

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4392

49190-8

5-37

ՀՈՐ

ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ

ԻՆՏԵՆՍԻՎ ՈՒՍՄԱՆՅՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԵԼԵԱՑ ԵՒ ԶՈՒՆԱՐՃԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑ

ԳՐԵԱՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՏԵՐ-ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

Իտալիայի և Գերմանիայի

Սակաւ լապտերաներով

Գրքեր, Արտիկուլներ, Եւրոպայի

ՈՒՍՏՈՎ (Գրքերի վերաբերյալ)

ՏԳՐԱՆ ԵՈՎՀԱՆՆԻ ՏԵՐ-ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

1876—ՈՅԻՆ.

491.99-8
5-37

ՆՈՐ

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

Ի Ա Ր Ո Յ Ե Կ Ա Ն Ո Ւ Ս Ծ Ա Ն Ց,

Ա Ջ Գ Ա Ց Ի Ն Գ Ի Տ Ե Լ Ե Ա Ց Ե Ի Զ Ո Ւ Ա Ճ Ա Լ Ի Գ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ց .

Գ Բ Ե Ա Ց

Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ե Ս Ց Ե Ր Ա Ր Ր Ա Յ Ա Մ Ե Ա Ն .

Handwritten blue ink scribble

Բարեկամ և գիրք
Սակա՛ բայց ընտիրք:

Գ . Ա . Ա Յ Վ Ա Ջ Ե Ա Ն .

Handwritten blue ink scribble

Հասցեով հարկապահ Գ. Լեւոնյան 30 հունիս 1876 թ.

Ուստուով (Գրանի վերայ)

Ց Գ Ա Ր Ա Ն Ց Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ո Ւ Ց Ե Ր Ա Ր Ր Ա Յ Ա Մ Ե Ա Ն .

5005
1876-0616

700
Մ 1 1 8 1 4 1 1

ՅԵՐԱՅԻՄԻԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՅԵՐԱՅԻՄԻԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

82374

ՅԵՐԱՅԻՄԻԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

50496-ահ

36439-66

Дозволено Цензурою. С. Петербургъ 30 Янв. 1875 г.

2002

ՄԷԿ ԽՕՍԷ ՎԱՐԺԱՊԵՏԱՑ ՀԱՄԱՐ .

Այս ընթերցարանի խմբագրութեան ժամանակ պէտք եղածին չափ աշխատեցինք այնպիսի նիւթեր դնել մէջը, որ տղայք մի և նոյն միջոցին կարողանան թէ բարոյական խրատներ ու ազգային պատմութիւններ սովորելու և թէ ուսւթարգմանութեան վարժելու:

Նիւթերն ընտրած ու թարգմանած եմք գլխաւորապէս Պատւոնի „Книга для чтения“, Բարոն ՎորՖի „Нашъ другъ“ և Սեմենովի „Даръ слова“ դասագրքերէն, այլև քաղած եմք մեր ազգային պատմութեան զեղեցիկ կտորներէն, Այվազեան Գարրիէլ սրբազան արքեպիսկոպոսի թարգմանած Վռիլովի առակներէն, Ամբրոսիոս Վ. ընտիր ընթերցարանէն և Բազմավէպ անունով ուսումնական ամսագրոյ այլևայլ տետրակներէն:

Յոյս ունիմք որ այսպիսի ընտիր զրքերու՝ ընտրելագոյն նիւթերէն՝ տղայք, մանաւանդ իրենց հասկըցած լեզուովը, մեծ դիւրութեամբ պիտի կարողանան իրենց միտքը մշակել, բարբը մաքրել, հոգին պղնուացընել և առաքինութեան ու ազգասիրութեան կրակը իրենց սրտին մէջը վառ պահել:

Բայց թէ որքան յաջողած եմք նաև մեր այս ձեռնարկութեան մէջ, ժամանակն ինքնին կ'որոշէ. ինչ կը մնայ միայն այս ասել, որ այս դասագրքին վերայ՝ խղճմտանքաւոր վարժապետի ձեռքով սովորող աշակերտը, անտարակոյս ազգային հոգի կ'ստանայ և բարի վարուց տէր կ'լինի:

Գրքի փակմանը մասնակցողները պետք է համարեն իրենց պարտավորվածները և չպարտավորվեն իրենց հարձականումներով։ Եթե ինչ-որ մեկը չի կատարել իր պարտավորությունը, ապա իր անհատական պարտավորությունը կհասնի միայն իր անհատական արժեքին։ Եթե ինչ-որ մեկը կատարում է իր պարտավորությունը, ապա իր անհատական պարտավորությունը կհասնի միայն իր անհատական արժեքին։ Եթե ինչ-որ մեկը չի կատարել իր պարտավորությունը, ապա իր անհատական պարտավորությունը կհասնի միայն իր անհատական արժեքին։ Եթե ինչ-որ մեկը կատարում է իր պարտավորությունը, ապա իր անհատական պարտավորությունը կհասնի միայն իր անհատական արժեքին։

Լաւ աշակերտը, կասէ Պաուլոսն, Հետազայ յատկութիւնները կունենայ, այսինքն՝

Ն. Նա կիրէ իւր մայրենի լեզուն . ուստի և
Բ. Վաշխատի սովորել անսխալ և համարձակ խօսելու և գրելու իւր ազգային լեզուովը։ Նյս մասին, նա

Գ. Մեծ ուշադրութիւն կդարձնէ թէ ի՞նչպէս կխօսին չափահաս ու կիրթ մարդիկը, և մտադրութեամբ կկարդայ այն ամենը՝ ինչ որ իւր զրքին մէջ գրուած է։

Գ. Վաշխատի առանձին ու հիմնաւոր կերպով մտածել ու սեպհականել իրեն այն բոլոր կարդացածը և նոցա միջի գիտելքն ու մտքի դարձուածները, որով մայրենի լեզուովը գրուած են, և

Ե. Գասարանին մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կանէ որ վարժապետի սասած ու իրեն Հհասկացած խօսքերը նորէն հարցանէ. վարժապետի բացատրած բառերը կը գրէ իւր տետրակին մէջ, որ մտքէն չէլնէ, և միշտ մտադրութեամբ կստարաստէ իրեն տրուած դասերը։

Նյսպէս կլինի ահա այն աշակերտին յատկութիւնը, որ կուզենայ սովորել իւր մայրենի լեզուն։

Ուրեմն, պատանի բարեկամդ իմ, թէ որ դուն սեպհական քեզի այս յատկութիւնները, գիտցած եղեր որ լեզուիդ գիտութիւնը շատ դիպուածներու մէջ կօղնէ քեզի։ Բայց եթէ դու նաև ուրիշ սովորելու առարկաներուդ մէջ լինիս նոյնպէս ուշադիր և ջանասէր, այն ժամանակը կմեծնաս յուրախութիւն վարժապետներուդ և ծնողացդ, և ժամանակով բարեկիրթ ու օգտակար մարդ կլինիս։

Հայոց վաճէ թագաւորին մէկ պատաս. 48
Աշուէս և խաղող 49
Ասուած և նոր պատուերները 50
Տերունական աղօթք 52
Տասն պատուիրանք Աստուծոյ 53
Մարդու բարեկամը՝ մեռելէն վերջը 54
Նկարագիր ընտիր աշակերտի 56
Գող Վասակի Գեղամ որդին 60
Շուն և սուտէր 61
Գիւղական և նապաստակ 61
Հայկ, ազգապետ Հայոց 63
Երկրի աստղերուն վերայ 65
Գիշեր 67
Փոր և անդամք 69
Ճամարտախօսին յաղթութիւնը 70
Արամ աշխարհակալ 71
Հաւատարմութիւն 76
Պարեւ գիտցող արջ 78
Կուռի քնասը 80
Գորտ և Մուկն 81
Բաժինք —
Վարդ և տղայ 82
Կապիկ 83
Կրկայ և Մողես 85
Մեծն Վարդան Մամիկոնեան —
Կէս դիպուռ մարդու գործունէութիւնը 87
Կոյր և կաշ 88
Վաշինկոտնի բարոյական խրատները 92
Նկարագիր վեճաբանասէր մարդոյ 94
Խօսք չհասկացուելուն արգելքները 98
Ուսումն ու կրթութիւնը Ինչ բանի համար է—
Շուն 99
Ապերախտութիւն 105
Երկրագործ և օձ —

ՅԱՆՆ ԿՆԻԹՈՑ

Ուսումն և աշխատանք	1
Մրթիւն և ճճի	3
Ասուած և նոր պատուերները	4
Ճամանակի բաժանմունքն ու գարունը	7
Մարդ	9
Աս Աստուած	11
Մանր դիտելը	12
Մեծին հնազանդիլ	14
Տերեք և արմատք	15
Արամայ գպրոց երթալը	17
Դպրոց (Արամայ Վահանին գրած նամակը) —	
Գիւրք	19
Թուշթ	20
Եղբայրական սէր	21
Լաւ ընկերի ազդեցութիւնը	24
Վատ ընկերի ազդեցութիւնը	25
Շարժումն կամ աշխատանք	—
Աշխատասէր մանուկ	27
Վեստ Սարգսի դանգասը	28
Արգարու մէկ հարցմունքին պատասխանը —	
Մարդավարութիւն	29
Վահան Ամատունիին մէկ պատասխանը	—
Ութսունամեայ զինուորականին վերջին ցանկութիւնը	—
Վահանդեցի թաթուշին վերջին դիպուածը 30	
Խորհրդածութիւն մանկան արարչութեան վերայ	31
Մարդու մարմինը	34
Մարդ և աւիւծ	36
Ուտելը և խմելը	38
Կերակուրի ժամանակ պահուելու կանոններ 40	
Գայլ և դառն	43
Նկարագիր մաքրասէր աշակերտի	44
Աղերսանդր մակեղանացի	46

Գայլ և Ղուճկ	106
Կաշիկին տակի խողը	107
Աշխատութեան և շախմատութեան օգուտները	109
Հարստութիւն	111
Մրջին	113
Քաղաքացացի իշուկն ու քաղաքացի էշեր	114
Չինացիք	116
Չինացւոց ճնողասիրութիւնը	118
Չինացւոց ճնողասիրութեան վերայ առածներ	121
Չինացւոց ու մեր օտւորութեանց տար- բերութիւնները	122
Պասկին թռուները	124
Ծեր և երեք պատանիք	125
Մեծն Ներսէս	127
Վարդ և գեղադործ	131
Հայրենիք	132
Հայրենասէրք	134
Հայրենասիրութեան վերայ նշանաւոր խօսքեր	136
Առակախօսութիւնք Յիսուսի	

Սերմանացանի առակը	139
— Թարգմանութիւն	143
Թագաւորի և նորա պարտապանի առակը	148
— Թարգմանութիւն	150
Տան կուսանաց առակը	152
— Թարգմանութիւն	153
Անկեալ վիրաւորի և սամարացւոյ առակը	155
— Թարգմանութիւն	156
Անուակ որդւոյ առակը	157
— Թարգմանութիւն	159
Մեծատան և աղքատ Ղազարու առակը	162
— Թարգմանութիւն	164
Տանտիրոջ և վարձեալ մշակին առակը	166
— Թարգմանութիւն	168
Անիրաւ դատաւորի առակը	170
— Թարգմանութիւն	171
Տիկնայք Հայոց աշխարհին	172
— Թարգմանութիւն	177
— Մեկնական Թարգմանութիւն	181
Վրիպակք տպագրութեան	

1.

ՈՒՍՈՒՄՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆԻՔ

Այս գիրքը, որ ԸՆԹԵՔՅԵՐԱՆ կասուի, հայ տղայոցս համար գրուած է. ուստի կարգալով սորա միջի բարոյական խրատները, պատմովթիւններն ու առակները, պէտք է աշխատենք ամենէն յառաջ նոցա բուն միտքը հասկանալ, որ մեր խելքը մշակուելով՝ բան հասկացող տղայք լինինք և ժամանակով խելացի ու բարեսէր քաղաքացիք դառնանք:

Մեր խելքը մշակելու և մեր մտածմունքն աղնուացընելու ամենէն աւելի յարմար միջոցը՝ մեր մանկութեան ժամանակն է:

Թէպէտ մենք առհասարակ աւելի խաղալու, ասղիս անդին քալելու և պարապ ժամանակ անցնելու բնական սէր ունինք. բայց աշխարհիս մէջ եղած ամեն ժամանակի խելօք մարդիկը փորձով տեսած են, որ մեր այս հասակին մէջ ուսում սովորելու և բան հասկանալու աշխատող տղայքը՝ միշտ պիտանի և օգտակար մարդիկ դար-

ձած են ժամանակով: Այս պատճառաւ որչափ մեր կարողութիւնը ներէ, ուսում սովորելու պիտի աշխատինք:

Ուսում սովորեցընողները վարժապետներն են. ուրեմն մեր պարտքն է հնազանդ լինել ու նոցա երախտիքը ճանաչել:

Քանի որ վարժատուն կերթանք՝ աշակերտ կասուինք:

Այս աշակերտը սիրով վարժուելու կերթայ. վարժապետի տուած դասերն ու խրատները ուշադրութեամբ կը լսէ. դասարանի մէջ հանդարտ ու մարդավարի կկենայ. տուն դառնալու ժամանակ փողոցներու մէջ չի վազեր, չի ուշանար և իւր աշակերտակիցներուն հետ չի կռուիր:

Ծոյլ ու անհնազանդ աշակերտները՝ օգտակար գիտութիւններ սովորելու չեն աշխատիր. ուստի և տգէտ ու անխելք կը մնան:

Ամենայն բանի սկիզբը դժուար է. բայց աշխատանքով ամենայն բան կհեշտանայ:

Ես որովհետեւ դեռ նոր կսովորիմ կարգալայն պատճառաւ դժուար կերեի ինձ ուսումը. բայց երբ հետզհետէ աշխատելով խելք ու միտքս ուսումի տամ, քիչ ժամանակէն վարժապետիս պէս լաւ կարգալու կվարժիմ, որով վարժապետէս գովասանք լսելով թէ ես կուրախանամ և թէ ծնողացս կուրախացնեմ:

2.

(ԱՌԱԿ) — ՄՐՁԻՆ ԵՒ ՃՃԻ

Ծոյլին իւրեանց ծուլութենէն յոգնելով,
Ար զարմանան իւրեանց մտքէն թէ ինչով
Աշխատասէր մարդիկներ
Յոգնիլն ի՞նչ է, չեն գիտեր.
Այնպիսեաց համար
Ի առակս յարմար:

Մէկ օր Ղըճին մէկ ծակի քով
Գանդաղ ու թոյլ երկըննալով,
Ար մտածէր թէ ի՞նչ անէ
Որ ձանձրութեանը զեղ զըտնէ:
Տեսաւ քովն ծակին դրոնակ
Հասաւ Սըրջիւն բեռն ի կըռնակ,
Գըլտորելով, բնկընելով,
Հոգին բերանը զարով,
Որ մեծ ջանքով յաղթանակեց
Ծակէն իւր բեռը ներս խոթեց:
Քիչ մի անցաւ,
Սըրջիւնն ելաւ.
Եւ երբ Ղըճին
Ինքն իւր պոչին

Ծայրը անգամ շարժելու, դեռ
Ժամանակ մի չէր զըտեր.
Սըրջիւնը նորէն յետ դարձաւ
Շալակն ուրիշ աւարաւ.
Այն ևս խիղյն ներս տարաւ,
Ելաւ ուրիշ որս բերաւ:
Այսպէս ահա մեր Սըրջիւն
Չըղդաղբեցաւ օրն ի բուն:
Երբ նա մտեր
Իւր պաշարներ

Ար տեղորեր
 Բոյնին խորշեր,
 Գուրբը ճըճին զարմանալուն
 Չէր հաւատար իւր աչքերուն:
 „ Ենչուշտ, ասաց, ունի մէկ ճար,
 Որ չի յոգնիր, չի ճանճրանար,
 Երի իրեն խորհուրդ հարցնեմ,
 Կարելի է մէկ ճար գրտնեմ“:
 Եյս ասելուն չը մընաց,
 Մըրջիւն ծակէն էր ելած.
 „ Մըրջիւն եղբայր, կանչեց ճըճի,
 Ար խընդրեմ քեզ, ասա ինձի,
 Եյս քանի՜ ժամ աշխատեցար,
 Չըճանճրացար . . .
 — Եմենեին .
 Եսաց ճըճին:
 — Ուրեմըն դուն գաղանիք ունիս,
 Եսա ինձ, մի պահեր, հոգիս:
 — Գաղանիք, այո՛, ես ունիմ,
 Եւ այս է որ կ'աշխատեմ“:

Ծուլութեան դէմ ակտին անարգ՝
 Լաւ հասկանանք,
 Մէկ հատիկ դեղ կայ և հընաբք,
 ԵՇԼԵՍԵՆՆԻՔ:

3.

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ՆՈՐԱ ՊԱՏՈՒԻՐԵՆԵՐԸ .

Աստուած՝ մեր և ամենայն բանի ստեղծողն է: Նա մեր բոլոր մտածմունքը կիմանայ և մեր արած ամենայն գործերը կտեսնէ:

Նորա ողորմութեամբն է որ մինչև այս վարկեանս կապրիմք, և այնչափ բարիք վայլած ենք ու կվայելենք:

Ամենայն տեղ, ամենայն ընկերութեան և ամենայն կենցաղավարութեան մէջ Աստուծոյ ներկայութիւնը միտք բերելու է:

Աստուած՝ իւր ամենակարող զօրութեամբը մեր ամեն օրուան աշխատութեանց մէջ մեզի կ'օգնէ. գործի ժամանակ կ'յաջողէ, մեր գործէն դադրած ժամանակը՝ մեզ հանգստութիւն կուտայ. գաղտնի գործերուս մէջ՝ մեզ կգիտէ, քնացած միջոցներուս՝ իւր հրեշտակացը կ'յանձնէ՝ մեզի պահպանութիւն անելու, և արթընցած ժամանակ՝ մեզ զօրացընելու:

Աստուած ամենաբարի է, և բարի տղայքը կսիրէ:

Աստուած մարդասէր է, և այս պատճառաւ Աստուածասէր տղայքը իրաւամբ արժանի կլինին Աստուծոյ սիրոյն:

Աստուած այն պատճառաւ մեզ ստեղծել է, որ իրեն պաշտենք, օրհնենք ու նորա մեծ երախտիքը ճանաչենք:

Աստուած պատուիրել է որ ի բոլոր սրտէ սիրենք իրեն:

Մեր հայրն ու մայրը պատուենք, որ ինամբով մեծցուցել են մեզ:

Մեր եղբայրը, քոյրն ու ընկերը՝ մեր անձին չափ սիրենք:

Աստուծոյ օրէնքին հիմը, ընկերը՝ իրեն պէս սիրեն է:

Ամեն մարդ մէկ մէկու ընկեր ու եղբայր կհամարուի, և ամենուն Հայրը՝ Աստուած է:

Ընկերը՝ Աստուծոյ օրէնքին պէս սիրելու կանոնը այս է.

Ի՛նչ որ իրաւամբ կուզես որ ուրիշները քեզի անեն, դուն այլ ուրիշին արա:

Ի՛նչ որ իրաւամբ չես ուզեր քեզի անեն ուրիշները, դուն այլ ուրիշին մի՛ աներ:

Աստուած պատուիրել է որ աղքատ ընկերներուս վերայ ինամբ տանենք. թէ որ անօթի ու ծարաւ է, հաց ու ջուր տանք. թէ որ ընկած է, ձեռքէն բռնենք վեր հանենք՝ բարձրացրնենք. թէ որ բան կը ինդրէ, չինայենք. թէ որ մերկ է, հագուստ տանք. թէ օտար կամ պանդուխտ է, մարդասիրաբար մեր տունը հիւր տանենք:

Աստուած պատուիրել է որ սուտ չխօսենք ու սուտ երգումն չանենք: Ուրիշի ունեցածին վերայ չնախանձինք: Ամենայն օր՝ առաւօտ երեկոյ սուրբ սրտիւ աղօթք անենք, որ աշխարհիս փորձութիւններէն ազատ մնանք:

4.

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԷՆ ՈՒ ԳԱՐՈՒՆԸ.

Ես արդէն գիտեմ՝ որ եօթն օրը մէկ շաբաթ կհամարուի. երեսուն կամ երեսունևմէկ օրը—մէկ ամիս. տասներկու ամիսը կամ 365 օրը—մէկ տարի: Իսկ տասներկու ամիսներու անուններն են. Յունվար, Փետրվար, Մարտ, Ապրիլ, Մայիս, Յունիս, Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր:

Այս տասներու ամիսները երբ հետզհետէ անցնին՝ տարին կվերջանայ ու նոր տարի կսկսի: Հարիւր տարին ձէր կասուի:

Տարին չորս եղանակ ունի և կասուի Գարուն, Ամառ, Աշուն, Չմեռ:

Գարնան եղանակը շատ անգամ մանկութեան նմանցուցած են հին դարուց գիտունները. վասն զի ինչպէս որ գարունն է ժամանակ երկիրը մշակելու և սերմ ցանելու՝ որ ժամանակով հունձք առնուի, այսպէս ևս մանկութիւնն է ժամանակ մեր միտքը մշակելու և ճշմարտութեան բարի սերմերը մեր սրտին մէջ ցանելու, որ երբ տղայութեան հասակն անցրնենք ու չափահաս մարդիկ լինինք՝ նոցա օգուտը քաղենք ժամանակին:

Թէ որ երկրագործը գետինը չփորէ՝ չփափկացրնէ ու սերմ չցանէ, իւր կարուածը զանազան փուշերով կլեցուի, որով իւր կեանքը խեղճութեամբ կանցնի:

Այն տղայն որ ուսում չի սովորիր, և ինչ որ բարի ու սիրելի է այն բանը անել չուզենար, կը նմանի այն անմշակ երկրին՝ որ լցուած է տեսակ տեսակ փուշերով:

Ինչպէս որ գարունն իւր ծաղիկներովը, իւր քաղցրաշունչ մեղմ օդովը և իւր զուարթ կերպարանքովը սիրելի է ամենուն, այնպէս ևս մեք՝ տղայքս, երբմաքուր, շնորհալի, հնազանդ և մէկմէկու բարեացը ցանկացող լինինք, գարնան ծաղկանց նման սիրելի կլինինք ամենուն, որով ամենայն մարդ յօժարակամ սիրով ձեռնտու կլինի մեզ՝ մեր ամենայն օգտակար գործառնութեանց մէջ:

Գարնան եղանակը աճման ժամանակ է, յորում ամենայն բուսեղէն շուտ շուտ կաճի ու կամեճանայ: Մարդուս հասակի գարունն ևս մանկութիւնն է, յորում մեր մարմինը օրէ օր կաճի ու կզօրանայ մինչև այրութեան հասակին հասնինք:

Բայց պէտք է որ միտքն ևս աճի գիտութիւնով: Միտքը՝ աճելու, զարգանալու համար՝ սնունդ առնելու կարօտ է:

Գարնան տունկերը չեն բուսնիր, թէ որ մնան առանց սննդեան, — առանց անձրևի և առանց արևի տաքութեան:

Մեր մտքի սնունդը՝ գիտութիւնն է:

Գիտութիւն պիտի սովորենք վարժատուններու մէջ զանազան գրքերէ. և սորա համար է որ մեր վարժապետները սիրով և համբերութեամբ միշտ դասեր կուտան մեզ:

5.

Մ Ա Ր Գ .

Մարդս անասուններէն ոչ միայն իւր խելքովն ու բանականութեամբը կզանազանուի, այլև մարմնոյն գեղեցիկ ու մեծավայել կազմութեամբը:

Երկու ոտքի վերայ կենալովը՝ ձեռքերն ազատ կը մնան և ամենայն պիտոյքը կը լցնեն:

Մարդուս ձեռքերուն որչափ օգտակար լինելը՝ զժուար է քանի մի խօսքով բացատրել. ձեռքով է որ մարդ իւր մարմինը կհողայ, գիր կը գրէ, կը նկարէ, կար կկարէ, ձիեր կսանձէ ու կկառավարէ. երկիր կը մշակէ, կսերմանէ, կը հնձէ և ամենայն տեսակ արհեստներ կանէ:

Գրեթէ ամենայն կենդանիք ձայն ունին, և այն ձայնը մեքենական է միշտ միեւնոյն: Բայց մարդուս ձայնը կենդանեաց ձայնէն, եր-

գէն ու գոռում գոչումէն՝ շատ աւելի ախորժելի է:

Ասել եմ սոխակի ու դեղձանիկի դայլայլիկը, արտուտի երգը, շան հաջիւնը, գայլի ոռնայր, առիւծի մունչիւնը, ոչխարի մայիւնը, ձիու խինջիւնը, գորտի կռկռայլը, կատուի մայելը, կովի բառաչելը, կաքաւի կրկչայլը, մեղուի բրդզանքն ու տղզանքը և ագռաւին կառաչքը, և կը վկայեմ, որ ոչ մէկը քաղցրաձայն մարդու՝ քաղցրանուագ երգին կհաւասարի:

Մարդս իւր խօսելու կարողութեամբն ու խաղուն և յօգաւոր ձայնի զօրութեամբը ամեն ուզեցածը կխօսի, ամեն տեսակ ձայն ու եղանակ կհանէ ու կ'երգէ:

Խօսքով է որ ուրիշներուն կհաղորդեմք մեր խորհուրդները, որպէս նաև մեր ախորժելի ու անախորժ զգացմունքը:

Չնայելով՝ որ մարդս Աստուծոյ արարածոց մէջ ամենակատարեալն է, Աստուած իրեն այնպիսի խելք տուել է, որ կարող է շատ աւելի կատարելագործուիլ, այսինքն իւր միտքը կրթել ու զանազան գիտութիւններով զարգարել, գաղափարներն ու մտածմունքը ընդարձակել, բնաւորութիւնը ուղղել, սիրտը ազնուցրնել, նոր բաներ հնարել և ուրիշ ամենադժուար գործերու խելք հասցրնել:

Այլև ուրիշներու փորձառութենէն ու գիտութենէն օգուտ քաղել, նախնեաց գիւտերուն վերայ իրեններն ևս աւելցրնել և ապագայից աւանդել, որով կզարգանան ու կկատարելագործուին զանազան տեսակ արուեստներն ու գիտութիւնները:

Աստուծոյ մարդուս արած բարիքները անթիւ անհամար են. ուստի պէտք է աշխատենք գործով ցուցրնել որ արժանի ենք այն մեծ շնորհքներուն, և երախտագէտ սրտիւ փառք տանք իրեն:

6.

ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ .

Ո՛վ Տէր Աստուած՝ կրղեջանի՛ս

Եւ իբրև Հայր ինձ կընդունի՛ս

Քեզե որդեակ տրկար՝ տրգէտ,

Գուն որ մեծ ես է՝ ամենագէտ:

Իբրև իմ Հայրս կըրնան լըսել

Ու աղօթքիս պատասխանել .

Չօրի ես չընչին տրղայ մի եմ՝

Եւ ամեն օր կը մեղանչեմ:

Գուն Հայրս ես, ինձի օգնէ

Ու հեզ, խոնարհ սիրտ մի շնորհէ,

Որ միշտ ջանամ պարտքս անել,

Խօսքով գործով քեզ ծառայել:

Գուն Հայրս ես, պիտի յուսամ,

Ինչ նեղութեան մէջ և ըլլամ,

Որ պէտք եղած շընորհքն առնեմ

Ու միշտ ըզքեզ փառարանեմ:

Գունն Հայրըս ես, քեզ կաղաչեմ,
Որ երբ օրերս լամնցընեմ
Եւ լաւ անուն հոս թողցընեմ,
Քո մեծ սիրովդ յերկինս ելնեմ:

7.

ՄԱՆԲ ԳԻՏԵԼԻԲ.

Մեր Հայոց լեզուն՝ շատ հին լեզու է:
Եմենայն ազգ՝ իւր լեզուովը կզատուի:
Խեղացի մարդը՝ իւր ազգն ու լեզուն կսիրէ:
Ո՛ր և իցէ մարդոյ՝ իւր ազգային կամ մայրենի լեզուն չգիտնալը, մեծ ամօթ է:
Հայերէն լեզուի գրերը՝ երեսունութը, հատեն, յորոց 36-ը հին գրեր են. իսկ 2-ը այսօրինքն օ, ֆ — նոր:

Կարդալ ու բան գիտնալ սիրողը՝ մեծ ու պիտանի մարդ կլինի:

Ընգործութեամբ ժամանակ անցընելը՝ մեծ փնաս է:

Եմենայն կորսուած բան կը գտնուի. ժամանակն ու կեանքը չի գտնուիր:

Լաւ աշակերտը՝ ծնողաց, այսինքն իւր հօրն ու մօր խօսքը ուշադրութեամբ և հնազանդութեամբ կը լսէ, և նոցա կսիրէ ու կպատուէ:

Իւր ծնողացն ու վարժապետներուն հնազանդող տղայն պատժոյ արժանի է:

Եշխատիլ չուզողը՝ ապրելու արժանի չէ:

Կամակոր ու կամապաշտ տղայն կուզենայ որ միշտ իւր ուզածը լինի և իւր կամքը կատարուի:

Կուտարարը՝ ոչ մէկու հետ չէ կարող խաղաղ ապրել. ընդհակառակն, խաղաղասէր մարդը՝ ոչ մէկու հետ չուզենար կուտիլ:

Սարդասէր չեղողը մարդու ծառայութիւն կամ բարիք անել չուզենար:

Հիւանդ եղողը պէտք է կերակրէ զգուշանայ:

Ելտոտը պէտք է լուացուի. վան զի ալտոտութիւնը առողջութեան փնասակար է և մարդկան ատելի:

Լաւ քնանալ ուզողը՝ պէտք է ցորեկն աշխատի, և չափազանց կերուխում չանէ:

Իւր ծնողքէն և ուրիշներէն սիրուիլ ուզողը պէտք է քաղցրաբարոյ, խելօք, հնազանդ լինի, և բերնէն երբէք սուտ չհանէ:

Իւր ծնողքն ուրախացընել ուզողը՝ պէտք է որ դասերը լաւ սովորի, և ամենուն հետ մարդավարի ու բարեբարոյ լինի:

Ո՛վ որ իւր հազուստին շատ գիմանալը կուզէ, պէտք է վրան հոգ տանի ու մաքուր պահէ:

Ո՛ր և իցէ արուեստ գիտցողը կարող է իւր պիտոյքը հոգալ միշտ և ուրիշին կարօտ չլինիլ:

որ մեծ երջանկութիւն է գիտցողին: Ուրեմն
ամենայն ժարդ պէտք է մէկ արուեստ սովորի:

8.

ՄԵԾԻՆ ՀՆԱԶԱՆԻԼ:

Ըստուած պատուիրել է որ մենք մեր մեծերը
պատուենք և նոցա հնազանդինք:

Որ և իցէ տղայի մեծը՝ իւր հայրն ու մայրն
է: Տան մեծը՝ նոյն տունին մէջ գտնուող ծե-
րունին է. իսկ աշակերտի մեծը՝ վարժապետն է:

Քաղաքներու մեծերը կուսակալներն ու
դատաւորներն են, որոց ձեռքին տակ զօրք ու
զինուորներ կան՝ նոյն քաղաքները պահպա-
նելու և բարեկարգութեամբ կառավարելու
համար:

Նրբ կռիւ պատահի ժողովրդոց մէջ, վե-
րոյիշեալ մեծերը դատաստան կանեն. և գող ու
չարագործ մարդիկը կպատժեն:

Ըյն այլ և այլ քաղաքներու կառավարիչ-
ներուն մեծն ևս թագաւորն է:

Մեր Հայոց ազգը թէև քաղաքական կեր-
պով երեք մեծամեծ տէրութեանց հպատակ է,
բայց հաւատոյ կողմանէ մեր ազգին մեծը Գրի-
գոր Ղուսաւորչի Եթողաւկալն է, որ մէկ բա-
ռով Աստուծոյ կասուի: Աթոռակոսը սուրբ Լջ-
միածին ասուած մայր վանքին մէջ կը նստի:

մեռան կ'օրհնէ, եպիսկոպոսներ կձեռնադրէ և
մեր ազգն ու եկեղեցին կկառավարէ:

Աթոռակոսի իշխանութեան տակը Ս. Լջ-
միածնի Սրբազումար Միւնհոզոսէն ի զատ՝
երկու Պատրիարք կայ, որոց մէկը Աոստանդու-
պօլիս և միւսը Նրուսաղէմ քաղաքներուն մէջ
կը նստին: Սուքա իւրեանց իշխանութեան տակ
գտնուող հայաբնակ քաղաքներու եկեղեցեաց
մէջ Առաջնորդներ կհաստատեն, վարդապետ-
ներ ու քահանաներ կձեռնադրեն, ժողովրդական
դպրոցներու յառաջադիմութեան վերայ հոգ
ու իննամք կտանեն և իւրեանց բարոյական
խրատներովն ու ազգու քարոզութեամբը մեր
ազգի միութեան կապը՝ Ղուսաւորչայ Առաքելա-
կան վարդապետութեանց հիման վերայ անխզելի
կերպով կպահպանեն:

9.

(ԱՌԱԿ) — ՏԵՐԵԻՔ ԵՒ ԱՐՄԱՏԷ.

Ամառուան տաք ու զուարճալի մէկ օրին
Լայն ու արձակ շուքը ձրգած իւր չորս դին
Մէկ ձորի մէջ տերեւազարդ ծառ մի կար.
Տերեւներուն ամեն մէկը կը թրթռար,
Ամեն մէկը լեզու ելած անդադար
Օգիտներուն առջև յայտնի կը փրսփար:
Ամեն տերեւ կը գովէին իւրեանց գոյն,
Իւրեանց ձեւերն՝ իւրեանց տեսքն ու թանձրութիւն:

„Շիտակն ասէք զեփիւռներ,— պարծենալով կասէին,—
 Թէ որ մէք չեմք, ո՞վ է զարդ այս ընդարձակ ձորակին.
 Մի՛թէ այս ծառս ալ մեղմով չէ՞ այս կերպով վարսագեղ,
 Մեղմով չէ՞ այսքան ուժեղ, այսքան մեծ՝ բարձր ու շքեղ.
 Առանց մեզի դա ի՞նչ է, բարեկամներ, հրամեցէք.“

Եւ որպէս զի խօսքըս փո՛ւճ պարծանքի տեղ չըզընէք,
 Եսէք տեսնեմ, տա՛ք աստն
 Յոգնած հովիւն՝ ճամբորդին, մի՛ թէ մէք չե՞մք շուք տըւող.
 Կամ թէ մօտիկ զեղերէն

Հովուհիները պարի մէք չե՞մք այս տեղ հրաւիրող.
 Մի՛թէ մեր մէջ չէ՞ որ բազմած արշալուսին վերջալուսին
 Չայնը ձրգած կերգէ տխակ նաև զիշեր լուսնի՛ լուսին.
 Հեռու շերթամք, ո՞վ զեփիւռներ, մէկն այլ դուք չէք
 Ար չէք կրնար մեզնէ զտտուիլ զիշեր ցորեկ...
 — Ի՞նչ կրլինէր՝ մեզ ևս բաժին հանէիք այդ պարծանքէն,—
 Հեզիկ ձայն մի պատասխանեց յանկարծ զեանին տակերէն.
 — Եյդ ո՞վ է որ կը յանդըղնի յիմարբար
 Ինքընիրեն մեզ համարիլ իբր հաւասար.
 Թօթովերով հարցուցին ծառին ամեն Տերևները:

— Ա՛վ Տերևներ, մէք նորա եմք,
 Ար այս մութ տեղըս պահւրտեր,
 Չեզ կը պահեմք՝ կը կերակրեմք.
 Օարմա՛նք որ մեզ չէք ճանաչեր...
 Մեք Արմատներն եմք այդ ծառին
 Աւր կը բնակիք ամենեքին:
 Ծըլլիք, ծաղկիք,
 Ա՛վ սիրելիք.

Բայց այս բանս այլ մի մոռանաք բընաւին,
 Թէ նոր դարնան նոր Տերևներ կը բուսնին,
 Իսկ թէ Արմատը չորնայ,
 Ծառ, Տերև ո՛ւր կը մընայ“:

10.

ԱՐԱՄԱՅ ԴՊՐՈՑ ԵՐԹԱԼԸ:

Մմբատ Ամատունի ասուած գեղացւոյն մէկը՝
 երկու որդի ունէր, յորոց փոքրին անունը Արամ
 էր: Սորա Շուշան մայրը՝ հունձքը ժողովելէն
 յետոյ մէկ օր ասաց նորա Մմբատ հօրը թէ
 „Աստուածածնէն յետոյ ժամանակ է մեր Ա-
 րամը դպրոց տալու. վասն զի Ահաճանը (Արա-
 մայ մեծ եղբայրը) մեզ ըստ բաւականին կարող
 է օգնել թէ դաշտի և թէ տան մէջ: — Թող
 երթայ“ պատասխանեց հայրը: Քանի մի օրէն
 յետոյ Արամայ հազուստները շտկեցին, կօշիկ-
 ները նորոգեցին, և նա սկսաւ դպրոց երթալ:
 Երբ մեծացաւ ու չափահաս եղաւ Արամ, տես-
 նելու բան էր թէ ինչպէս ամենայն օր իւր
 աղօթքի ժամանակ փառք կուտար Աստուծոյ,
 և „Շնորհակալ եմ ձեզմէն, ո՞վ երախտաւոր
 ծնողք իմ, կասէր, որ դուք ինձ ժամանակին
 դպրոց յուղարկեցիք. խեղք ու բանականութիւն
 սովորեցուցիք և մէկ կտոր հացի տէր արիք“:

36439-6

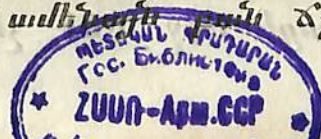
11.

Դ Պ Ր Ո Ց .

(Արամայ Ահաճանի դրած նամակը.)

Արեւի եղբայր ի՞մ ԱԱԱՆ.

Մեր ծնողաց խրատին համաձայն՝ ես սովո-
 րած եմ քեզ ամենայն բան ճշմարտութեամբ

ասել. ուստի և կը գրեմ քեզ թէ ինչպէս երեկ դպրոց մտայ:

Մեր գեղէն ոչ մէկ աշակերտ չլինելով այս դպրոցին մէջ, չկարողացայ առաջուց իմանալ որ վարժապետներն աշակերտներուն կձեռնէն թէ ոչ: Մօտիկցայ ես, սիրելի եղբայր, մէկ մեծ շինութեան, յորում տղայք կկարդային և պատուհանին տակը կանգնեցի: Դպրոցին մէջ տեսայ ինձի համար բոլորովին նոր առարկաներ. այստեղ վարժապետ, աշակերտներ, դպրոցական գրասեղաններ, գրքի պահարան, գրքեր, գիր գրելու համար պատրաստուած տախտակ, մատիտներ, և այլն, և այլն: Մինչդեռ ես այս բաները դիտելու վերայ էի, և ահա վարժապետը քառակուսի երկայնկէկ փայտի կտոր մի առաւ ձեռքը. «վայ մամա» մտածեցի ես. «կերևի թէ ծեծելու պիտի սկսէ. փախչեմ», տուն երթամ»: Իսկ վարժապետը մօտեցաւ գրքի պահարանին, հանեց այնտեղէն մէկ պատկեր և սկսաւ նորա վերայ զանազան առարկաներ ցուցնել: Այն պատկերին մէջ արջ, նապաստակ, խոզ և ուրիշ կենդանիք կային, որոց ամենուն ևս ճանաչեցի: Աշակերտներն ասես, ուրախ ուրախ կնայէին վարժապետին վերայ, և պատկերին միջի կենդանիները աւելի լաւ տեսնելու համար՝ տեղերէն կէս մէջքով դէպի առջև կեննէին: «Ձէ, կերևի որ դպրոցի մէջ ծեծ չկայ» մտածեցի

եւ ու դպրոց մտայ: Այժմ՝ դպրոցին մէջ փառաւոր կերպով կը բնակիմ ու կսովորիմ: Դուն ալ ինձի գրէ, թէ ինձմէն վերջը ինչպէս է բու կեանքդ:

Գեղ. Կերոյ Եղբայր

ԱՐԱՄ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

12.

Գ Ի Բ Բ.

Գիրքը կբաղկանայ թղթի թերթերէն, որ առհասարակ տպուած կլինի տառերով: Գիրք շարադրողը հեղինակ կասուի, որոյ անունը սովորաբար գրքի առաջին երեսի վերայ կլինի:

Հին ժամանակները՝ հեղինակը կը գրէր գիրքը, իսկ ուրիշները դուրս կը գրէին: Այժմ որովհետեւ այդ բանին համար երկար ժամանակ, մեծ աշխատանք ու գրավարժ ձեռք կհարկաւորէր, ուստի ասկէց չորս հարիւր տարի յառաջ, Գրքերի Գրողները անունով գերմանացոյն մէկը հնարեց գիրք տպելու արհեստը: Ի սկզբբաննա կփորագրէր տախտակի վերայ այն գրերը, որք պէտք էին տպելու, յետոյ թանաքը կը քսէր դէպի դուրս փորուած գրերուն, թուղթը կը դնէր տախտակին վերայ և բոլոր գրերը վերան կը տպուէին: Բայց տեսնելով որ դժուար է

այնպիսի կերպով տպագրութիւնը, հնարեց արձիճէ (1) շարժական տառերը, որք հետզհետէ կատարելագործուելով, զրաշարները պէտք եղած տառերը մէկմէկու մօտ կը դնեն, բառերը ձեռագրին պէս մէկմէկէ կբաժանեն, սողերը պէտք եղած չափսովը հաւասարեցնելէն յետոյ երեսներ կկապեն ու տպագրական մեքենաներուն վերայ յարմարեցնելէն վերջը՝ մուր կը քսեն ու կը տպեն:

13.

Թ Ո Ւ Ղ Թ.

Իայց պէտք է ասել, որ տպագրութեան գիտն անգամ այնքան օգուտ չէր կարող բերել, թէ որ թուղթ շինելու հնարը չգրտնէին. վասն զի ի սկզբան մարդիկ կը գրէին բուսականաց թերթերու, քարի, տախտակի, կաշիի կամ մագաղաթի (2) վերայ: Մարդուս զարմանքը կուգայ, երբ կիմանայ որ թուղթը անպէտք լաթի կտորներէն կշինուի: Վաթի կտորները նախ մանր կերպով կկոտորեն, յետոյ կաթսայի (3) մէջ կեփեն, կլուանան, ճերմըկուց կխառնեն, (կաւելցընեն մէջը զանազան գունով ներկեր,

(1) ՏՃ. զարչուն, ուս. СВННЦЪ.

(2) կաշիէ շինած թուղթ.

(3) ՏՃ. զաղան, ուս. КОТЕЦЪ.

թէ որ ուղենան հոնաւոր թուղթ շինելու). յետոյ այն ջուրի պէս նիւթը հետզհետէ թղթաշէն մեքենայի ջրալի ամաններէն անցընելով՝ և քիչ քիչ կարծրացընելով թղթի ձևի կբերեն, մեծ գլանով կը սիմեն, կչորցընեն ու թուղթը կպատրաստուի: Եւ որպէս զի թուղթը գրելու ժամանակ չծրծէ, վերոյիշեալ կաթսային մէջ սոսինձ (1) կխառնեն: Գրքի կազմի ստուարթուղթն (2) ևս նոյն կերպով կշինուի, ինչպէս որ թուղթը:

14.

ԵՂԱՅՐԱԿԱՆ ՍԵՐ.

Եղայր կամ քոյր ունեցողը ձեռքէն եկածին չափ պիտի աշխատէ իրեն նման մարդկանց ինչ սէր որ պարտական է ցուցընել, ամենակատարեալ կերպով սկսէ նախ երեցընել ծնողաց վերայ, և ապա նոցա՝ որք եղայրութեանց մէջ ամենէն մերձաւոր սիրով հետը կապուած են, այսինքն նոցա՝ որք իրեն հետ նոյն ծնողաց զաւակներն են:

Եղայրսիրութեան առհասարակ մարդասիրութեան աստուածային գիտութիւնը լաւ սո-

(1) Ռս. клей, ած. թուղթալ.

(2) Картонъ.

վորելու սկզբունքը ընտանեաց մէջ սովորիլ սկսելու է:

Միայն այս մտածութեան մէջ թէ «Մէկ մօր զաւակներ ենք» որչափ քաղցրութիւն կայ: Եղբարց և քոյրերու նոյն արիւնն ունենալը, և բնաւորութեան կողմանէ շատ բանի մէջ նման լինելը՝ բնական կերպով սաստիկ սէր մի կը ձգէ մէջերնին, — այնպիսի՝ սէր, որ առանց սոսկալի ինքնահաւանութեան չի կրնար աւրուիլ:

Եւ եղբայր լինել ուզողը, ինքնահաւանութենէն կը զգուշանայ. միտքը կը դնէ, որ ամենայն օր եղբայրներուն ու քոյրերուն հետ վարուելու ժամանակ վեհանձնութիւն ունենայ: Աթողու նոցա ճանաչել ու հասկանալ որ իւրեանց օգուտն ևս իւր օգտին պէս կը մտածէ: Թէ որ ի նոցանէ մէկը պակասութիւն անէ՝ ներողամիտ կլինի ընտանեկան վարմունքով: Աուրախանայ նոցա առաքինութեանց վերայ, կհետեւէ իւր բարի օրինակովը յառաջ տանել նոցա, այնպէս՝ որ իրեն նման եղբայր ունենալուն վերայ փառք տան Աստուծոյ:

Անհամար պատճառներ կան քաղցր և անոյշ յիշատակներու սիրալիր կարօտանաց և գովելի երկիւղածութեան, որովք եղբայրական սէրը անզաղար սնունդ կառնու ու կաճի: Բայց մտադրութիւն անելու է որ այն պատճառները

առանց իմացուելու չանցնին չերթան: Այդպիսի միջոցներուն մարդս պէտք է ինքնիրեն հարկադրէ այն բաները զգալու:

Բարակ զգացմունք ունենալու համար՝ հաստատուն ու եռանդուն կամք պէտք է: Ինչպէս որ կարելի չէ բանաստեղծութենէ կամ նկարչութենէ լաւ հասկացող լինել՝ առանց մասնաւոր կերպով արհեստը սովորելու, այսպէս ևս ոչ ոք կարող է եղբայրական սիրոյն կամ ուրիշ որ և իցէ ազնիւ զգացման համն առնուլ, առանց հաստատուն կամքով հետեւելու:

Պէտք է զգուշանալ որ ընտանեկան մտերմութիւնը պատճառ չլինի իւր եղբարց և քոյրերուն հետ անբաղաքավար լինելու: Սոցա բնութիւնը մէկ զօրաւոր քաղցրութիւն ունի, որ սովորաբար բոլոր տանը մէջ սքանչելի զուարթութիւն կը ձգէ. անհամութիւնները կհետաքրքրէ, հայրական կամ մայրական խրատներուն սաստկութիւնը կմեղմացընէ:

Աշխատելու է կանացի առաքինութեանց քաղցրութիւնը նոցա վերայ տեսնել ու մեծարել, և իւր բնութիւնը կակուղցընելու վերայ նոցա արած ազդեցութիւնը տեսնել և ուրախանալ: Եւ որովհետեւ Աստուած նոցա իրմէն աւելի տկար և իրմէն աւելի զգայուն ստեղծել է, կնայէ որ աւելի մտադիր լինի նոցա

սիրտը չկոտրելու, այլ միշտ մեծարանք ու սէր ցուցնելու կաշխատի:

Ե, յն անձինքը, որ իւրեանց եղբայրներուն ու քոյրերուն հետ չարասրտութեամբ ու կոպտութեամբ վարուիլ սովորած են, ուրիշ որ և իցէ մարդու հետ ևս կոպիտ կերպերով ու չարասրտութեամբ կվարուին: (Նստանեկան վեճակը այնպէս զեղեցիկ, այնպէս սիրուն ու այնպէս սուրբ պիտի լինի, որ երբ մարդս տունէն դուրս ելնէ՝ հետը տանի ուրիշ տեսակ ընկերութեանց մէջ ևս այն մեծարանաց ու սիրոյ զեղեցիկ ջանքը և այն համարումը առաքինութեան վերայ, որ անդադար ազնիւ զգացմանց հետեւելուն պտուղներն են:

15.

ՎԵՍ ԸՆԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ:

Բանաստեղծ զիտնականին մէկը հետագայ զեղեցիկ այլաբանութեամբը կյայտնէ բարի մարդոց ընկերութեան՝ մարդուս վերայ արած լաւ ազդեցութիւնը:

«Մէկ զեղեցիկ առաւօտ բաց օդի մէջ պտրտած ժամանակս՝ ոտքիս տակը թոռմած տերև մի տեսայ: Օռեցայ վեր առի, հոտհոտեցի և տեսայ որ անոյշ հոտ կբուրէ.», «Իսկ, որ այսպիսի

անուշ հոտ ունիս, միթէ վարդն ես, ասացի. — Ոչ, պատասխանեց թոռմած տերևը, ես վարդը չեմ, այլ վարդին քովը բուսած ծառուկին տերևներէն եմ. և այն է պատճառը որ ինձմէն ևս վարդի հոտ կբուրէ»:

15.

ՎԵՍ ԸՆԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ:

Փիլիսոփային մէկը մէկ պատանիի կհանդիպի, որոյ հետն էր իւր անառակութեամբն անուանի եղած ընկերը: Երբ պատանին այնպիսի վատահամբաւ ընկեր ունենալուն վերայ սկսաւ ամաչել ու կարմրիլ. «Բաջալերուէ, որդեակ, ասաց փիլիսոփան. վրադ այս ամօթխածութիւնը տեսնելուս ուրախ եմ: Բայց աւելի լաւ կանես այնպիսի մարդոց հետ պրտաբախի, որոց ընկեր եղածիդ համար՝ ամօթէդ չկարմրիս, այլ պարծենաս:

16.

ՉԱՐԹՈՒՄՆ ԿԱՄ ԱԶԻՍԱՆԻՔ:

Եմենէն լաւ շարժումը մարմնական աշխատանքը կհամարուի, վասն զի անով մարդս առողջ, երկայնակեաց, ուրախ ու շատ հիւան-

դուժիւններէ ազատ կլինի: Ենկարելի բան է որ մարդ առողջ լինի առանց շարժողութեան և աշխատանաց:

Եմենայն բանի հոգին աշխատութիւնն է:

Աշխատիլ չուզող մարդը փաստակար է ընկերութեան:

Աշխատանքով է միայն որ մարդս ձանձրութեան, ախտերու և կարօտութեան դիմացը կառնու:

Աշխարհիս վերայի ամեն բաները աշխատութեամբ առաջ եկած են:

Աշխատաւոր մարդուն ախորժակը բաց կլինի, բունը քաղցր, սիրտը ուրախ և խղճմտանքը մաքուր:

Ենթութիւնը աշխատասէր մարդուն դռնէն կնայի ու ներս մտնել չի համարձակիր:

Աշխատասէր մարդու համար ժամանակը անսպառելի գանձ է. իսկ գործատեաց մարդուն՝ ձանձրալի բեռը:

Մարդս աշխատութեան պիտի վարժի, որ խեղճութեան մէջ չընկնի:

Մեզի աշխատելու հարկադրող նեղութիւնները՝ օրհնութեան տեղ ընդունելու է:

Եստուած փուշ և տատասկ բուսցուց երկրի վերայ, որ մենք աշխատելով մայրենք գետինը ու հետևապէս երջանիկ լինինք:

Աշխատութիւնը թէպէտ մարդուս մարմինն ու միտքը կյոգնեցընէ, բայց միևնոյն միջոցին նոցա կը մշակէ և լաւագոյն վիճակի կհասցընէ:

Աշխատութեան տուած վայելչութիւնները այնպիսի՝ յատկութիւններ ունին, որ հարուստ մարդը կարող չէ փողով գնել:

17.

ԱՇԽԱՏԱՍԷՐ ՄԱՆՈՒԿ.

Ո՛հ ի՛նչպէս փորթիկ գործունեայ մեղուն

Իւր ժամանակը լաւ կը գործածէ,

Ու բոլոր օրը մինչև էրիկուն

Ծաղիկէ ծաղիկ մեղքը կը ժողվէ:

Շատ իմաստութեամբ իրեն փեթակը

Ու բըժիճները մոմով կը շինէ,

Եւ աշխատութեամբ իւր շինած տունը

Ենուշիկ մեղրով շուա կը լեցընէ:

Ես այլ ուրեմն մեղուին նրմանիմ

Իմ գործերուս մէջ աշխատող լինիմ,

Թող չբոլորդրէ ինձ չար սատանան

Թէ միջոց ունիմ, քիչ մի ծոյլ մընամ:

Գիրքերով գործքով կամ անմեղ խաղով

Մանկութեան տարիքս անցընել ջանամ,

Որպէս զի վերջը չըլնիմ ամթով

Երբ բոլոր կեանքիս մեծ հաշիւը տամ:

18.

ԶՈՒՆԻՃԱԼԻ ԽՕՍՈՒՆ ԾԻՔ.

Վ. Երո. Սարգսի Գանգատը.

Սարգիս անունով Ենեցի իշխանը հայրենեաց դէմ շատ անհաւատարմութիւններ անելով՝ հայրենեաց սիրովը վառուած Հայերն սկսան նորան մատնիչ անուանել: Եյս նախատական անունը Սարգսին շատ ծանր գալով, գնաց Գազիկ թագաւորին դանգատեցաւ. իսկ Գազիկ »Ի՛նչ ուշադրութիւն կանես նոցա խօսքերուն, ասաց. մի՛թէ չգիտես որ նոքա ամենայն բան կուզեն իւր յատուկ անունովը կանչել“:

ԵՔգարո- Աէ հարցմունքին պատասխանը.

Կասեն թէ մեր Եբզար թագաւորը Մծբին քաղաքը զանազան շինութիւններով զարդարեւէն վերջը՝ մէկ պարսիկ իշխանի կցուցընէ շինուածոց գեղեցկութիւնը, պարիսպներու ամբողջութիւնն ու ընդարձակութիւնը, հասարակաց շէնքերու մեծութիւնն ու փառաւորութիւնը, և կառաջարկէ ասել իրեն թէ »Ո՞ր բանի վերայ ինքն աւելի կզարմանայ:—Մեն բանէն աւելի ինձի զարմացնողն այս է, տէր արքայ, կասէ պարսիկը, թէ ի՞նչպէս այս տեսակ հրաշակերտ քաղաքին մէջ ևս՝ յետին գեղի մէջ բնակող ժողովրդոց պէս կմեռնին մարդիկ“:

Սարգսի Գանգատը.

Իշխանին մէկը երբ ճանապարհի վերայ կեցած՝ մէկ հարուստ վաճառականի հետ կխօսէր, մէկ արաբ (1) նորա մօտէն անցնելով՝ իրեն բարև տուաւ և իշխանէն բարև առաւ: Վաճառականն իշխանի այսչափ խոնարհամտութեան վերայ գայթակղած՝ »Մի՛թէ հրամանքդ արարի մի բարե՞ւ կուտաս, ասաց.—Տարակոյս չկայ, պարոն, պատասխանեց իշխանը, շատ կցաւէի թէ որ այն արաբը ինձմէն աւելի մարդավարի գտնուէր:

Վ. Երո. Սարգսի Գանգատը.

Կպատմեն թէ Վարդանանց պատերազմին ժամանակ հայ զինուորականին մէկը Պարսից բանակը դիտելէն յետոյ՝ կուզայ կասէ Վահան Եմատունիին որ »Թշնամիք այնչափ բազմաթիւ են, որ եթէ նետ նետեն արևը կխաւարի:—Մեզի լաւ կպատասխանէ աներկիւղ Վահանը, շուքի մէջ կպատերազմինք“:

Ունիւնաւայ զինուորականին վերջին յանդիմանը.

Սպարտացի թագաւորներէն մէկը պատերազմը չսկսած՝ ուզեց ութսուն տարեկան

(1) Սեւանթ մարդ, արաբցի.

զինուորական մի մահուան վտանգէն ազատել, և ասաց նորան որ դառնայ Սպարտա երթայ: «Տէր արքայ, պատասխանեց հայրենասէր ծերունին, շատ հեռու կուղարկես ինձ մեռնելու համար անկողին փնտռելու: Այս պատերազմի դաշտէն աւելի պատուաւոր անկողին ո՞ր կրնամ գտնել»: Թագաւորը նորա ազգասիրութիւնը գովելով թողուց կենալու. քաջ ծերունին բոլոր ուժովը հայրենեաց պաշտպան կեցաւ և իւր ընտրած մահովը փառաւորապէս մեռաւ:

Վանանդեցի Թաթուլի վերջին դէպքը.

Պարսից Տուղրիլ շահը երբ մեծ զօրքով Հայոց վերայ պատերազմի ելաւ, մեր Հայնախարարներէն ոմանք Վարուց Վագիկ թագաւորին հետ մէկտեղ նորա դէմն ելան: Սոցա մէջ էր նաև Վանանդեցի Թաթուլ անունով քաջ իշխանը, որ նախարարաց շատերուն ընկնելէն յետոյ գերի բռնուեցաւ ու Տուղրիլին տարուեցաւ: Եւ որովհետև պատերազմի սաստկացած ժամանակ Թաթուլը զարկել ու չարաչար վերաւորել էր Արարատ կոչուած պարսիկ իշխանի որդուն, որ Տուղրիլի ամենասիրելիներէն մէկն էր, «Թէ որ տղան առողջանայ, ասաց Տուղրիլ, քեզ կազատեմ. իսկ եթէ մեռնի, քեզ նորան զոհ կանեմ:—Տէր արքայ, ասաց Թաթուլ,

թէ որ իմ ձեռքէս զարնուած է, անպատճառ կմեռնի»: Վանի մի օրէն վիրաւորուածը մեռաւ: Տուղրիլ իւր վայրենամիտ խոստմունքը կատարեց և Թաթուլի աջ թևը կտրել տուաւ Արսուրանին զրկեց ասելով թէ «Այդ բազուկին հաստութենէն իմացիր, որ որդիդ վատ ձեռքէ մեռած է»:

19.

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆ ԱՐԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ.

Փոքրիկ տղային մէկը՝ մէկ օր իւր մօրը կասէ թէ. «Մայր, թէ դուն և թէ վարժապետս միշտ կասէք որ ամենայն բան Աստուած ստեղծեց. բայց ես շատ բաներ կտեսնեմ որ Աստուծոյ ստեղծածը չեն. օրինակի համար՝ մեր տունը, նորա միջի աթոռներն ու կարասիքը, իմ հանդերձներս ու շատ ուրիշ բաներ: Ար խնդրեմ ուրեմն, մայր, իմացընէք ինձի թէ ինչո՞ւ կասէք Աստուած ստեղծեց ամենայն բան»:

Մայրը որդւոյն տգիտութիւնը տեսնելով՝ դեռ նորա պատասխանը չտուած՝ «Վիտէս, ասաց, այս սեղանն ու աթոռները ինչէ՞ն շինուած են:—Փայտէ շինուած են, մայր, պատասխանեց որդին:—Բայց, որդիս, ասաց մայրը, փայտն ո՞վ կշինէ: Փայտն անտառին մէջ կբուսնի.

այն աթոռներու վրայի ոսկին այլ գետնէն կենէ, և իմ թաշկինակիս մետաքան ևս շերամը կը շնէ: Սիրելի զաւակս, ասա տեսնեմ, աւելցուց մայրը, ո՞վ կմեծցրնէ ծառն անտառին մէջ. այն սքանչելագործ շերամն ո՞վ ստեղծել է, և նորան ո՞վ սովորեցուցել է այնպիսի աղնիւ մետաքս շինելու“:

Այս հարցմունքին վերայ որդին իմացաւ որ սխալուած է ինքը, լուռ կեցաւ. իսկ իւր մայրը խօսքը շարունակելով այսպէս ասաց. «Որդեակս, Աստուած է աշխարհիս ամեն բանին ստեղծողը: Նա է մեզի կեանք, շունչ ու ամեն բան տուողը. ինքը կուտայ կարողութիւն և իմաստութիւն այնպիսի բաներ շինելու մեր գործածութեան համար, ու այս բաներուն մէք արհեստի գործ կասենք. բայց բնութեան գործերը Աստուծոյ ձեռքովը կլինին:

„Նայէ երկրիս ու նորա զարմանալի արդիւնքին վերայ: Սերմը կցանենք ու քիչ ժամանակ հողին տակը ծածկուելէն յետոյ, կը ծլի, կաճի ու կբազմանայ. սորա անողը Աստուած է: Նմանապէս, տես այս մեր պարտեզին տանձի ծառը, քանի մի տարի առաջ ինչպէս պղտիկ էր, այժմ՝ նայէ որքան մեծցած է և քեզ ինչպէս լաւ տանձերով կուրախացրնէ: Այս ևս Աստուած կուտայ, որդեակս: Մի անգամ աչքդ

դարձուր այս ծաղիկներուն վերայ, ինչպէս գոյնզգոյն ներկել են դաշտը, ինչպէս անուշ հոտերով լցուցել են օդը — Մայրիկ, մայրիկ, խօսքը կտրեց որդին, հապա այս թռչունները, նայէ ինչ գեղեցիկ գոյներով փետուրներ ունին, լսէ, լսէ նոցա անուշ ձայները. մայր, սոցա ևս Աստուած ստեղծեց, այնպէս չէ՞:— Այո՛ զաւակս, այո՛:

„Նրբ երեկ երեկոյն քեզի կցուցրնէի լուսինը, որ արծաթի պէս կփայլէր, միտքդ կուզայ որ ինչ գեղեցիկ ու անուշիկ հով մի կը փչէր այն ժամանակ, և ես՝ այն ամենը Աստուած ստեղծել է չասի՞ քեզի:— Այո՛, մայր, ասացիր:— Ուրեմն կյուսամ որ հիմա բաւական հասկացար թէ ամենայն բան Աստուած ստեղծեց, և յոյս ունիմ որ քանի մեծնաս, աւելի պիտի հասկանաս Աստուծոյ անհասանելի իմաստութիւնն ու ամենազօր կարողութիւնը: Բայց այժմէն իսկ քու պարտքդ է ճանաչել ու սիրել զԱստուած և նորա ամենախնամ Հայրութեանը յանձնել ինքզինքդ. վասն զի ինքն ստեղծեց քեզի՝ իրեն սիրելու և ծառայելու համար“:

20.

ՄԱՐԴՈՒՍ ՄԱՐՄԻՆԸ.

Ըստուած մարդուս մարմինը այլ և այլ կտորներէ ձևացրնելով զարմանալի ճարտարութեամբ մէկմէկու հետ միացուցած է:

Մարմնոյն հաստատուն մասունքն են ոսկերք, որոց կտորները կհամարուին և ակուաներու ոսկոռները: Մեր երեսը երկու ծնօտ կամ ծամելք ունի՝ տամնակեց ատամներով, որովամբողջ ծամելեաց վերայի ակուաներուն թիւը երեսուն երկու կլինի:

Մարդուս տղայութեան ժամանակ ոսկորները կակուղ են, հետոհետէ կամրանան, և տամնահինգերորդ ու երբեմն քսաներորդ տարին հազիւ իւրեանց կատարեալ ամրութեանը կհասնին: Մարմինը ջղերով կանէ իւր շարժմունքը, որ ուզածին պէս կերկարին ու կկարճանան:

Մարդուս և առհասարակ տաքարին կենդանեաց սիրտը՝ մէկ ջղոտ մսի կտոր է, մէջը պարապ և չորս մեծ փոսեր ունի, որք մէկմէկու հետ կհաղորդուին և շնչերակաց ձեռքով արիւնը մարմնոյն ամեն մասանց մէջ կտարածեն, որ յետոյ երակները դարձեալ դէպի իրենց կդարձնեն: Սրտի թնդմունքն ու երակի զարկը՝ սրտի օդով լցուիլն ու պարպուիլն է, որ առողջ մարդու համար մէկ վայրկենի մէջ

60—80 կլինի. իսկ հիւանդինը՝ պակաս: Բայց թէ որ մարդս սաստիկ ջերմ ունենայ, երակին զարնուածքը կշատնայ ու երբեմն մինչև հարիւրը կանցնի:

Մարդուս արիւնէն կզատուին քրտինքը, մաղձը, կաթը, արցունքը, լորձունքը, մէզը կամ ջրուաթը:

Ուղեղը ծածկուած է մէկ կլորածև ոսկոռով որ բանկ կկոչուի: Մարմնոյ ամենէն հարկաւոր ու փափուկ մասն է ուղեղը, թէ որ քիչ մի վնասուի կամ վիրաւորուի, իսկոյն մահը վրայ կհասնի:

Դրսի առարկաները մարդս կը զգայ, կը տեսնէ ու կճանաչէ զգայարանաց ձեռքով, որ հինգ հատ են, այսինքն տեսանելիք, լսելիք, շոշափելիք, հոտհոտելիք և ճաշակելիք:

Տեսանելեաց գործարանն է Աչքը, լսելեացը—Ականջը, շոշափելեացը—Չեռքը, հոտհոտելեացը—Բիթը և ճաշակելեացը—Լեզուն:

Ամենայն կենդանիք զգայարանք ունին, յորոց քանի մի հատինը մեզմէ աւելի կատարեալ է: Օրինակի համար՝ շան հոտհոտելիքը մերինէն շատ աւելի սուր է, վասն զի մեզմէ շատ աւելի հեռուէն հոտ կառնու: Թռչուններու աչքն ևս մերինէն շատ աւելի զօրաւոր է: Եւ թէպէտ մարդս զգայարանաց կողմանէ կենդանեաց

Հասնիր, ուժի կողմանէ ևս ի նոցանէ շատէն վար է, բայց իւր աստուածային հոգւովը, բարակ խելքովն ու խօսելու կարողութեամբը ուրիշ բոլոր արարածներէն վեր է, և երկրիս թագաւորը կհամարուի:

21.

(ԱՌԱԿ) — ՄԱՐԴ ԵՒ ԱՌԻԻՎ.

Առիւծը պատահեց մի օր մէկ կատուի, Տեսաւ նրման էր իւրեանց քաջ աղզի. «Գարեկամ, ասաց, դու մեր ցեղէն ես, Եւ ինչո՞ւ այդպէս փոքրը մնացել ես: — Հա, ասաց կատուն, ես քո ցեղէն եմ. Բայց բանականի ձեռքըն ընկել եմ, Որոյ հընարքովն ընտանեցել եմ Եւ այսպէս փոքրիկ վախկոտ մնացել եմ:» Երբ հըզօր Առիւծն այս բանըս լըսեց, «Ո՞վ է բանական կենդանին, դոչեց. Մի՞թէ մեր ոյժը նորան յայտնի չէ, Որ այդ լըրբութիւնն նա քեզ արեւ է: Յուցուր շուտ՝ տեսնեմ ի՞նչ կենդանի է, Որ ազգականիս այդչափ նեղել է: — Ե՛կ, ասաց կատուն, հըզօր ազգական, Յուցընեմ քեզի քաջըն բանական...»:

Պան տեսնեն մի մարդ կանգնած է տըրտում, Տուրակով ցորեան սերմըն է ցանում:

Պատուն երկիւղէն հեռուէն կանգնած, «Ահա բանական մարդ աս է՝ ասաց: Առիւծն մօտեցաւ խիստ յանդըզնարար, «Ո՞վ դու մարդ, ասաց, ի՞նչպէս չը վախցար Իմ ազգականիս քեզ ծառայ շինել, Պիշեր ու ցորեկ չարաչար տանջել, Որ քո երկիւղէն նա փոքրը մընայ, Մինչ ես տեսնելուս հազիւ ձանչըցայ: Եկել եմ ահա միմեանց հետ կըպչենք, Երկուսիս ուժերն մենք այստեղ փորձենք...» Մարդը երբ տեսաւ, որ առիւծն է կատղած, Խեղոյն կը պատուէ թէ ընդդէմ խօսաց. «Հըզօր բարեկամ, քաղցրութեամբ ասաց, Երաբ ցանելոյ եմ այստեղ եկած. Ուստի ոյժըս տունը թողել եմ, Թէ հոս կըսպասես, երթամ շուտ բերեմ: Առիւծն մըռնչաց, — խընդիլբդ է բարի. «Եայէ, չուշանաս, գընա շուտ արի: — Հապա թէ բերեմ չըլնիս դու այստեղ... Սերմնացանն ասաց, որպէս մի անմեղ. Ինչո՞վ կարող ես ինձ հաւատացնել Թէ դաշտիս միջին կըրնաս ըսպասել: Ուրեմն մըտիք այս հաստ տուրակը Ու ես իմ ձեռքով կապեմ բերանը. Յետոյ միամիտ գնամ բերեմ ուժը, Փորձենք ու տեսնենք ո՞վ կը կրէ աուժը»:

Եռիւծն հաւատաց այս մարդու խօսքին,
 Գընաց և նրսանց տոպրակի միջին:
 Մարդը տոպրակի բերանը կապեց,
 Եռաւ մէկ հաստ փայտ զարնել ըսկրսեց.
 Երբ առիւծը խիստ ծեծէն նեղացաւ,
 Մինչ շունչն ու հողին բերանը հասաւ,
 «Ե՛ս կատու, կանչեց, եղբայր սիրելի,
 Երդեօք ինձ քեզ պէս ե՛րբ կրփոքրայցնի.
 Ե՛ս անիրաւուն ինձ պիտի թողնի՞»
 Թէ մինչև ի մահս այսպէս կրծեծի...»:

22.

ՈՒՏԵԼԻՒՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՒՔ.

Կերակուրը մարդուս քաղցածութիւնը կանցընէ և անձը կը սնուցանէ:

Եխորժակով կերակուր ուտել ուղողը՝ պիտի ջանայ որ աշխատանքով անօթենայ: Բայց ոչ երբէք պէտք է շատ ուտել, վասն զի ստամոքսը կձանրաբեռնի, և կերած կերակուրը փոխանակ օգտի՝ շատ անգամ վնաս կուտայ:

Մարդուս գլխաւոր կերակուրներն են հաց, խոտեղէնք, պտղեղէնք, կաթնեղէնք, մսեղէնք ու ձկնեղէնք:

Ե՛ս ուտելիքը ընտրանօք պիտի լինին, վասն զի

Ե. Հացը երբ պէտք եղածին չափ եփած չլինի, սաստիկ տաք լինի և կամ խմորեղէնը

շատ տաք ուտուի, փնասակար է մարդուս ու դժուարաւ կմարսուին:

Բ. Խոտեղէնները եփելէն կամ գործածելէն առաջ թէ որ ընտրանօք չուտուի, մարդս կրնայ թունաւորուիլ ու մեռնիլ:

Գ. Չհասած կամ կանաչ պտուղներ ուտողը՝ կջերմի ու այնպէս կը տկարանայ, որ շատ ժամանակ պէտք կլինի իւր առաջուան առողջութիւնը գտնելու:

Դ. Թէև կաթնեղէնը առ հասարակ սննդարար կհամարուի, բայց կրնայ փորհարինք պատճառել՝ երբ չափազանց խմուի. նոյնպէս ջերմի առիթ կլինի՝ երբ կաթէն յետոյ երեք ժամ չանցած ձկնեղէն ուտուի:

Ե. Հոտած կամ աւրուած միս ուտելը շատ փնասակար է, և զանազան հիւանդութեանց պատճառ կլինի. արգանակ կամ մսի ջուրն այլ նայելու է որ շատ տաք չուտուի, որպէս զի ակունները չսւցընէ, չաւրէ ու ստամոքսը չըտկարացընէ:

Զ. Ձկնեղէնը մեծ փնաս կուտայ մարդուս երբ շատ աղի լինի ու յաճախ գործածուի:

Ե՛ն կենդանիքը, որոց միսը մարդիկ կուտեն, սոքա են. եզ, կով, հորթ, ոչխար, այծ, խոզ, այծեամն, եղջերու, նապաստակ, հաւ, սագ, բադ, աղաւնի, կաքաւ, լորամարդի, արտոյտ և ուրիշ սոցա նման թռչուններ:

Եյս կերակրեղէնները համոզեցնելու համար՝ Եստուած այլևայլ համեմիչ բոյսեր ու արմատներ ստեղծած է, ինչպէս ազատքեղ⁽¹⁾, սոխ, պղպեղ, սմբուկ⁽²⁾, կինամոն⁽³⁾, մեխակ⁽⁴⁾, և այլն: Իայց այս համեմները որչափ կարելի է քիչ գործածելու է. վասն զի մարդու արիւնը սովորականէն աւելի կտաքցընեն ու շատ անգամ վնաս կհասցընեն:

23.

ԿԵՐԱԿՈՒՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԱՀՈՒԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐ.

Եկուայով խածնելով պէտք չէ փրցընել հացը, այլ ձեռքով կամ դանակով կտրելու է:

Կերակուրներուն ամենեին պէտք չէ ձեռք դիպցընել, այլ միշտ դղալ, պատառաքաղ և դանակ գործածելու է:

Պատառը այնքան մեծ պէտք չէ կտրել, որ ծամած միջոցին թուշը ուռենայ ու անչորհք ձև առնու երեսը:

Ըտապելով պէտք չէ ուտել որ, խղզուելու փորձանքէն ազատ լինի. պատառին մէկը կուլ չտուած՝ միւսը պէտք չէ փութալ բերանը խօթել, ապա թէ ոչ՝ ծամելիքները յոգնելով ճակատի ու երեսին վերայ քրտինք կբերեն, որ տեսնողներուն անախորժ կերևի:

(1) Ռս. петрушка, աճ. մաղդանոս. (2) Ռս. помадорь, աճ. ֆրէնկ փաթը-ճանը. (3) Ռս. корица, աճ. թարչին. (4) Ռս. гвоздика, աճ. գարանֆիլ.

Կերակուր կերած միջոցին բերանը զգուշութեամբ բանալու է, որ անախորժ ձայներ չհանուի:

Ծուծը հանելու համար ոսկուր պէտք չէ ծծել. վրան գտնուած քիչ մի միսը ուտելու համար պէտք չէ ոսկուր ձեռք առնուլ ու կրծել, որ ծծելէն ևս անվայել բան է. այլ պէտք է հանդարտ կերպով դանակով միսն ոսկորէն զատել:

Միս կամ ուրիշ որ և իցէ ուտելիք պէտք չէ թաթխել աղամանին մէջ:

Եղը դանակին ծայրովն առնելու է չափաւոր քանակութեամբ:

Երբ ամեն մէկին առանձին ամանով կերակուր տրուած լինի, ձեռքի դզալը ոչ հասարակաց սկաւառակը խօթել կվայելէ և ոչ սեղանակիցներուն մէկու առջևի ամանին մէջ:

Իւր առջևէն կերակուրը վերցընելով՝ հասարակաց սկաւառակին մէջ պէտք չէ դնել:

Ձեռքը թաշկինակով⁽¹⁾ կամ սեղանին վերայի սփռոցովը⁽²⁾ պէտք չէ սրբել, այլ միշտ անձեռոցիկ⁽³⁾ գործածելու է:

Պէտք է զգուշանալ որ սեղանի վերայ կտրրտած և խածխըծած հացի և մանր մսի կտորներ չմընան:

(1) Платокъ. (2) Скатертъ. (3) Салфетка.

Դանակի ծայրով կամ պատառաքաղով
ակունները պէտք չէ խառնել:

Զուր կամ գինի խմելէն առաջ և յետոյ
բերանը սրբելու է:

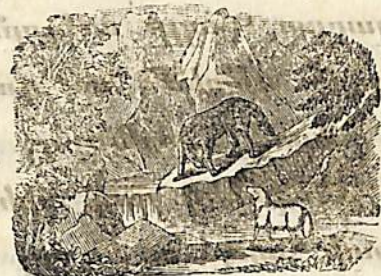
Իերանին մէջ կերակուր եղած միջոցին
պէտք չէ խմել:

Խմելու ժամանակ պէտք չէ կոկորդէն ան-
ճոռնի ձայներ հանել:

Այնպէս շտապելով պէտք չէ խմել, որ
կէսն այլ պոկունքին երկու կողմէն կուրծքին
վերայ թափի:

Պատառովը կերակուրին ամանը պէտք չէ
սրբել, վասն զի այս որկրամոլ մարդու նշան է:
Այս մասին Քասթիլեօնի հեղինակը հետագայ դի-
պուածը կպատմէ. Մանգուայի Մարկէզը քանի
մի ազնուականներու հետ սեղան նստած լինե-
լով՝ ապուրը լմրնցընելէն յետոյ՝ ազնուականաց
մէկը «Թողութիւն կանէք» ասելով, ամանը
կվերցընէ ու աւելցած ապուրը կը խմէ: Մար-
կէզը պատասխան կուտայ թէ «Այդ բանը
ինձի փասս չունի. խողերէն թողութիւն ուզէ»:

(ԱՌԱԿ) — ԳԱՅԼ ԵՒ ԳԱՌՆ.

Գայն ու Գառը մէկմէկու չտեսած՝ մէկ
վազուկ առուակէ ջուր կը խմէին: Գայը ա-
ռուակին վերէն վար նայածին պէս՝ երբ աչքովն
ընկաւ Գառը, իսկոյն նորա քովը վազեց ու
«Ինչո՞ւ համար խմելու ջուրս պղտորեցիր, ասաց:

— Զուրդ ի՞նչպէս կրնամ պղտորել, պա-
տասխանեց Գառը դողալով, երբ եկած տեղէդ
չափ վարէն կը խմեմ: Հաւատա, տէր իմ, որ
մտքէս անգամ անցած չէ քեզի դէմ յանցանք
մի գործել:

— Դիցուք թէ ասածդ շիտակ լինի, կրկնեց
Գայը, բայց այդու ամենայնիւ դու չես կա-
րող արդարանալ. վասն զի երեկ հայրդ իւր ձայ-
ներովը կյորդորէր շներուն որ ինձ հալածեն:

— Ամբէն աւելի է, պատասխանեց Գառը,
որ մնավաճառը հօրս մորթեց:

— Աւրեմն այն մայրդ էր, ասաց շեշտելով
գազանը:

—Մայրս իմ՝ ծննդեան ժամանակը մեռաւ, ասաց հեղութեամբ Գառը:

—Ուրեմն ազգականներէդ մէկն եղած է, կանչեց վճռողաբար Գայլը, աւելցընելով թէ ես այսքանս հաստատ գիտեմ, որ դուք ձեր հովիւներովն ու շներովը, ամենքդ թշնամի էք ինձի, և եթէ ձեռքերէդ գայ՝ արիւնս անգամ կը խմէք. ուստի հարկէ որ ես այլ վրէժս քեզնէ հանեմ որ սիրտս հանգչի՝ ասելով, անմեղ Գառնուկին քաշեց անտառը տարաւ ու այնտեղ մրմրուալով կերաւ:

25.

ՆԵՐԱԳԻՐ ՄԱՔՐԱՍԷՐ ԱՇԿԵՐՏԻ.

Լաւ գիտնալով որ մարդուս մարմնոյն ու հագուստին մաքրութիւնը՝ շատ անգամ հողոյն մաքրութեան նշանն է, մաքրասէր աշակերտը միշտ գլուխը սանտրած, հագուստները սրբած և կօշիկները մաքրած կպահէ: Ամենայն առաւօտ սապոնով կլուացուէ, և կրնայէ որ երեսը, վիզը, ականջներն ու ձեռքերը պէտք եղածին չափ մաքուր լինին. և եղունգները, թէ որ երկրնցած են, — կտրուած:

Օրը երէք անգամ բերանը ջրով կլուանայ. նախ առաւօտը, որ գիշերուան ծանր հոտը

երթայ. երկրորդ՝ կերակուրէն յետոյ, որ կերածին հոտերը դիմացինի երեսին չբուրեն, և երրորդ՝ պառկելէն առաջ, որ աւելի հանգիստ քնանայ:

Սովորական բան արած կլինի իրեն մաքուր թաշկինակ գործածելն ու հագուստի և գլխարկի փոշին միշտ վրձինով մաքրելը:

Գիտնալով որ ազոտութիւնը շատ տեսակ հիւանդութիւններու պատճառ կլինի, գոնէ ամիսը մէկ անգամ բաղնիք կերթայ: Բաղնիքէն ելնելէն, վերջն այլ շուտով հագուիլ կփութայ, որ պաղ չառնու և չըմբի: Աերակուրէն վերջը իսկոյն բաղնիք երթալը շատ փաստակար լինելով, երկու երէք ժամ չանցած՝ երբէք բաղնիք չերթար:

Ամառը գետի կամ ծովի մէջ լուացուիլը բաց ի մաքրութենէն օգտակար ևս լինելով, ապահով տեղ կընտրէ լուացուելու և կամ (թէ որ կայ) հասարակաց լուացարանը կերթայ, որ խղճուելու վտանգէն ազատ մնայ:

Տաքցած ու քրտնած ժամանակ երբէք ջուրը չի մտներ, այլ կսպասէ որ քիչ մի զովանայ: Ջուրը մտներուն պէս՝ մէկէն բոլոր մարմնովը մէջը կընկղմուի ու յետոյ անշարժ չի կենար, այլ կլողայ և ուրիշ շարժմունքներ կանէ: Քառորդ ժամէն աւելի չի կենար ջրին մէջ. ելնելէն ու հազնուելէն վերջն այլ՝ փոխանակ հան-

գիտ նստելու, կամաց կամաց քաշելով՝ թեթև շարժումն կուտայ իւր զովացեալ մարմնոյն, որ աւելի օգտակար լինի իրեն լուացման գործողութիւնը:

Ինքը թէպէտ զգոյշ կկենայ խղզուելու վրտանգներէն, բայց միշտ կյիշէ խղզուած տղայոց պատմութիւնը, որք կամ քրտնած եղած ժամանակը, կամ կերակուր ուտելէն անմիջապէս յետոյ ջուրը մտած են, և կամ անխոհեմութեամբ փտանգաւոր տեղեր լուացուիլ ու լողալ ուզած են:

26.

ԱՂԵՔՍԱՆՂԻ ՄԱՆԿԻՊՈՆԱՅԻ.

Մակեդոնացւոց փիլիպպոս թագաւորի որդին էր Աղեքսանդր, որ ծնաւ Քրիստոսէ 356 տարի առաջ, և 20 տարեկան ժամանակը հօրը տեղն անցնելով՝ քաջութեամբ տիրեց Յունաց քանի մի գաւառներուն ու շուտով զօրացաւ: Յետոյ 35 հազար զօրք ժողվելով՝ պատերազմ բացաւ Պարսից Վարես թագաւորին դէմ, որոյ զօրքն էր 600 հազար. և նախ յաղթեց Ալիկիայի կողմերն ու տիրեց Վարեսի գանձին, և գերի բռնեց նորա մայրը, կինը, որդին ու երկու աղջիկները, ու հրամայեց պատուով պահել նոցա: Եւ ապա յառաջ երթալով տիրեց Տիւրոսի, և գնաց Երուսաղեմի վերայ, ուր

Յաղդէ քահանայապետն զգեստաւորուած դիմացն ելաւ ու ցուցուց Վանիելի մարգարէութիւնը, որ գուշակած էր Աղեքսանդրի յաղթութիւնը Պարսից դէմ: Յետոյ գնաց առաւ Եգիպտոս, ուր Աղեքսանդրիա քաղաքը շինեց իւր անունովը: Նոյն միջոցները Վարես խեղճութեամբ արեւելք քաշուած կջանար որ Աղեքսանդրին հետ հաշտութիւն անէ՝ իրեն ուզածին պէս, բայց նա չկամեցաւ, որով նոր պատերազմ սկսաւ և Աղեքսանդր բոլոր Պարսից տիրելով՝ փառաւոր յաղթանակաւ Բաբելոն մտաւ: Աղեքսանդր կուգէր կենդանի բռնել Վարեսին, բայց երբ տեսաւ որ Պարսիկ զօրավարներէն վերաւորուած՝ մեռնելու վերայ էր, շատ ափսոսաց, և իրեն վերարկուովը փաթըթեց ու մօրը ղրկեց որ իւրեանց օրէնքովը թաղեն: Այնուհետև առաջ երթալով Աղեքսանդր բոլոր Ասիայի աշխարհներուն տիրեց մինչև Հնդկաստան, ուսկից պարճանաք դարձաւ ի Բաբելոն: Աղեքսանդր քաջութենէն զատ՝ մարդասէր, ուսումնասէր և աշխարհաշէն էր: Աճառականութիւնն ու գիտութեանց արուեստը ծաղկեցրնելու համար 800 արծաթ տաղանդ (50,000 բուբլի արծաթ) յուղարկեց իրեն վարժապետ Արիստոտել փիլիսոփային, որ բնական տեղեկութեանց և քննութեան կենդանեաց հետևի: Ինդհանրապէս Աղեքսանդրի վարուց մէջ շատ

երևելի գործեր ու բարոյական իմաստալից խը-
րատներ կպատմեն: Ինուժեամբ անվախ ու
համբերող էր. մեռաւ Քրիստոսէ 324 տարի
յառաջ, երկու որդի թողլով, մէկը խորթ,
Հերքիլէս անունով, և միւսը հարազատ, որ
դեռ Հռոքսանիա թագուհւոյն արգանդին մէջն
էր, և ծնուելէն յետոյ հօրը անունովը Աղեք-
սանդր անուանեցին:

27.

ՀԱՅՈՑ ԱԼԱԿԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԷԿ ԳԱՏԱՍԽԱՆԸ.

Կպատմեն թէ Աղեքսանդր Մակեդոնացի
աշխարհակալ թագաւորը երբ մեր Աշէ թա-
գաւորին յաղթելով Հայաստանի տիրեց, հրա-
ման տուաւ զօրաց որ Հայոց մայրաքաղաքը
կողոպտեն: Աշէի սիրտը չդիմանալով այն
ողբալի տեսարանին. դարձաւ առ Աղեքսանդր
ու «Աղբա ի՞նչ կանեն. ասաց. — Չե՞ս տեսներ
որ քաղաքդ ու ստացուածքդ կկողոպտեն: —
Ար սխալիս, տէր արքայ, պատասխանեց Աշէ,
պատերազմի իրաւունքովը ամենայն բան քուկդ
լինելով՝ այսուհետեւ ես այս տեղ բան չունիմ. ուս-
տի ինձի այնպէս կերևի որ քու ստացուածքդ
կկողոպտեն»: Այս ճարտար ու խոհեմ պա-
տասխանին վերայ զարմացաւ Աղեքսանդր և
հրաման արաւ որ կողոպտոււմը զադրեցնեն:

28.

(ԱՌԱԿ) — ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԽԱՂՈՂ.

Քաղցած Աղուէսուկն ի՞նչ արաւ չարաւ

Մէկ այգի (1) մըտաւ,

Տեսաւ որ խաղողները

Կուղ կուղ կախուած կը վառին.

Աղուէսուկին ո՛չ թէ միայն աչքերը,

Ահաններն ալ կրակ առին,

Կուղերն որ ասեա, մէկմէկէ հասուն,

Մէկ մէկ յակինթի (2) նըման պըսպըղուն:

Ի՛նչ էր՝ դիտե՞ս՝ ցաւալին,

Կուղերը խիստ բարձր էին:

Մեր Աղուէսուկը շատ աշխատեցաւ,

Վեր-վար ցատըրտեց, չորս դին ման եկաւ,

Հընար չըզրտաւ.

Մէկ կուղ մըն ալ վըրցընել չըկըրցաւ.

Ար տեսնէին աչուրները,

Չէին հասներ ահոաները:

Ամբողջ ժամէն աւելի

Իզուր տեղը կը յոգնի,

Կելնէ կերթայ բանն ու կասէ.

(1) Ռս. САДЪ, աՏ. բաղ.

(2) Ռս. ЯХОНТЬ, որ է ազնիւ կապուտ բար.

„Ե՛՛՛՛ ի՛նչ կայ,
 Տեսքին նայիս նէ գէշ չէ,
 Բայց ինքը դեռ կանանչ է.
 Չես զբռներ մէջը և ոչ մէկ հատիկ
 Հասուն խաչողիկ,
 Ուստի թէ ուտես ատամիդ կառնէ
 Եւ այնքան դառն է որ սիրտ կը խառնէ“:

29.

ԱՍՏՈՒԸ Ի՛՛՛՛ Ե՛՛՛՛

Կատմեն թէ Համազասպ Մամիկոնեանի Գրիգոր եղբայրը (որ Արշակունեաց թագաւորութեան վերջանալէն յետոյ, Քրիստոսի 659-էն մինչև 685 թուականը Գամակոսի Սաւիէ ամիրապետէն պատրիկ դրուած էր Հայոց վերայ) կրօնական խնդիրներու մէջ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ունենալով՝ մէկ օր հարցուց Անանիա վարդապետ Շիրակացւոյն⁽¹⁾

(1) Եօթներորդ գրու. Հայոց գիտնական վարդապետներէն մէկն էր Անանիա Շիրակացին, որ զնաց Տրապիզոնի Յունաց ուսումնարանը, և այնտեղի Տէրապետ անունով հռչակաւոր փիլիսոփայէն չափարանական գիտութիւն սովորելով՝ դարձաւ ի Հայաստան, ուր սկսաւ ուսումը ծաղկեցնել, երևելի աշակերտներ հանելով և պիտանի դրբեր շարդրելով, այսինքն 1) Քերականութիւն, 2) Աստեղագիտութիւն, 3) Վասն որպիսութեան կենաց խրոց, 4) Յաղագս զգլման և արտասուաց, 5) Վասն կշտոցն և վասն շափուց, 6) Յաղագս խոնարհութեան, 7) Պատմութիւն և ժամանակագրութիւն խառն՝ և այլն, որոնք Գրիգոր մագիստրոսը ընդհանրապէս կոչվէ: Յովհաննէս պատմաբան կաթողիկոսն ևս կասէ թէ «Անաստաս կաթողիկոսն ուզելով որ Հայոց տոմարն ևս ուրիշ ազգաց տոմարներուն պէս անշարժ լինի, Անանիային յանձնեց 667-ին Հայոց տոմարին նորոգութիւնը. բայց կաթողիկոսին մահը վերայ հասնելով՝ բաղձաբն ու գործադրութիւնը անկատար մնաց»:

թէ «Աստուած ի՛նչ է»: Շիրակացին մէկէն ի մէկ պատասխան չտուաւ, այլ Հայոց մեծ իշխանէն խնդրեց որ մէկ օր ժամանակ տայ իրեն մտածելու: Մէկ օրէն յետոյ՝ երկու օր ժամանակ ուզեց Շիրակացին. երկու օրն որ անցաւ, չորս օր ժամանակ ուզեց, յետոյ ութ օր, և այսպէս ամենայն անգամ առաջինին կրկնապատիկը ժամանակ ուզեց պատասխանելու համար: Գրիգոր պատրիկը զարմանալով Շիրակացի գիտնական վարդապետին այս բանիս մէջ բռնած ընթացքին վերայ, մէկ օր հարցուց թէ «Ի՛նչ է միտքդ, որ այդպէս կանես»:

—Որքան որ կը մտածեմ Աստուծոյ վերայ, պատասխանեց Անանիա, այնքան անիմանալի և անքննելի կը գտնեմ իւր էութիւնը. ուստի և կարողութենէս վեր կտեսնեմ իմանալը թէ ի՛նչ է Աստուած: Բայց այսքանս միայն կասեմ, աւելցուց Շիրակացին, որ Աստուածն է ամենայն բանի Արարիչ կամ Ստեղծողը. իւր հայրական ողորմութեամբն է որ մինչև այս վայրկեանս կապրիմք և այնչափ բարիք վայելեր եմք ու կվայելեմք“:

30.

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱԳՕԹՔ.

Հայր մեր որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո, եկեացէ արքայութիւն քո. եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի: Օհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր. թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց: Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէն: Օհի քո է արքայութիւն և զօրութիւն, և փառք յաւիտեանս. ամէն:

Այս «Հայր մեր» աղօթքը այն պատճառաւ Տէրունական կասուի, որ Քրիստոս Տէրն մեր

սովրեցուց իւր առաքելոցը և սօքա մեզ աւանդեցին: Այս աղօթքը ամեն աղօթքներէն զերազանց կհամարուի. վասն զի Աստուծմէ ինչ որ պէտք լինի մեզ ինդրել, ամենուն ևս սքանչելի բովանդակութիւնը մէջը կայ:

31.

ՏԱՍՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ.

Աստուած, Մինա լեռան վերայ, Մովսէս մարգարէին ձեռքովը՝ երկու քարեղէն տախտակներու վերայ՝ տասը պատուիրանք կամ տասը բարոյական օրէնք տուած է մեզ, որ սօքա են.

1.) Ես եմ՝ Տէր Աստուած քո. մի՛ եղիցինքեզ այլ աստուածք բաց յինէն:

2.) Մի՛ արասցես կուռս:

3.) Մի՛ առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո ի վերայ մնտեաց:

4.) Յիշեա՛ սրբել զօր շաբաթու:

5.) Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր:

6.) Մի՛ սպանաներ:

7.) Մի՛ շնար:

8.) Մի՛ գողանար:

9.) Մի՛ սուտ վկայեր:

10.) Ս ի ցանկանար տան ընկերի քո, և մի՛ ամենայնի զօր ինչ ընկերի քո իցէ:

Աստուած այս տասը պատուիրանքը տալով, կհրամայէ. 1) Ար իրմէն ի զատ՝ ուրիշ

աստուած ճաննամք. 2) Որ կուռք (այսինքն քարէ կամ փայտէ կամ այլ նիւթերէ շինուած պատկերներ) չպաշտեմք. 3) Որ ոչինչ բաներու համար Աստուծոյ անունովը երգում չանեմք. 4) Որ շաբաթ օրերը սուրբ պահեմք (*). 5) Որ պատուեմք սիրով և հնազանդութեամբ ոչ միայն մեր մարմնաւոր, այլ և հոգեւոր ծնողքը, այսինքն մեր վարժապետներն ու բարերարները. 6) Որ պատճառ չլինիմք մեր կամքովը՝ ոչ մեր և ոչ ուրիշի մահուանը. 7), 8) և 9) Որ շնութիւն ու գողութիւն չանեմք և սուտ բանի վկայ չլինիմք:

32

ՄԱՐԴՈՒՅ ԲԱՐԵՎԱԾԸ ՄԵՌՆԵԼԷՆ ՎԵՐՋԸ:

Ժամանակով Մահաբեի Պաղտասար անունով բարեպաշտ քաղաքացիին մէկը՝ հետագայ բարոյական պատմութիւնը կասէր իւր սիրելի որդւոցը. «Թագաւորին մէկը՝ մէկ հեռաւոր քաղաքի մէջ մարդուն մէկուն կուսակալ կամ կողմնապահ դրած լինելով, ժամանակն եկաւ որ այն կուսակալը ծառայութեան հաշիւը տայ իւր հրամանատարին. ուստի և հարկադրեցաւ անձամբ երթալու իրեն: Այն բարեկամներուն,

(*) Հին օրերով շաբաթ օրերը հանգստեան օր կհամարուէին. բայց Բրիտանի Թարութիւնը միաշաբաթի օրը պատահելով, Բրիտանի Համբարձմանն յետոյ առաքելաշնորհ սահմանեցին որ փոխանակ շաբաթ օրուան միաշաբաթի օրը պահեմք իբրև հանգստանալու օրը Այս պատճառաւ միաշաբաթի օրուան անունը յունարէն լեզուաւ կիրով կոչեցին, որ Տերուստիան օր կը նշանակէ:

որոց վերայ կուսակալն ամենէն աւելի յոյս դրած էր, [Թէ նոցա մտերմութեանց ու սիրոյն և [Թէ նոցա հաւատարմութեանց ու անձնանուիրութեանց վերայ, տեղերէն անգամ չչարժեցան, որ ճանապարհ ձգեն դոնէ մինչև ի նաւը, որով պիտի երթար կուսակալը:

Միւսները, որք առաջուց վստահացուցել էին նորան իւրեանց բարեկամութեան վերայ, և երդուել էին շատ տեղ այն կուսակալին հարազատ մնալու, ճանապարհ ձգեցին մինչև նաւը: Բնդհակառակն նոքա, որոց վերայ քիչ կամ ամենեւին համարմունք չունէր, նորա հետը մէկտեղ ճանապարհ ելան և գնացին մինչև Թագաւորանիստ քաղաքը, յորում և խօսեցան ոչ միայն յօգուտ նորա, այլ և միջնորդութիւն անելով՝ աղաչեցին որ Թագաւորն ողորմէ իրեն:

Տղայքը հասկացան այս պատմութեան մտքը. և մահտեսի Պաղտասարն այսպէս մեկնեց. «Մարդս երէք տեսակ բարեկամ ունի աշխարհիս վերայ, որոց նա այն ժամանակը միայն կկարողանայ ճանաչել, երբ աշխարհս Թողլով՝ կհարկադրուի երթալ հաշիւ տալ երկնաւոր Թագաւորին, իւր անցաւոր կենաց գործառնութեանց մասին:—Առաջին բարեկամները, որոց վերայ ամենէն աւելի վստահացած էր կուսակալը, նորա ունեցած դրամական

Հարստութիւններն ու անշարժ կալուածներն են, որք իւրեանց տիրոջը ճանապարհ ձգելու համար ամենևին տեղերէն չչարժեցին: Երկրորդ բարեկամներն են՝ նորա ազգականներն ու բարի ծանօթները, որք ճանապարհ ձգեցին նորան գոնէ մինչև գերեզման: Իսկ երրորդ բարեկամները—նորա բարեգործութիւններն են, որք իրեն հետ մէկտեղ ելան գնացին մինչև Թագաւորին Թագաւորաց յաւիտենական Աթոռը: “ Այո՛, մարդու բարեգործութիւններն են որ կմիջնորդեն Աստուծոյ առջև. վասն զի մարդս իւր գործոց համեմատ հատուցումն, այսինքն պատիժ կամ պարգև կընդունէ Աստուծմէ: ”

33.

ՆԿԱՐԱԿԻՐ ԸՆՏԻՐ ԱՇԱԿԵՐՏԻ

Այն աշակերտն է զովութեան արժանի .
 Որ հաւատոյ նիւթեր սիրով ուսանի,
 Աղօթք անէ առտու իրկուն մըտադիւր,
 Ստէպ առ Աստուած դառնայ փափաք և միաք իւր:
 Ամեն իրկուն յիշէ զբարիսն Աստուծոյ,
 Իրմէ խընդրէ շնորհք և նըպաստ իւր գործոյ:
 Յեկեղեցին միշտ է պարկեշտ պատկառոտ,
 Չասեր մըտքէն աղօթքս լինէր համառօտ:
 Յըրուած մըտքով ասդիս անդին չի նայիր,
 Վարող թէ կայ՝ սիրով կընի ունկընդիր:

Օր չանցընէր որ չըլիշէ հայրն ու մայր,
 Թէ որջ լինին յաստիս և թէ յայն աշխար:
 ‘Նոցա խօսքէն դուրս ոչ երբէք նա կենէ,
 ‘Նոցա կամքին հաճոյանալ ջանք կանէ.
 ‘Նոցա խորհուրդ կը հարցընէ միշտ սիրով,
 Ոչ երբէք սուտ կասէ և ոչ կայ խռով:
 Տան դիպուածոց վերայ երբէք չի խօսիր,
 ‘Չընողաց դէմ ուրիշներուն չի գանգատիր.
 ‘Նոցա ցաւին բոլոր սըրտանց ցաւակից,
 Եւ խընդութեան միշտ կըլինի խընդակից:
 Եղբարցն ու քերց սէր ցուցանէ կաթողին,
 Իրմով պարծին, իրմով ի վեշտ ըստօրին.
 Ստէպ թուղթ գրօէ նոցա սիրոյ կամ խրատու,
 Չըսայ անդի սըրտին մէջ չար նախանձու:
 Կըսիւ չաներ նոցա հետ նա բընաւին,
 Թէ վէճ բացուի, կաշխատէ որ շուտ հաշտուին:
 Ազգականաց ոչ երբէք նա կանարդէ,
 Այլ նոցա սէրն ու երախտիք կը յարդէ:

Իւր մեծերուն խօսքէն բընաւ դուրս չեններ,
 Միշտ անտըրտունջ կը կատարէ իւր պարտքեր.
 Ոչ կամապաշտ է, ոչ յամառ և ոչ բիրտ,
 Այլ իբրև մոմ կակուղ է խօսք իւր և սիրտ:
 Վարժապետաց արդիւնքն ու սէր կըձանձնայ
 Եւ կը նայի որ նոցա աչքը մըտնայ.
 Թէ խըստութիւն ևս անեն՝ ռի չի՛պահներ,
 ‘Նոցա խօսքն ու վարքը բընաւ չարհամարհեր:
 Եթէ խրատեն՝ չիտար ընդդէմ պատասխան,
 Այլ սիրով կընդունի ինչ պատիժ ասան.
 Վարպետներուն հետ վախճալով չի՛ վարուիր,
 Այլ միշտ պատուով, միշտ համարձակ սիրալիր:

Չէ մարդատեաց և ոչ քաշուող մենակեաց,
 Օրւարթ բնութեամբն է սիրելի ընկերաց:

Ուրիշ սիրա նա ոչ երբէք ցաւցնէ,
 Ի՛նչ բարիք որ կուգայ ձեռքէն միշտ կանէ:
 Եզնիւ բարբով ընկերաց հետ ընտանի,
 Եւ ոչ մէկուն հետ պաղ վարմունք՝ ոխ ունի:
 Քաղաքավար, ներողամիտ, քաղցրասիւս,
 Ո՛չ առնըող, ոչ սէգ և ոչ սրտախօս:
 Ուրիշներու խօսակցութիւն չի կըարեր,
 Եւ մտքերնին յանդըգնաբար չի դատեր:
 Գուրս չի հաներ ուրիշներու պակտութիւն,
 Շուտ կուտայ իւր դէմ եղածին թողութիւն:
 Միշտ կը խորշի հրամայական կերպերէն,
 Եւ ստէպ ըստէպ ծաղրածութիւն անեկէն:
 Ճըշմարտութեան վերայ սերտ սէր կունենայ,
 Տըրուած խօսքէն ոչ երբէք յետ կը կենայ:
 Կեղծաւորիւ, շողոքորթել, սուտ խօսիւ,
 Ո՛հ, ո՛չ երբէք, լաւ կը սեպէ նա մեռնիւ
 Քան խոտորիւ արդարութեան շաւիղէն,
 Եյլոց անեւ զոր չուզեր այլ իւր անեն:
 Չի՛ բըռնանար փոքրիկ եղբարցը վերայ
 Եւ ոչ մէկուն խորհուրդ կամ խրատ չար կուտայ:
 Ուրիշներու բանին չըլնիր ինքը տէր,
 Ի՛նչ որ զըտաւ իրեն քովը չի պահեր:
 Եւ ի՞նչ կուզէ բարիք անեւ ուրիշի,
 Եւ ոչ երբէք չարիք կանէ ընդ չարի:
 Պատկառանօք պատիւ կուտայ ծերունեաց,
 Եւ ցաւակից կը ընի դըժբաղդ տրկարաց:
 Ո՛չ անձընդիւր է ոչ փրնտող իւր շահին,
 Ունեցածէն այլ ևս ունին միշտ բաժին:
 Ժիր և արագ յամեն պարտուց կատարման,
 Նա չանցընէր պարտոյ և ոչ մէկ վայրկեան:
 Ո՛չ չափազանց շուտ, ո՛չ չափէ դուրս դանդաղ,
 Եյլ ըստ կարգին կանէ գործերն անյապաղ:
 Գաստի ատեն խեղճ վերան կը պահէ,
 Չըհասկացած բանը նորէն կը հարցնէ:

Եւ ողջութեանը վերայ լաւ հոգ ունի:
 Միշտ կը ջանայ տեղեակ լինիլ շատ բանի:
 Ուրիշներէն վար չի մընալ կը նայի,
 Եյլ մանաւանդ անցնիլ նոցա կաշխատի:
 Ո՛չ յանդուգն է և ոչ վախկոտ, այլ խոհեմ,
 Բզբուշաւոր, բայց և արի վտանգի դէմ:
 Ո՛չ նրկատմամբ մարդկանց՝ պարտքէն յետ կենայ,
 Ո՛չ բարեպաշտ երեւալէն կամընայ:
 Չի՛ յաղթուի չար օրինակէ՛ չար խրատէ,
 Ի՛նչ որ ձանչցաւ մէյմը թէ գէշ է՝ կատէ:
 Եստուծոյ սուրբ կամացն է միշտ համաձայն,
 Համբերութեամբ կը տանէ վեշտ ամենայն:
 Կը համբերէ ուրիշներու թերութեանց,
 Գիտէ որ ինքն այլ արկարութեամբ է զգածուած:
 Խոնարհամիտ է և համեստ ու ցածուն,
 Շատ չի՛ խօսիր ինքն իւր վերայ ամենուն:
 Չի՛ պարծենար խելքին, տեսքին, ըստակին,
 Գիտէ թէ՛ ստոյգ մարդուս արժէքն է ներքին:
 Չափ կը ձանչնայ ամեն բանի հարկաւոր,
 Բանը չարած՝ կը մտածէ վերջն անոր:
 Մարդըս կուտէ որ ապրի, այս լաւ գիտէ,
 Ոչ թէ՛ կապրի նորա համար որ ուտէ:
 Ուստի իրեն պարզ կերակուրն ամեն տեղ
 Թէ՛ բաւական կերեւայ միշտ՝ թէ՛ համեղ:
 Ի՛նչ որ կանէ, կանոնով է ու կարգով,
 Բոլոր զըբերն ու թըղթերն են լաւ շարքով:
 Վըրան զըլուխն է միշտ մաքուր և կոկիկ,
 Քան զմաքրութիւն չի՛ ձանչնար զարդ գեղեցիկ:
 ~~~~~

34.

ԳՈՂ ԱԼԱՍԱԿԻ ԳԵՂԱՄ ՈՐԴԻՆ.

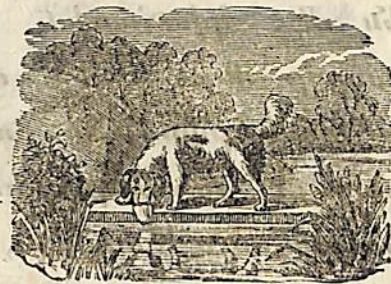
Ասակ անունով գեղացիին մէկը սովորութիւն արած էր դրացիին արտն երթալ ու ցորեն գողանալ: Սա մէկ օր իւր տասը տարեկան որդուն ևս ուզելով ցուցնել թէ տուն տարած ցորենն ուսկից կբերէ, տոպրակը տղուն ձեռքը տուաւ ու երբ արտի մէջ մտաւ, սկսաւ ասդիս անդին նայել որ արդեօք տեսնող կայ թէ ոչ: Աս նայելէն յետոյ երբ տեսաւ որ մարդ չկայ, տոպրակն առաւ տղուն ձեռքէն և սկսաւ շուտ շուտ իւր մեղանչական վաստակին ձեռք զարնել:

„Հայր, ասաց Գեղամ որդին սարսափելով, մէկ տեղ այլ մնաց որ մոռացար նայելու“: Մարդը վախնալով տոպրակը գետինը ձգեց ու հարցուց կասկածանօք, „Ո՞ր կողմը, տղայ“: կարծելով թէ մօտերը տեսնող մարդ կայ:— „Դէպի երկինք նայելու մոռացար, հայր, որ իմանայիր թէ Աստուած արդեօք չի՞ տեսներ“:

Այս Աստուածավախ տղուն յանդիմանական խօսքը այնպէս ներդործեց իւր հօր սրտին վերայ, որ պարապ տոպրակն առաւ, շուտով տուն դարձաւ ու միւսանգամ գողութեան չգնաց, միտքը պահելով այն ճշմարտութիւնը, որ իւր որդիէն սովորեցաւ թէ Աստուծոյ ամենատես աչքը միշտ կտեսնէ մեզ ու մեր արած բարի և չար գործերը:

35.

(ԱՌԱԿ) — ՀՈՒՆ ԵՒ ՍՏՈՒԵՐ (1).

Հունին մէկը մտի կտոր մի խածած՝ գետէն լողալով անցնելու ժամանակ մտին շուքը ջուրին մէջը տեսնելով, կարծեց թէ ուրիշ որսի հանդիպեցաւ. ուստի շուտով թողուց իւր բերանի միսն ու շուքին ետևէն վազեց: Բայց շատ զղջացաւ արածին վերայ, երբ տեսաւ որ երկուսէն այլ զրկուեցաւ, որով ստուգեցաւ այն խօսքն որ կասեն թէ

„Եգահն որչափ շատին ցանկայ.

Այնչափ աղքատ խեղճ կը մընայ“:

36.

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ՆԱԳԱՍՏԱԿ (2).

Խեղճ գեղացիին մէկը մեծ դաշտէ⁽³⁾ մի անցնելու ժամանակ թուփին⁽⁴⁾ տակը մէկ նապաստակ տեսաւ. ուրախացաւ և ասաց. „Փանք

(1) Ռս. тѣнь, որ է շուք կամ շուքին ձգած մութը. տճ. գեղիգէ.

(2) Ռս. заѣць, տճ. թաւշան.

(3) Բաց տեղ, դաշտ. Ռս. поле, տճ. օլա.

(4) Ռս. кустъ, տճ. աղածձէք.

քեզ Աստուած, հիմա գիտեմ որ տունի տէր կլինիմ... Կը բռնեմ այս նապաստակը, կտանեմ քաղաքին մէջ կվաճառեմ երեսուն կոպէկի. այն փողովը մեր գեղէն մէկ խող կը գնեմ, խողը տասներկու խոճքոր⁽¹⁾ կը ծնի, որոնք կմեծնան ու տասներկու քական ձագեր կը ծնեն. ես ամենուն կպահեմ, կմեծցընեմ ու կը գիրցընեմ, վերջը հետզհետէ մորթելով՝ մէկ ամբար միս կժողովեմ. միսը կը ծախեմ, իսկ փողովը տուն կշինեմ. ինքս կը կարդուեմ, կինս ինձի երկու մանչ զաւակ կը ծնի, որոց անունները Պօղոս, Պետրոս կը դնեմ: Տղայքս կը մեծնան ու վարուցանք կանեն. իսկ ես պատուհանին տակը նստելով կարգադրութիւններ կանեմ ու «Ա՛յ տղայք, կը կանչեմ Պօղիկ, Պետիկ, շուտ արէք որ օրն իրիկուն եղաւ, ինչո՞ւ զուր տեղը ժամանակ կանցընէք, փուճ կենդանիք. ես ձեր տարիքն եղած ատենս, գիտէք ինչպէս կաշխատէի...» Այս վերջին խօսքը այնպէս բարձր կանչեց գեղացին, որ նապաս-

տակը սարսափելով փախաւ. իսկ գեղացւոյն երևակայեալ տունն իւր բոլոր հարստութեամբը, կնիկովն ու որդիներովը անյայտացաւ:

(1) Ռ.՝ поросянокъ, տճ. գօմիկ կախուտ:

37.
ՀԱՅԿ, ԱԶԳԱՊԵՏ ՀԱՅՈՑ

Մեր Հայոց ազգի առաջին նահապետն ու ազգապետն եղաւ ՀԱՅԿ անունով քաջ մարդուն մէկը, որ Նոյ նահապետի Յաբեթ որդւոց երրորդ սերունդն էր. վասն զի Յաբեթի որդին էր Գամբը, Գամբրի որդին Թորգոմաւ և Թորգոմայ որդին ՀԱՅԿ:

Հայկայ ժամանակն աւելի զօրաւոր էր Քաբիլոնի մէջ Բէլ կամ Նեբուլ անունով մարդուն մէկը, որ Քամայ թուր՝ Քուշայ որդին էր. ուստի և ժողովրդոց մեծ մասը բռնութեամբ և խոստմունքով իրեն հնազանդեցուց, ու նոցա վերայ թագաւորելէն յետոյ՝ ուզեց Աստուծոյ տեղ պաշտուիլ: Հայկ՝ Բելայ ամբարտաւանութեանն ու յանդգնութեանը չղիմանալով՝ քովը ժողովեց իւր երէք հարիւր քաջ մարդիկը, այսինքն իրեն որդիքը, թուներն ու նոցա ընկերացած հաւատարիմ անձինքը, և չհնազանդեցաւ նորան, որով աշխարհիս առաջին պատերազմը բացուեցաւ:

Պատերազմի ժամանակ Անայ ծովուն մօտի ընդարձակ ու յարմարաւոր դաշտին մէջ երկու կողմէն բաւական քաջեր ընկան, և պատերազմը երկու կողմէն ևս անպարտելի մնալով՝ Բէլ զարհուրեցաւ և ուզեց յետ փախչիլ մինչև

մնացեալ զօրաց օգնութեան հասնիր: Բայց
 Հայկ ժամանակ չտալով երկար մտածելու, քա-
 շեց ուժգնապէս իւր երեքթեան աղեղը և
 այնպիսի կերպով զարկեց Բելայ կուրծքին, որ
 նետը՝ նորա հագած երկաթի զրահէն անցնե-
 լով՝ կռնրկէն դուրս ելաւ, գետնի մէջ խրուե-
 ցաւ. որով այն ահագին ու ամբարտաւան հսկան
 հողի վերայ փռուեցաւ:

Բելայ մնացեալ զօրքը փախչիլ սկսան, և
 Հայկ ազատութիւնը աշխարհակալութենէն
 վեր դասելով՝ Բելայ մարդոց ետեւէն չընկաւ,
 որ բռնութեամբ հպատակեցընէ նոցա, այլ
 յաղթութեան վերայ ուրախացած՝ իւր բնա-
 կութեան տեղը, Տուրուբերան աշխարհի Հար-
 գաւառը դարձաւ, և հայրաբար կառավարելով
 իւր հպատակները, կարգեր, կանոններ դրաւ,
 զանազան շինութիւններ արաւ, և 400 տա-
 րոյ չափ ապրելէն վերջը՝ մեռաւ:

Հայկայ արտաքին տեսքը, այսինքն դէմքի
 դեղեցկութիւնը, մարմնոյ յաղթանդամ կազ-
 մուածքն ու հսկայական հասակը՝ համապա-
 տասխան էր իւր վեհանձն բնաւորութեանը:
 Այս քաջ ազգապետին անունովն է որ մենք
 ՀԱՅ կասուինք:

ԵՐԿՆՔԻ ԱՍՏՂԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՑ.

Հարցման.

Ո՞վ պայծառ աստղեր, գեղեցիկ աստղեր,
 Որ երկինքի մէջ դուք կը շողշողէք,
 Այսպէս ծագելով գիշերէ գիշեր.
 Կաղաչեմ՝ ձեզի, պատմեցէք՝ ի՞նչ էք...
 Քընացող երկրին պահապաններն էք,
 Երբ նորա վերայ կը պատէ մութը,
 Որ ձեր լուսաւոր գունդովը կեշնէք
 Ուրախ ու զըւարթ երկինքին տակը...
 Ճանապարհորդի ճամբուն լոյս կուտաք,
 Երբ ոչ լուսին կայ և ոչ արեգակ.
 Ու նորա անշէն անապատին մէջ
 Առաջնորդ կընիք իբրև հուր անշէջ...
 Լուսափայլ աստղեր, դուք ձեր կարգովը
 Որ բոլոր գիշերն արթուն կը հրակէք,
 Երձակ ծովուն մէջ մոլորած նաւը
 Երգեօք իւր ուղիղ ճամբուն կը դընէք...
 Ո՞հ, ինչո՞ւ հարցմանս չեն պատասխաներ,
 Զայնի պակասութիւն մի կայ այդ տեղեր.
 Այդ փայլուն լուսերն ինչո՞ւ են կեցեր
 Ու մէկ պատասխան ինձ չեն յուղարկեր:
 Երգեօք մեր գարնան անուշ զեփիւռը,
 Կամ թէ ամառան այն սաստիկ տաքը,
 Աշնան անձրևը, ձրմեռուան ձիւնը.
 Իրե՛նք կը շրջկեն, — զիանայի մէյմը...
 Թող պատմեն ինձի, որոնք զըրբերէն
 Շատ զարմանալի բաներ տվեցան,
 Թէ ի՞նչպէս դոքա հին ասեներէն
 Կապուտակ երկնից տակը զըրուեցան:

Այսչափ զեղեցիկ սիրուն լոյսերը
 Հատ կուզեմ գիտնալ, ի՞նչ լինին պիտի օ
 Չրկայ մէկը որ իրիկունները
 Այդ աստղերու վրայ մէկ դաս սայ ինձի :

Պատասխան .

Ականջ դիր ինձի, միտք առ ամեն բան,
 Ո՛վ հետաքրնին մանուկ բանասէր .
 Ես քեզի պատմեմ թէ ի՞նչպէս եղան
 Հին ատենները հրաշալի բաներ :
 Ի՞նչպէս երկինքի կամարին տակը
 Աստղերուն գունդը կարգով շարուեցան .
 Եւ այն ընդարձակ միջոցին մէջը
 Ի՞նչպէս երեւիլ հըրամայուեցան :
 Այն, որ ըստեղծեց դաշտերուն միջի
 Մանտրորտիկ ծաղկանց իւրաքանչիւրը,
 Այն որ զոյացուց անտառին միջի
 Հուր ու զով անող ծառոց ճիւղերը,
 Այն նոյն ԱՍՏՈՒԱԾԸ՛ իւր ըսքանչեի
 Եւ ամենաբաւ զօրութիւնովը,
 Մէկ խօսքով զըլաւ կարգի կանոնի
 Երկնից կամարին տակի աստղերը :
 Ինքը զարդարեց նոցա ամենը
 Պայծառանր շոյլ ճառագայթներով,
 Ինքը հըրամայեց որ զիշերները
 Մեր գլխուն վերայ ծաղին շողալով :
 Մանուկ, վեր նայէ ամեն մէկ հատը
 Այն կանթեղներուն որ կը պըսպըղայ,
 Մէկ մեծ աշխարք է կամ մի արեգակ
 Որ օդին հեռու տեղերուն լոյս սայ :
 Գուցէ փառաւոր բընակիչներ կան
 Հոն, ուր բընաւին մարդ ոտք չըկոխեց,
 Եւ ուրախութեամբ կ'երգեն յաւիտան
 Այն մեծ բաները որ Աստուած ստեղծեց :

Ոչ խկ դու այս մեր հեռի աշխարհէն
 Եպշած նայէ վեր անօդուտ տեղը .
 Այլ իւրաքանչիւր շողշողուն աստղէն
 Սովի՛ն Աստուծոյ իմաստութիւնը :
 Այո՛, թող նոքա, Աստուծոյ գործքը,
 Քու մասազ սրտիդ միշտ սովեցընեն,
 Ու իրենց անձայն բարբառներովը
 Իւր անձառ սիրոյն քեզ ծանօթացնեն :

39.

Գ Ի Հ Ե Ր .

Գիշեր կասուի օրուան խաւար մասը, որ
 արե ուն մտնելէն կըսկսի և մինչև երեսը կը
 տևէ :

Գիշերը ամենայն մարդ հանգիստ կը բնա-
 նայ անկողնոյն վերայ. խաւարը երկրիա երեսը
 կպատէ. ամեն աչք կփակուի, ամեն ձեռք գոր-
 ծողութենէ կզազրի և ամեն մարմին կհան-
 գըստանայ : Աստուծոյ ամենատես աչքն է միայն
 որ չի քնանար, և նորա ամենազօր ձեռքն է
 որ մեզ կպահպանէ :

Աստուած գիշերն ստեղծելով՝ կամեցաւ որ
 երբ ցօրեկը յոգնինք, գիշերը հանգչինք ու քնա-
 նանք : Ինչպէս որ որդեսէր մայրը՝ իւր սիրուն
 զաւակը անհանգիստ չանելու կամ քունէն
 չզարթեցընելու համար, կնայի որ ամեն ձայն

դադրի, և օրօրոցին վերայի սիւռոցը կծածկէ, որ իւր զաւակի դիւրազգաց աչքերը լուսոյ ազդեցութենէն ազատ պահէ. այսպէս ևս առաւել ամենաբարի և ամենողորմ Աստուածը խաւարին վարազոյրը կքաշէ մեր չորս կողմը, և լուծիւնը կտիրէ բոլոր բնութեան երեսը, որ իւր բազմաթիւ ընտանիքը խաղաղ ու հանգիստ ննջէ:

Նրբ գիշերուան սաստիկ խաւարը կամաց կամաց կհալածի արշալուսին առջևէն, և արեգական ճառագայթները մեր աչքերուն կզարնեն և մեզ կլուսաւորեն ու կուրախացնեն, այն ժամանակ պէտք է մեր օրը սկսինք փառաբանելով մեր ստեղծողին, որ գիշերը մեր հանգիստ քուն եղած ժամանակը՝ արթուն աչքով հսկեց մեր վերայ ու պահպանեց մեզ:

Մեր սրտերը երախտազէտ պիտի լինի այն անքուն պահպանին՝ մեր քնացած ժամանակ. և մեր բերանը փառաբանութիւն պիտի տայ իրեն՝ մեր զարթեւէն վերջը:

40.

(ԱՌԱԿ) — ՓՈՐ ԵՒ ԱՆԴԱՄԲ:

„Այս քանի՛ մէկ ջանանք յոգնինք
Հաղար կերպով մենք աշխատինք,
Եւ դու միայն, դու անկողնէ փոր
կուլ տաս տանես քու ծոցդ խոր
Մեր պատրաստած կերակուրներն“.

Այսպէս ասին օր մ'անդամներն.
Չեռք, ոտք, գրլուխ, բերան աչքեր
„Իւր գերին ենք կարծես եղեր.

Իսկ ինքը միշտ ծոյլ կը կենայ,
Մեզի և ոչ բաժին կուտայ.

Այսուհետև չենք աշխատիր,
Գուն թո գրլուղ ճարը զրախ“:

Այս ասելով մէկ-բերան

Աշխատանքէ դադրեցան:

Յայնժամ, թէպէտ փոր ծոմ կեցաւ,

Իայց ցաւն իրենց վերայ ընկաւ:

Իոչոր մարմինը թուռեցաւ,

Ոչ ձեռք՝ ոչ ոտք շարժել կրցաւ.

Նրեսներուն գոյնը փախաւ,

Աչքերուն լոյսը թուրացաւ.

Այն ժամանակ լու հասկացան

Թէ որչափ փորն էր պիտուական,

Որ անունդն իրեն նախ բաշելով

Վերջն ամենուն ծածուկ ճամբով

Ար դարձունէ կուտայ եղեր,

Ոչ թէ անդործ ու ծոյլ նրատե՛ր:

41.

ՃՇՄԱՐՏԱԽՕՍԻՆ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆԸ.

կասեն թէ Աշան Մամիկոնեանը Պարսից դէմ մեծամեծ քաջութիւններ անելէն ու նոցա Միհրան զօրավարին սպանելէն յետոյ՝ երբ մեծ աւարաւ Մուշ քաղաքը դարձաւ, և երբ իւր Սմբատ որդւոյն հետ մէկտեղ սկսաւ քաղաքին պատերազմի համար շինուած տեղերն աչքէ անցընել, նոյն միջոցները չարագործներու բանտն այլ մտաւ ու կալանաւորներուն հարցուց՝ որ իմանայ թէ ի՞նչ յանցանքով բռնուած են: Նորա հարցմունքին վերայ ամեն յանցաւոր անհիմն պատճառանք մէջ բերելով՝ ինքնիրեն արդարացնելու ջանաց. մէկն ասաց թէ «Ինձ թշնամութեամբ փակեցին այստեղ». միւսը՝ թէ «Ինտապետին կաշառք կերուցին ու ինձ այստեղս մտցուցին, երրորդը՝ թէ «Իատաւորը գործին վերահասու չեղած՝ անիրաւութեամբ բանտարկել տուաւ ինձ» և այլն: Յետոյ երբ մէկ կարճահասակ ու անկիրթ մարդու մօտեցաւ, և «Ի՞նչ ինչ պատճառաւ փակուեցար, հարցուց.— Տէր իմ. պատասխանեց մարդը, իմ յանցանքս ես չեմ կարող ուրախալ. ուստի և կխոստովանիմ որ արդարութեամբ պատժուած եմ ես. վասն զի փողի կողմանէ խիստ նեղութիւն ունենալով հարկադրեցայ

մեր դրացիէն ստակ գողնալ որ որդիքս քաղցած չմնան»:

Աշան այս ճշմարիտ խոստովանութիւնը լսելուն պէս՝ ձեռքի դաւազանովը քանի մի անգամ թելթե կերպով զարկեց մէջքին ու «Անդգամ, ասաց, այսքան անմեղ մարդոց մէջ ի՞նչ բան ունիս դուն. շուտ դուրս ել բանտէն»: Այսպիսի կերպով այն խեղճ մարդուն ազատութիւն տուաւ. իսկ միւսները, որ սուտ տեղը, իրենք իրենց արդարացնելու ջանացին ոչինչ պատճառներով, դեռ երկար ժամանակ բանտին մէջը մնացին:

42.

ԱՐԱՄ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ.

«Ի՞նչ է պատճառը որ մեզի Հայերուս, ուրիշ ազգերը Արշնի կամ Արշնի կասեն», մէկ օր հարցուց Համազասպ իւր Արշակ հօրը:— Պատճառն այն է, պատասխանեց Արշակ, որ մեր Արամ նահապետը մեծամեծ քաջութիւններ անելով իւր թագաւորութեան ժամանակ, մեր հայրենիքի չորս կողմն եղած ազգերը նորա անունովը ճանաչեցին մեր ազգը, որով նախ Արամ կոչեցին մեզ և ապա հետզհետէ Արշնի կամ Արշնի ասացին:

— Հայր, ի՞նչ քաջութիւններ արած է Մրամ և ի՞նչպէս մարդ եղած է ինքը:

— Մրամ նահապետի քաջութեանց առաջինն այս էր, որ երբ Հայաստանի արևելեան կողմերուն վերայ Մարաց Նեփոս իշխանին բռնանալը տեսաւ, յիտուն հազար քաջ զօրք ժողովեց սաստիկ կոտորած արաւ, Նիւքարին բռնեց Մրմաւիր բերաւ, և այն ժամանակի քաղաքականութեան համեմատ հրաման արաւ, որ մէկ բարձր աշտարակի ծայրը հանելով՝ երկաթէ ցից զարնեն այն գոռող ճակատի վերայ, որ անիրաւութեամբ կուղէր Հայոց իշխանական պսակը յափշտակել:

Մրամայ երկրորդ պատերազմն եղաւ Բաբելացւոց Բաբելոն⁽¹⁾ իշխանին դէմ, որ քառասուն հազար հետևակ և հինգ հազար ձիաւոր զօրքով Հայաստանի վերայ վազեց. բայց քաջա-յաղթն Մրամ յանկարծ վերայ հանելով թշնամւոյն զօրքին կէսը կոտորեց, կէսը հաշտեցնելով՝ Աորդուաց ազգին մէջը ցրուեց և Բարշամին այլ բռնելով սպաննեց:

Երրորդ յաղթութիւնն էր Ապպադովկացւոց Պայպլիս իշխանին դէմ, որոյ զօրքը հալածելէն յետոյ բոլոր Ապպադովկիոյ տիրեց, Մշկ անու-նով քաջ և հաւատարիմ իշխանը, որ իւր

(1) Մյս այն Բաբելոնն է, որոյ մեծամեծ քաջութեանց համար Աորդք աստուծոյ տեղ կպաշտէին:

ազգականներէն մէկն էր, սպարապետ կամ կուսակալ դրաւ այնտեղ, քաղաքին մէջ տասը հազար զօրք թողուց, և հրաման հանեց որ իւր բոլոր օտարազգի հպատակները մեր ազգային լեզուն սովորելով՝ հայերէն խօսին:

Իսկ չորրորդ յաղթութիւնն այս էր, որ Աուր գետէն անցնելով՝ Արացիներն ու Աղուանքը հնազանդեցուց և հարկատու արաւ:

Այսուհետև Մրամ Հայաստանի վիճակը թշնամեաց յարձակմունքէն բաւական ապահովեցած տեսնելով սկսաւ մեր երկրի բարեկարգութեանը վերայ հոգ տանել և նոր նուաճած երկիրները հայրաբար իննամել:

Մինչդեռ Մրամ այսպիսի բարեկարգութեանց հետ էր, և ահա Ասորեստանի մէջ թագաւորեց Նեփոս: Սա իրմէ յառաջ եղած քաջերուն պատմութիւնը կարդալով՝ երբ տեսաւ որ Բելայ սպանողը մեր Հայկ նահապետն եղած է, միտքը դրաւ պատերազմի ելնել որ նորա յաջորդներէն առնու վրէժը. բայց երբ մեր մեծանուն աշխարհակալին քաջութիւններն իմացաւ, ո՛չ միայն վախնալով յետ կեցաւ դիտաւորութենէն, այլև Մրամայ հետ բարեկամութիւն հաստատելու համար՝ շնորհաւորելով նորա յաղթութիւնները, մարգարտազարդ թագ յուղարկեց իրեն:

Եյսպէս ահա Երամ յիսունութը տարի Հայաստան աշխարհը կառավարեց, տէրութեան սահմանները մեծամեծ քաջութիւններով ընդարձակեց, մեր մայրենի լեզուն Ասպաղովկիոյ մէջ տարածեց և իւր քաջահռչակ ու պանծալի անունը մեր ազգի անուան հետ անխղէլի կապով անմահացրնելէն յետոյ՝ տէրութեան իշխանութիւնը իւր Երայ որդւոյն յանձնեց ու Քրիստոսէ 1769 տարի յառաջ մեռաւ:

Երամ իբրև երկրորդ ազգապետ, իբրև առաջին աշխարհակալ Հայկազանց և իբրև ճշմարիտ հայրենասէր նահապետ, տարակոյս չկայ որ ժամանակաւ իւր ընդարձակ պատմութիւնն ու զանազան քաջութեանց ստորագրութիւնն ունեցած է, բայց որովհետև մէկ կողմէն ժամանակին հնութիւնը և միւս կողմէն մեր բազմաթիւ թշնամեաց յարձակմունքն ու աւերմունքը թողուցած չեն դժբաղդաբար այն թանկագին հնութեանց պատմական աղբիւրները մինչև ի մեզ հասնելու, բաւականանամք խորենացւոյ այս համառօտ՝ բայց իմաստալի խօսքերը կարդալով. «Սա (Երամ) աշխատասէր ու հայրենասէր մարդ լինելով, լաւ կհամարէր իւր հայրենեաց վերայ մեռնիլը, քան թէ տեսնել օտար ազգերու ոտքը Հայաստանի

սահմանէն ներս կոխածն ու իւր արինակից ազգայնոց վերայ տիրապետածը“:

Եյս խօսքերէն յայտնի կերպով կտեսնուի, որ Երամ շատ լաւ հասկացած է շարժման սրբազան բառին ընդարձակ մեկնութիւնը, որուն սիրոյ կրակովը վառուած՝ իւր բոլոր հանգստութիւնը՝ աշխատութեան, և իւր իշխանական զուարճութիւնները՝ երկարատև պատերազմներու զոհելով, իրաւամբ խոնարհեցուց այն հպարտ ու գոռոզ անձինքը, որք միայն իւրեանց աշխարհակալութեան անկուշտ բաղձանքը լեցրնելու համար Հայաստանի վերայ կվաղէին. և արդարացի կերպով տիրեց այն երկիրներուն, որոց կառավարիչներն ուղեցին կամ բուն Երամայ և կամ նորա սիրած նուիրական հայրենեացը փնաս հասցրնելու:

Սորա ապացոյցն այն է, որ Երամ իւր թշնամիներուն յաղթելէն վերջը՝ միտքը չդրաւ ուրիշ երկիրներու տիրել, այլ Հայաստանը թշնամիներէն ապահովցած տեսնելով՝ իւր նորանոր բարեկարգութիւններովը՝ հպատակաց վիճակը բարւոքելու զբաղեցաւ:

43.

ՀԱՒԵՏԱԲՄՈՒԹԻՒՆ.

Պայր տեսնելով որ հովինն ⁽¹⁾ իւր ոչխարներուն մօտ կը քնանայ, մօտիկցաւ. պահպանող շունին ու երեսանց սրտացաւ ձեանալով «Ախ, ինչպէս կցաւիմ ես քեզ վերայ, ասաց. դուն, յիրաւի, ամենաթշուառ արարած ես աշխարհիս վերայ: Առաւօտէն մինչև իրիկուն դուն պարտաւոր ես բաց երկնքին տակը գտնուիլ, որպիսի եղանակի մէջ ևս լինի, այնպէս՝ որ երբեմն սաստիկ անձրևներէն կը թրջուիս, երբեմն սաստիկ արևու տաքութենէն կը թմրիս ու կընկնիս. ցորեկը ոչխարներուն պահպանելէդ ևս չբաւականանալով, գիշերն այլ տունին պահպանութիւն անելու կը դնեն քեզ, որով ոչ ցորեկը և ոչ գիշերը հանգստութիւն ունիս: Շիտակն ասեմ, քու կեանքդ կեանք չէ, այլ կատարեալ տանջանք... Միանգամ աչքդ դարձուր տիրոջդ վերայ, նայէ թէ ի՞նչ կանէ. նա իրեն համար մէկդի քաշուած՝ գրեթէ բոլոր օրը հանգիստ քուն կլինի. թէև լաւն այն էր, ինչպէս որ իրօք ալ կպատկանէր, որ քեզմէն աւելի մտածէր իւր ոչխարներուն վերայ... Այսբան բաները տեսնելով՝ միթէ դուն չե՞ս ձանձրանար այդպիսի անհանգիստ կեանքէդ:

(1) Пастухъ.

— Ինչո՞ւ պիտի ձանձրանամ, պատասխանեց շունը. ես այնպէս կկարծեմ որ կատարելով իմ պարտաւորութիւնս, պէտք չէ որ հանգստութեան վերայ մտածեմ:

— Վիցուք թէ այդ ճշմարիտ է, շարունակեց շողոքորթ գայլը. բայց և այնպէս դուն յաւիտենական գերի չես քու պարտաւորութիւններուդ: Այդ բանը դուն կարող ես քու տիրոջմէն օրինակ առնուլ:

— Ո՞ր բանը գէշ կերևի քեզ նորա արածին մէջ: Միթէ նա կարող չէ՞ հանգստանալ ինձի պէս հաւատարիմ պահպան ունենալով: Աս այնպէս կկարծեմ որ նա ազով ինձի աւելի պատիւ կանէ, հաւատալով իմ հսկողութեանս իւր բոլոր ոչխարները. ուրեմն նորա վստահութեանը նայելով՝ ես աւելի պարտական եմ հաւատարիմ լինելու:

— Նորա այդ քեզ վերայ ունեցած վստահութեանը խօսք չունիմ. բայց և այնպէս, քու վեճակի խեղճ դրութիւնը աչքի առջև ունենալով, նա իրեն պարտք պիտի համարէր մտածել իւր պարտաւորութեանց վերայ ու չչարչարէր քեզ այդպէս գռեհկաբար:

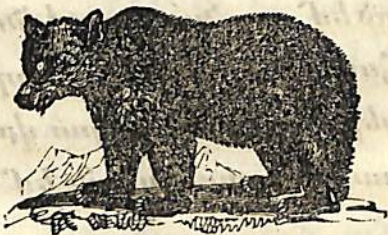
— Անդ հակառակն, ես իմ չարչարանքը ոչինչ կհամարեմ տեսնելով իմ տիրոջ լիակատար վստահութիւնը. իսկ իմ ունեցած կեանքը, որ դուն տանջանք է կասես, շատ կը սխալիս.

վասն զի ես իմ մէկ օրուան աներկիւղ ու հանգիստ կերպով կերած կերակուրս չեմ փոխեր քու բոլոր կեանքիդ հետ: Գնա կորսուէ այս տեղէն՝ ասելով սկսաւ հաջել գայլին վերայ: Հովիւր զարթեցաւ իւր հաւատարիմ թփուլանին հաջուածքէն, որով այն խորամանկ ու շողջորթ գազանը ամօթէն փախչել հարկադրեցաւ:

44.

ՊԱՐԵԼ ԳԻՏՅՈՂ ԱՐՁ.

Արջին մէկուն մարդիկ պարել սովրեցուցին և բաւական ժամանակ շղթայի զարկած քալցուցին: Ինչպէս եղաւ, ինչպէս չեղաւ, երկար ծառայութենէն յետոյ մէկ օր Արջն իւր ծննդեան անտառը դարձաւ: Արջերն իւրեանց հայրենակցին ճանչնալուն պէս՝ բոլոր անտառին մէջ սկսան մէկմէկու ասել թէ «Գիտե՞ք ինչ կայ. Լանթաթ արջուկը, որ ասկէց քանի տարի առաջ ուրիշ տեղեր գնացել էր, նորէն մեզի դարձիլ է»: Այս համբաւը հետզհետէ

տարածուելով՝ որն ասդիէն, որն անդիէն, ամենքն սկսան Լանթաթ արջին տեսութեան երթալ, նորա վերադարձը շնորհաւորել, միանգամայն և խնդրել, որ իբրև հեռու տեղեր քալած արջ, իւր գլխէն անցածները պատմէ:— Ուրախութեամբ կպատմեմ՝ ասաց Լանթաթը, և սկսաւ իւր տեսածները զարգարուն ուճով պատմել իւր հայրենակիցներուն, չմոռնալով միևնոյն միջոցին ցոյց տալ նոցա անձամբ թէ ինչպէս ինքը շղթայի զարնուած ժամանակ մարդկանց բազմութեան մէջ կպարէր ու կխաղար:

Արջերը պարող Լանթաթին հանձարը տեսնելով՝ մէկ-բերան գովեցին, զարմացան ու կեցցէ ուռա՛ կանչեցին. և իրենցմէ ամեն մէկը բոլոր ուժովն աշխատեցաւ որ նորա պէս պարէ, բայց որչափ և փորձեր արին, ամենեին չկարողացան նորա պէս պարելու. ընդհակառակն պարել ուզած ժամանակները՝ ոմանք կողքի ոսկոռներն ու ոմանք գլուխները ցաւցուցին: Իսկ Լանթաթ արջն այն տեսնելով՝ հասկացաւ նոցա տգիտութեան չափը, և բնականապէս մեծամտելով, արհամարհական աչքով նայեցաւ նոցա վերայ: Այս պատճառաւ շատ ժամանակ չանցած՝ բոլոր արջերը գոռում գոչում վերուցին Լանթաթ արջին դէմ, և «Աորսուէ անհետացիր մեր մէջէն, յիմար անասուն, ասին

մէկ-բերան. դուն մեզմէն խելացի՞ կուզես երևնալ,
ի՞նչ է“: Աւամենքը մէկէն Անթաթին ետեէն
ընկնելով՝ այնքան վատաբանեցին, զրպարտեցին
ու անարգական կերպերով վարուեցին Տետր,
որ վերջապէս մեր Անթաթ արջն իւր հայրե-
նիքէն փախչել հարկադրեցաւ:

45.

ԿՈՌԻՒ ԱՆԱՍԸ.

Երկու աշակերտ վարժատուն գնալու ժա-
մանակ մէկ ընկոյզ (1) գտան, մէկն ասաց „Ա-
ռաջ ես տեսայ“, միւսը՝ թէ „Վետնէն ես վե-
րուցի“. և այսպէս կոխը տաքնալով՝ բանն
այնտեղ հասաւ որ մէկմէկու յիշոցք (2) տալով,
անվայել խօսքեր ասացին: Մարդուն մէկը
այդ միջոցին այն աշակերտաց մօտէն անցնե-
լով, իմացաւ նոցա կուռի պատճառը, և մէջերը
խաղաղութիւն ձգելու մտքով „Ի՛երէք ընկոյզը
ես բաժին անեմ, ասաց, ամօթ չէ՞ որ դորա
համար կը կուռիք“: Ընկոյզն առաւ ու կճէպը
հաւասար կերպով բաժնեց. մէկ կտորը մէկին
և միւսը՝ մէկալին տուաւ. իսկ ինքը բուն ըն-
կոյզն ուտելով „Գնացէք, ասաց, և ուրիշ ան-
գամ այսպիսի ոչինչ բաներու համար կոխ չա-
նէք մէջերդ“:

(1) Орѣхъ грецкій.

(2) Рыбацкіе.

46.

ԳՈՐՏ (1) ԵՒ ՄՈՒԿՆ.

Գորտը մուկին դէմ հակառակելով՝ „Իրա-
ւունք է, կասէր, որ ջրոտ տեղերը ես ժա-
ռանդեմ“: Իսկ Մուկն ընդհակառակը պնդելով՝
„Ջրոտ տեղերն ինձի կվայելէ ժառանգել“
կասէր. թէև լաւն այն էր որ երկուսն այլ
միաբանէին ու առաջուան պէս սիրով կենային.
վասն զի մինչդեռ նոցա աչքերը մութ կոխած՝
կոխը սաստկացընելու վրայ էին, ուրուրը (2)
հեռուէն դիտելով՝ յանկարծ վերէն վար
թռաւ ու երկուսին այլ կերաւ, որով ճշմար-
տուեցաւ այն առածը որ կասէն

„Պահ սիրողը կըռուով կերթայ,
Ի՛նչ որ անէ՝ այն կը գրանայ“:

47.

Բ Ա Ժ Ի Ն Բ.

Ժամանակով քանի մի վաճառականներ մէկ
մէկու հետ սիրով գործ բռնելով՝ բաւական փող
վաստակեցան ու սկսան հաշիւ տեսնել որ եղած
վաստակն իւրեանց մէջ հաւասար բաժին անեն:
Բայց որովհետև բաժինքի ժամանակ շատ քիչ

(1) Лягушка, амб. կուռաղա.

(2) Տաճկերէն, շտլադ.

մարդ կը գտնուի որ առանց կռուի գործը վերջացրնէ, ուստի այն պարոններն ևս մի այնպիսի վէճ հանեցին մէջերը, որ ծայր ու ճոթ չունէր. բաւական չէ այս, այնպէս կկանչէին, որ մէկ-մէկու ասածը ամենեւին չէին հասկանար: Մինչդեռ նորա այնպիսի կռուոյ հետ էին, զրսէն ձայներ լսեցին թէ «Մարդիկ, շուտ արէք՝ դուրս փախէք, կրակ կայ, կրակ. թէ որ ուշանաք՝ զիտցէք որ կորաք»: «Պարոններու մէկը» նշեք տեսնենք ի՞նչ կայ» ասաց. միւսը՝ թէ «Չէ, հազար ոսկիս չառած՝ տեղէս չեմ ելներ. և այլ միւսը թէ «Այսպէս հաշիւ չլինիր. այսչափ է իմ առնելիքս, ինչո՞ւ այդպէս կհաշուէք, եղբայրք»: Մէկ խօսքով այնպէս տաքցել էին իւրեանց առնելիքին վերայ, որ մոռցել էին թէ կրակ ընկել է տուներնին, որով մուխը յանկարծ ամենուն խրղղեց. կրակն այլ հասաւ և ապրանքն իւրեանց տէրերուն հետ մէկտեղ այրեց ու մոխիր դարձուց:

48.

ՎԱՐԴ ԵՒ ՏՂԱՅ.

Երկրնոց տըղայն թաթիկ,
 Որ փրցնէ վարդ գեղեցիկ.
 Թաթիկը ծակեց փրշեկ,
 Եւ ճլւաց նա յոյժ սաստիկ:
 Օրլարձու թիւն մի սնտոի
 Տես սրբան սուղ կը նըստի:

49.

Կ Ա Պ Ի Կ (1).

Նրբան կենդանեաց մէջ ամենէն վեր կհամարուի կապիկը, թէ ճարտարութեան ու ճարպիկութեան և թէ խելքի ու գործունէութեան կողմանէ:

Ըստուած թէպէտ խօսելու կարողութիւն չէ տուած նորան, բայց իւր բնատուր խելքովն ու ճարտարութեամբը այնպիսի նշաններ կանէ, որ ամեն ուզեցածն իւր տիրոջը կը հասկացրնէ: Թէ որ զարնես, կուլայ՝ առանց արտասուքի, և բարկացողական ձայներ կհանէ: Առհասարակ թէ՛ ձևով ու թէ բարբով՝ աղտոտ, տգէտ, գող, խաբէբայ ու նախանձոտ կենդանի է:

Չնայելով այդ պակասութիւններուն՝ մարդիկ նորա յարմարութիւնն ու գործունէութիւնը տեսնելով, այլևայլ ժամանակ սովորեցուցած են աման լուանալ, տուն աւելլ, ջուր բերել,

(1) Обезьяна, մայմուն.

Թմբուկ զարնել, պարել, չուանի վերայ խաղալ, Թատրոնի մէջ ծիծաղաշարժ գործողութիւններ անել, և այլն, և այլն:

Առանց մարդու սովորեցնելուն ևս, կապիկն ընդհանրապէս այնպիսի բնաւորութիւն ունի, որ մէկ անգամ տեսած բանին նմանը անել կաշխատի, ինչպէս որ հետագայ առակէս կերևի:

Աշխատասէր գեղացիին մէկը սովորութիւն արած էր ամենայն օր բաճն ուսին դրած՝ առաւօտը կանուխ դաշտ ելնել ու երկրագործութեան պարապել, որով այնպէս գեղեցկացուցած էր իւր վարուցանքը, որ անցնող դարձողը երանի տալով նորա տիրոջը՝ զանազան գովեստներ կուտար մշակողին: Ապակին մէկն այլ, որ մերձակայ անտառին մէջ կկենար, լսելով գեղացիին տրուած գովեստները, նախանձեցաւ ու «Արի, ասաց ինքնիրեն, ես այլ ձեռք զարնեմ նորա պէս աշխատելու. այն ուսին դրած փայտի կտորովը չէ՞ որ այնքան գովասանք կը լսէ...» Այս ասաց ու զնաց իւր հասակէն աւելի մի կոշտ փայտի կտոր գտաւ և իւր խելքովն իբր թէ սկսաւ աշխատանքի, այսինքն առաջ այն փայտին կտորը գրկեց, յետոյ առաւ ուսին վերայ դրաւ, քիչ մի կենալէն յետոյ՝ շալակեց, ոտքին տակը դրաւ, պոչին վրան

առաւ, վերէն վար գլորեց, մէկ խօսքով այնչափ դարձուց, այնչափ խաղցուց այն փայտը, որ արին քրտինք մտաւ կապիկը, բայց ոչ մէկ մարդէ գովասանք չը լսեց: Եւ ի՞նչպէս կրնար գովասանք լսել, երբ ձեռքի աշխատանքն անօգուտ էր: Ուրեմն մարդս այն ժամանակը միայն պիտի գովեստի կամ շնորհակալութեան սպասէ, երբ իւր աշխատանքը օգտակար լինի մարդկութեան:

50.

ԿՐԻԱՅ (1) ԵՒ ՄՈՂԷՍ (2).

«Խեղճ Արիայ, կանչեց Մողէս.

— Ինձի խեղճ ինչո՞ւ կասես:

— Հապա դուն ո՞ւր որ քալես,

Տունդ ալ հետդ կը կրես:

— Չէ, ես խեղճ չեմ, բո՛ւ արև,

Օգտակար բեռն է թեթև:»

51.

ՄԵԾԻՆ ԱՐՐՈՅՆ ՄԱՄԻՎՈՐԵԱՆ.

Սեծն Արդան Մամիկոնեան սուրբ նահատակը՝ մեծ նախարար էր Հայոց ու մեր սուրբ Սահակ պարթև հայրապետին թողը: Երբ 450 թուականին Պարսից Յազկերտ երկ-

(1) Чрепыха.

(2) Խէչ, բերթեթէլէ.

րորդ մոխրապաշտ թագաւորը սոսկալի հալածանք հանեց Հայոց դէմ և խարդախութեամբ Պարսկաստան կանչեց Արդանին ու Հայոց պիսաւոր նախարարներուն, և ստիպեց որ կամ կրակապաշտ լինին և կամ մահու դատապարտուին իւրեանց ընտանեօքը, Մեծն Արդան բոլոր Հայոց կողմանէ պատասխան տուաւ թէ անհնարին է այդ բանը, և հեռատես պատճառներով ևս ցոյց տուաւ Հայոց այնչափ հաւատարիմ ծառայութիւնը Պարսից տէրութեան. բայց Յազկերտ՝ կրօնամոլութենէն աչքը մութ կոխած՝ առաւել ևս կատաղեցաւ և երդում արաւ բոլոր նախարարներուն ջնջել տալ թէ որ չխոնարհին արքայական հրամանին ու արեւապաշտ չլինին: Արդան տեսնելով որ ճշմարտութեամբ պիտի չկարողանայ թէ ինքնիրեն և թէ իւր սիրելի ազգին այն վերահաս վտանգէն ազատելու, մէկ ազատամիտ պարսկի համոզելովը երեսանց արեւապաշտութիւն ընդունեց ու Յազկերտի հրամանաւր 700 պարսիկ մոզերու հետ Հայաստան յուղարկուեցաւ որ իբր թէ Հայերուն կրակապաշտութեան դարձնէ: Բայց ազգասէր Արդանը տեղ հասնելուն պէս՝ Յովսէփ կաթողիկոսի և նորա 100 հազար համախոհներուն հետ միաբանեցաւ, որք «Հաւասարեսցի մահս մեր մահուան արդարոց... հաճեսցի Աստուած ընդ

կամաւոր պատարագս մեր և մի՛ տացէ զեկեղեցի իւր ի ձեռս հեթանոսաց՝ ասելով՝ Աւարայր զեղի Տղմուտ գետին մօտ (451 թ. յունիսի 2-ին) այնպիսի պատերազմ արին թշնամեաց դէմ, որ մէկ օրուան մէջ 3544 պարսիկ մեռուցին. թէև սուրբ Արդանն ևս նոյն քրիստոսագէն պատերազմին մէջ մեռաւ 1036 զօրականաց հետ, որք հաւատոյ և հայրենեաց վերայ իւրեանց կեանքը դրին, և որոց յիշատակը ամենայն տարի Բուն բարեկենդանի հինգշաբաթի օրը կկատարէ մինչև ցայժմ մեր Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցին:

52.

ԿԵՍ ԳԻՏՈՒՆ ՄԱՐԿՈՍԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹԻՒՆԸ.

Հարուստ վաճառականի մի որդի, որ այլևայլ դպրոցներու մէջ քանի մի տարի անաշխատ կերպով ժամանակ անցնելով՝ գրեթէ բան սովորած չէր, ինքնիրեն վերայ մեծ համարմունք ունենալով՝ շատ բանի վճիռ կուտար առանց գործին իսկութեանը տեղեկանալու: Սա մէկ օր՝ լաւ ձի գնել ուղենալով, իւր բարեկամներէն մէկուն կհարցընէ թէ «Չիուն տարիքն ի՞նչպէս կիմացուի:—Ահուաներէն կիմացուի», կպատաս-

խանէ բարեկամը: Այս խօսքս իմանալէն յետոյ կերթայ մարդն ուղղակի ձի ծախողին և «Թէ որ կէնճ ու լաւ ձի ունիս ծախու, ցուցուր նայեմ» կասէ: Չիավաճառն իսկոյն վեց տարեկան գեղեցիկ ձի մի կհանէ ու կբերէ դիմացը կը կանգնեցընէ: Գնել ուղողը շուտով ձիուն բերանը կբանայ և ահուաները լաւ համբելէն վերջը, կդառնայ արհամարհանօք կասէ ձիուն տիրոջը թէ «Այս ձին քու քովդ պահէ, ինձի պէտք չի գար. ի՞նչ պիտի անեմ երեսուններկու տարեկան ձին:— Ասկի՞ց իմացար, պարոն, որ երեսուններկու տարեկան է, կհարցանէ զարմանալով ձիավաճառը:— Այդ հարցընել պէտք է որ, ահուաները համբէ, եղաւ գնաց.» կասէ արհամարհանօք, հարուստ վաճառականի՝ խելքի կողմանէ աղքատ որդին, ու երես դարձընելով կհեռանայ ձիավաճառէն:

53.

ԿՈՅՐ ԵՒ ԿԵՂ. (1).

Խեղճ մարդուն մէկը, որ շատոնց ի վեր իւր աչքին լոյսէն զրկուած էր, մէկ երեկոյ՝ ուշ ժամանակ՝ գաւազանը ձեռքն առած ասդիս անդին ընկնելով կերթար մեծ ճանապարհի վերայէն ու ինքնիրեն կասէր. «Այս ինչ փորձանք է որ

(1) Хроноі, Թ. Կ. Կ.

գլխուս եկաւ, թէ որ շունս չհիւանդանար, ինձի ճամբայ կցուցընէր ու այս մօտի քաղաքը կերթայի. այժմ կիմանամ թէ որչափ կարօտ եմ եղած շունիս. գոնէ անցուղարձ անող չկայ որ կարողանայի հարցընել թէ արդեօք բռնած ճամբաս շիտակ է թէ ոչ: Աերևի թէ պիտի հարկադրուիմ այս գիշեր ճամբուն վերայ քնանալ, որով խեղճ շունս այլ քաղցած պիտի մնայ:»

Այրը հազիւ թէ խօսքը վերջացուցել էր և ահա մէկ մարդու ձայն կը լսէ հեռուէն, որ նոյնպէս տրանջալով կասէր. «Այս ինչ խեղճութիւն է որ ինձ հանդիպեցաւ. վեր ու վար ճամբաներուն մէջ ոտքս կոտրեցի, այնպէս՝ որ գետին կոխել չեմ կարող. կերևի որ այս գիշեր ճամբուն վերայ պիտի մնամ. հիմա ո՞վ գիտէ, ծնողքս ինչ անհանգստութեան մէջ են:

— Ո՞վ ես դուն, հարցուց կոյրը, և ի՞նչ բանի համար կզանգատիս:

— Ա՛հ, պատասխանեց կաղը, ես մէկ խեղճ մարդու զաւակ եմ. գեղի տունէն անմտութեամբ մինակ քաղաք դառնալ ուզելով՝ ճամբուն գալու ժամանակս գլխուս փորձանք հանդիպեցաւ, ոտքս կոտրեցաւ ու ցեխին մէջ ընկայ մնացի:

— Ա՛խի, խեղճ տղայ, ասաց մեղքընալով կոյրը. բայց ասա՛ տեսնեմ, ճամբան կերևի թէ ոչ:

— Ղամբան շատ լաւ կերևի, ասաց կաղը. բայց ի՞նչ օգուտ որ քալել չեմ կարող, ապա թէ ոչ՝ իսկոյն կերթայի և հօրս ու մօրս կմիամտացընէի:

— Ես այլ մե՞ղք որ տեսնել չեմ կարող, ապա թէ ոչ՝ շուտով տուն կհասնէի և իմ խեղճ շունիս կերակուր կուտայի:

— Ի՞նչ, մի՞թէ կո՞յր ես, հարցուց կաղը զարմանալով:

— Ե, յո, կոյր եմ, պատասխանեց խեղճը:

— Թէ որ այդպէս է, արի դօրա մէկ հնարը գտնենք ու այս փորձանքէն երկուքս այլ ազատուինք:

— Ի՞նչ հնար պիտի գտնենք:

— Հնարն այս է, ասաց ճարպիկ կաղը, որ դուն քու ոտքերդ ինձի տաս, իսկ ես քեզի աչքերս, որով երկուքս այլ քաղաք կհասնինք:

— Ե, յդ ի՞նչպէս կարելի է, ասաց հետաքրքրութեամբ կոյրը:

— Ի՞նչպէս պիտի կարելի լինի: Ես մէկ թէթեւ տղայ եմ. իսկ դուն, ինչպէս կերևի ձայնէդ՝ չափահաս մարդ. ուրեմն էթէ յօժարիս ինձ ուսիդ վերայ առնուլ և տանել, ես այլ քեզ ճամբայ կը ցուցընեմ որով երկուքս այլ քաղաք կհասնինք:

— Բաղաքը հեռո՞ւ է ասկէց:

— Ա՛չ, շատ հեռու չէ. ճրագները կերևի:

— Երանի՛ քեզ որ կտեսնես: Ես արդէն քսաննահինգ տարի է որ աչքիս լուսէն զրկուած եմ: Ա՛հ մեծ բան է մարդուս աչքի լոյսը, աւելցուց կոյրը հառաչելով, ու կամաց կամաց կաղին մօտեցաւ, ու չորս ոտքի վրայ եկաւ:

— Կաղը կուրի ուսերուն վերայ ելաւ նստաւ ու տասննահինգ վայրկենի մէջ քաղաք հասան: Կոյրը տարաւ կաղին մինչև նոցա տունը, որոյ ծնողքը տեսնելով՝ մեծ շնորհակալութիւն արին իրեն և կաղին հայրը ճամբայ ձգեց կուրին մինչև նորա բնակարանը:

— Ե, յսպէս ահա այն երկու խեղճերը մէկմէկու օգնելով՝ երկուքն այլ ազատեցան ճամբուն վերայի զիշերը մնալու վտանգներէն:

— Եոյն բանը կպատահինաւ ամենայն մարդու: Սովորաբար մէկուն չունեցած կատարելութիւնը մէկալը կունենայ. այն բանը որ սա չէ կարող անել, նա կանէ: Ե, յսպէս մէկմէկու օգնելով, ոչ մէկ բանի կարօտութիւն չենք ունենար. ընդհակառակն թէ որ մէկմէկու չօգնենք, ամենքս այլ զանազան խեղճութիւններու մէջ կընկնինք:

54.

ՎԱՇԻՆԿՏՈՆԻ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐԸ.

Աշխարհիս մէջ ինչ որ անես, պէտք է նայիս որ այն ժամանակի մարդոց անհաճոյ բան չլինի արածդ. և աշխատէ որ միշտ յարգութեան նշան ցուցընես նոցա:

Ընկերութեան մէջ ուրիշներու խօսելու ժամանակը՝ դուն անուշադիր մի՛ լինիր. ոտքի վերայ կեցողին ղխմացը մի՛ նստիր, քեզի չընկած բանը մի՛ խօսիր:

Շողորթութենէ հեռի կեցիր. ով որ բու վրադ սէր չի ցուցըներ՝ նորա հետ կատակ (') մի՛ աներ:

Ընկերութեան մէջ առանձին բան մի՛ կարդար, թէ որ հարկ լինի՝ ներողութիւն խնդրելով արա: Մինչև որ մէկը քեզմէ չընդդէ, դու կարդացողին կամ՝ գրողին քով մի՛ մօտենար որ նորա առաջի գիրքը կամ՝ թուղթը տեսնես:

Երբ քանի մի հոգի որ և իցէ բանի վերայ կխօսակցին, դուն քո կարծիքդ մի՛ զրուցեր՝ մինչև որ քեզի չհարցընեն:

Ուրիշի դժբաղդութիւններուն վերայ մի՛ ուրախանար՝ թէև թշնամիդ լինի:

(') Шутка, шд. շտխա.

Երբ քեզմէ պատուաւոր մարդու մի հանդիպիս, իսկոյն մէկդի կեցիր. մանաւանդ երբ նեղ դրան մէջ գտնուիս՝ թող որ առաջ ինքն անցնի:

Հարկաւոր գործի վերայ խօսելու ժամանակ աշխատէ որ խօսածդ քիչ՝ բայց ճիշդ լինի:

Երբ հիւանդի մի տեսութեան երթաս, բժշկական տեղեկութիւններ մի՛ ծախեր, թէ որ իրօք չգիտես:

Թէ՛ գրելու և թէ՛ խօսելու ժամանակ ամենուն պէտք եղած պատուանունը տուր՝ նոցա աստիճանին ու երկրին սովորութեանցը համեմատ:

Մեծերուդ հետ խօսելու ժամանակ մի՛ պնդեր կարծիքիդ վերայ, հապա քու դատմունքդ այլ պարկեշտութեամբ ուրիշի կարծեացը համաձայնեցուր:

Նայէ որ քեզի վիճակակից կամ արհեստակից մարդուն շատ խորհուրդ չտաս, վասն զի շուտով ատելի ու զգուելի կլինիս:

Երբ մէկուն խրատ կուզես տալ, նախ մտածէ որ հրապարակաւ տալը լաւ է թէ՛ առանձին. և ապա շո՛ւտ թէ՛ ժամանակ անցնելէն վերջը: Այս մտածմունքէն յետոյ՝ խօսելու նիւթերդ լաւ սերտէ. յանդիմանելու ժամանակդ ամենևին բարկութեան նշան մի՛ ցուցըներ:

Որ և իցէ ժամանակ երբ մէկը քեզի խրատէ, շնորհակալութեամբ ընդունէ: Աթէ գիտես որ յանցաւոր չես, ըստ ժամանակին և տեղոյն իմացուր անմեղութիւնդ քեզ խրատողին:

Հարկաւոր բանը կատակի մի՛ զարներ. կծու խօսք ամենեւին մի՛ խօսիր, որ ատելի չլինիս. թէ որ զուարճալի խօսք մի պիտի գրուցես, նայէ որ դիմացի մարդոցդ մէկուն այլ ծանր չգայ:

Նրբ որ և իցէ մարդու յանդիմանել ուզենաս, նայէ որ դուն այլ այն յանցանքը չունենաս. վասն զի օրինակն աւելի կազդէ քան զգեղեցիկ խրատները:

Աթէ կուզես որ վրադ համարմունք ունենան, նայէ որ գովելի մարդոց ընկերութեան մէջ գտնուիս: Աւելի լաւ է մէնակ կենալը, քան գէշ ընկերութեան մէջ մտնելը:

55.

ՆԱԼԸԳԻՐ ԳԻՃԱԲԱՆԱՍԻՐ (1) ՄԱՐԴՈՅ .

Ա իճաբանելու սէրը անիմանալի պակասութիւններէն մէկն է: Մարդ կայ որ կարծես թէ խօսակցութենէն համ չառնուր՝ թէ որ ուրիշն չընդդիմաբանէ. կարծես թէ կոպասէ ուրիշի մէկ խօսքը բռնելու որ վէճ բանայ,

(1) Գուտաւեր .

էթէ ոչ մտքի վերայ՝ գոնէ բառին վերայ, ինչպէս որ վիճաբանութիւններուն շատը բառին վերայ է՝ մէկմէկու միտք չհասկանալէն կամ հասկանալ չուզելէն: Մանաւանդ երբ միանգամ վիճաբանութիւնը տաքնայ, կարծիքի տարբերութիւնը մէկդի դրուի ու հասարակօրէն բառերու վերայ պտըտի վէճը:

Ա իճաբանութեան հիմը ինքնահաւանութիւնն է. բայց վիճաբանասէրն ինքնիրեն ինքնահաւանութենէ շատ հեռու ցուցընելու համար՝ «Ա իճաբանութիւնն է գիտութիւնները ծաղկեցընողը, կասէ. վիճաբանութեամբ ճշմարտութիւնը կիմացուի» և ուրիշ սորա նման սուտ պատճառներ, չմտածելով՝ թէ որչափ տարբեր բան է ճշմարտութիւնը փնտռելու խօսակցութիւնը՝ կիրքով վիճաբանելէն, ու չգիտնալով որ մարդ, կրից մէջ ոչ բան կհասկանայ և ոչ բան կրնայ հասկացընել: Նրբ երկու հոգի տաքցած մէկմէկու հետ կվիճաբանեն, այնպիսի խօսքեր կելնէ նոցա բերնէն որ բոլորովին իրենց խնդիրէն դուրս է. առաջ հանդարտ կսկսին, յետոյ բանը կտաքնայ. կուռուղ կատուներու կը նմանին, որ մլաւ մլաւով կսկսին ու մրումրումով կվերջացընեն. թէ որ իւրեանց թաթերը մէկմէկու դէմ չվերցընեն, լեզունին գրէթէ իրարու կհասցընեն: Նրկուքն այլ կարծելով որ իրենց ասածն է ճշմարիտը՝

մէկմէկու խոր չհասկացող կկանչեն. բայց եթէ մէկն ուզենայ իմանալ թէ որուն ասածն է ճշմարիտը, — շատ անգամ և ոչ մէկունը: Այս պատճառաւ կռիւր դադրելէն վերջը՝ իրենցմէ ամեն մէկը ինքնիրեն յաղթող կկարծէ: Արկուքն այլ իրարու խօսքը ոչ թէ հասկանալու համար կը լսեն, այլ դէմը խօսելու, այնպէս՝ որ բանը ամօթի կընկնի՝ իրենցմէ մէկուն անաջ լռողին կողմանէ: Ախտելու բան է որ երբ մարդս չը լռելու համար խօսելու լինի, այն խօսուածին մէջը ինչ խելք կլինի: Թէ որ երկայն մտածելէն յետոյ ևս շատ անգամ մարդուս խօսածը խելքով չլինիր, որչափ ևս առաւել կիրքով ու առանց մտածելու հարկաւոր եղած ժամանակը մէկմէկու ետեւ խօսել կամ բերնին եկածը դուրս տալ՝ վերջին խօսողը ինքը լինելու համար, ինչ համ-հոտ կլինի այն խօսքին մէջ:

Շատ անգամ կտեսնեմք որ թէպէտ խելացի մարդիկ բարակ բաներու խելք կհասցընեն, բաց իրարու ասածը չեն հասկանար. վասն զի այն բարակ բաները սովորելու և հասկանալու համար կը լսեն կամ կկարդան. իսկ վիճաբանելու ժամանակ իրարու խօսքը թէ որ լսեն՝ մէկմէկու դէմ խօսելու համար կը լսեն, թէպէտ աւելի իւրեանց ականջներն ու լեզուները մէկտեղ կուզեն բանեցընել. չես գիտեր ո՞վ է

խօսողը՝ ո՞վ է լսողը. աւելի ստոյգն այն է որ լսող ամենեին չկայ:

Վերջապէս վիճաբանասէր մարդը ինքնիրեն ծիծաղելի կանէ, երբ բերանը ուրիշ խօսք չմնար, ու յաղթուիլը յայտնի չանելու համար «Երած պատճառներդ բաւական չեն համոզելու» կասէ: Կուզէ որ ամեն բանի պատճառը մաստեմատիքական ապացուցի պէս լինի, երկու անգամ երկուքը չորս անելու նման, որ կարելի լինի իրեն լռեցընել. թէ և կարելի է որ կռուի մէջ նորա ստուգութեան վերայ ևս տարակուսի: Մարդ եղած է որ ժամը քանին լինելու վերայ տաքցած ժամանակը, արևուն մըտներն ևս տեսնելով՝ «Արեւը կը սխալի» ասած է:

Շատ դժուարութեամբ կառնուի այս պակասութեան առաջքը, թէ որ մարդս ի մանկու թէնէ ջճանայ ինքնիրեն կրթել, այսինքն այնպէս միտքը դնէ, որ ինքն իբրև մարդ, միշտ կարող է սխալուիլ. ուրեմն և հարկ է որ շատ անգամ իւր կարծիքը փոխէ: Ոչմարտութեան գիտութիւնը կպահանջէ որ մարդս շատ անգամ այս զոհս անէ. վասն զի այս ընթացքը բռնողներն են միայն որ արժանի կլինին Ոչմարտասէր ասելու պանծալի անունին:

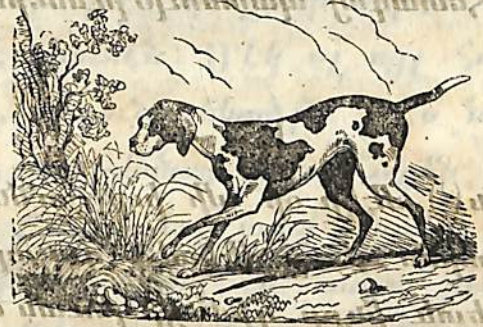
ԻՕՍԳ ԶԱՍԿԱՑՈՒԷԼՈՒՆ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐԸ.

Երբ տեսնես որ դիմացիներդ քու խօսքերէդ չեն համոզուիր, գիտցիր որ արգելքները սոքա են կամ քու կարծիքդ ծուռ է, կամ բանական ճարտասանութիւն չունիս միտքդ լաւ հասկացընելու: Ընաջին երկուքը քու պակասութիւնդ են, երրորդին անպատճառ պէտք է ներողամիտ դանուիս. իսկ եթէ բարկանաս, նոյն է որ կուրին չտեսնելուն, կաղին երերալուն կամ խլին չը լսելուն նեղանայիր: Մարդուն մէկը դիմացիին անձոռնի մէկ խօսքին դէմ տաք տաք խօսելէն յետոյ՝ կը առնայ կհարցընէ քովինն թէ «Հոգիդ սիրես, իրաւունք ունի՞մ թէ ոչ:— Իրաւունք չունիս, կպատասխանէ քովինը. վասն զի դիմացիիդ յիմար եղածը մոռցար, և հետը այնպէս խօսեցար, իբր թէ շատ խելացի ու խօսք հասկըցող մարդ էր:

ՈՒՍՈՒՄՆ ՈՒ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉ ԲԱՆԻ ԶԱՄԱՐ Է.

Ուսումը մարդուս մտքին համար է, կրթութիւնը բոլոր անձին համար. ուսման նպատակն է ճշմարտութիւնը գտնել. իսկ կրթութեան նպատակը՝ թէ՛ ճշմարտութիւնը, թէ՛ բարին, թէ՛ օգտակարը և թէ՛ վայելուչը ձեռք ձգել:

Ուսումը առանց կրթութեան անօգուտ է, երբեմն ալ վնասակար: Պառաւ կնկան մի տուած կրթութիւնը շատ անգամ աւելի օգտակար կարող է լինել, քան թէ մէկ երևելի փիլիսոփայի տուած ուսումը:

Կենդանեաց մէջ ամենէն աւելի մարդուս ընտանին ու հաւատարիմը շունն է. և թէպէտ քառասունէն աւելի տեսակ ունենալուն պատճառաւ, ամենուն ձեն ու մեծութիւնը տարբեր է, բայց ընդհանրապէս բնաւորութիւնները մէկ է: Շան սովորական կերակուրը միսն է, և ստամոքսը այնչափ տաք է, որ ոսկոր այլ կմնորսէ: Որչափ վազէ, այնչափ կը տաքնայ ու կը փրփրէ, բայց ամենեւին չի քրտնիր, և միայն եզուն դուրս հանելով կը զովանայ: Թեթեւ հի-

ւանդութիւն ունեցած ժամանակը՝ կերթայ շահագործական աստուած բոյսը կուտէ, որ սիրտը ետ գայ որով և կառողջանայ:

Շունը թէև կրթութիւն ստանալով՝ այլ և այլ ծառայութիւններ կանէ իւր տիրոջը, և իւր պարտքը սիրով ու հնազանդութեամբ կկատարէ. բայց նորա ամենէն աւելի գովելի յատկութիւնը իւր տիրոջ վերայ ունեցած կարգէ դուրս սէրը, հաւատարմութիւնը, արթնութիւնը, ճարտարութիւնն ու խելացիութիւնն է, ինչպէս որ հետագայ պատմութիւններէն կտեսնուի:

Ե.

Հովուին⁽¹⁾ մէկը օր մի իւր շունն ու չորս տարեկան տղան հետը մէկտեղ դաշտը կտանի. բայց որովհետև ինքը դիմացի լեռան վերայ ելնելու ժամանակ՝ կտեսնէ որ տղայն չի կրնար քաշել կթողու լեռան վարը ու կպատուիրէ որ տեղէն չչարժի մինչև իւր դառնալը: Հովուը հազիւ թէ լեռան գլուխը կհասնի, յանկարծ օգը կը պղտորի, լեռը մշուշ կպատէ, ցորեկը գրեթէ գիշեր կդառնայ, խեղճ գեղացին շուտով լեռնէն վար կիջնայ դէպի իւր տղուն կեցած տեղը. բայց մութը սաստկանալուն պատճառաւ ճամբան կկորսընէ, և վերջապէս յոյսը կտրած

(1) Пастухъ, ил. зорун.

լալով ողբալով մէկ հովիտի⁽¹⁾ մէջ կը մտնէ ու այն գիշերը հոն կանցընէ: Երաւօտը կանուխ կեղնէ այն տեղէն ու դարձեալ առաջուան տեղը կերթայ ու կտեսնէ որ տղան չկայ. ուրիշ տեղեր կվազէ, ասդիս անդին կը փրնտուէ ու ոչ մէկ տեղ չգրտնելով՝ սիրտը կտորած կդառնայ իւր տունը կերթայ: Հոն կիմանայ որ առջի օրը շունը տուն գնալով՝ մէկ կտոր հաց առել փախել է: Այնտեղ դարձեալ կը փրնտուէ տղուն օրերով, և ամեն իրիկուն տուն դարձած ժամանակը կը լսէ որ շունը նորէն հացի կտոր տարել է տունէն: Մէկ օր այլ հովիւը տունը կսպասէ, և շունը եկածին պէս նորա ետեէն կերթայ, որ իմանայ թէ հացին կտորը ո՞ր կտանի: Շունը երթալով՝ նախ մէկ բարձր լեռան վերայ կեղնէ, և ապա ուղղակի վար իջնելով մէկ այրի մէջ կը մտնէ: Ո՛հ, որչափ կզարմանայ հովիւը, երբ կտեսնէ որ իւր զաւակը լալով նստած է մի փոքրիկ աղբիւրի մօտ և շան բերած հացի կտորին կըսպասէ:

Աչքերն ուրախութեան արտասուօք լցուած կվազէ կպագնէ որդուն ու շանը, և փառք տալով Եստուծոյ իւր տունը կդառնայ, իմանալով որ մշուշի ժամանակ տղան ճանապարհը կորսնցընելով՝ նախ լեռան գլուխն ելեր է հայրը փնտուելու և ապա այնտեղէն այլ կամաց կա-

(1) Долина.

մաց իջնալով մինչև այրին բերանը հասել ու
անձարացած այնտեղ մնացել է:

Բ.

Այդ մուրացկանին մէկը սովրեցուցած շուն
մի կունենայ իրեն առաջնորդ, որ ոչ միայն
իրեն զանազան վտանգներէ կազատէր, հապա
տներու և խանութներու առջև այլ կտանէր
որ ողորմութիւն տան տիրոջը: Արբ աղքատը
կսկսէր ողորմութիւն խնդրել, շունը գետնին
վերայ երկընցած կպառկէր. իսկ երբ պատուհա
նէն փող կամ հաց կը նետէին, իսկոյն կկա
զէր կառնուր բերանով ու աղքատի գլխարկին
մէջ կը դնէր:

Գ.

Մարդուն մէկը ձևացընելով թէ Հնդկաս
տանէն Մնգղիա եկած վաճառական է, կերթաց
իջևանին մէջ մէկ խուց կը բռնէ իրեն համար
և կասէ տիրոջը՝ թէ «Այս երեկոյ իմ սնտուկս
կը դրկեմ, առաւօտը կանուխ ալ ես կուզամ»:
Իրիկուան դէմ յիրաւի, երկու հոգի սնտուկը
շալկած կբերեն կհանեն վեր և այն մարդուն
բռնած խուցը կը դնեն: Ամեն մարդ իւր տեղը
քաշուելէն յետոյ, տանտիրոջ շունը մէկ ձայն
կը լսէ, յանկարծ կելնէ իւր տեղէն ու կերթաց
այն սնտուկը դրուած խուցին առջև կկանգնի
ու բոլոր ուժովը կհաջի: Տանտիրոջ ծառա

ները շան հաջուածքն իմանալով՝ նոր վարձու
տրուած խուցին մէջ կը մտնեն և կտեսնեն որ
շունը երբեմն սնտուկը կը ճանկրուտէ հաջելով,
երբեմն այլ ծառաներուն ոտքերը կփաթթուի
պոչը խողցընելով: Այս պատճառաւ ծառաները
կասկածի կերթան, սնտուկը վերուվար կքա
շեն և կիմանան որ մէջը մէկ շարժուն բան
կայ: Բանալին կկոտրեն և բանալէն յետոյ կը
տեսնեն որ այն սուտ վաճառականը սնտուկին
մէջ ողջ պառկել է այն մտքով՝ որ գիշերն
եղնէ գողութիւն անէ:

Դ.

Վաճառականին մէկն առնելիքի համար
ուրիշ քաղաք երթալով՝ շունն այլ հետը կտա
նի: Դառնալու ժամանակ մէկ քանի մզոն
քալելէն վերջը կը յողնի, ձիէն կիջնայ ու մէկ
ծառի տակ կը նստի, քսակով ստակն այլ
քովը կը դնէ: Քիչ մի հանգչելէն յետոյ, միտքը
բան կընկնի, շուտով տեղէն կելնէ և ստակը
մոռանալով՝ ձի կը հեծնի ու կսկսի ձին վազ
ցընելով իւր տեղը դառնալ: Շունը կտեսնէ որ
տէրը քսակով փողը ծառին տակը մոռցաւ,
կփորձէ առնուլ բերանով, կնայի որ ծանր է,
չըկրնար վերցընել. վազելով տիրոջ ետևէն
կհասնի, և հաջելով ու ոռնալով կաշխատի
տիրոջ միտքը ձգել: Արբ կտեսնէ որ տէրը

չըճասկընար, կսկսի ոտքը խածնելու պէս անել: Ա՛յճառականը ուրիշ մտածմունքներով զբաղած՝ կկարծէ թէ շունը կատղել է, քիչ մի կկանգնէ, ցաւակցաբար կնայէ իւր հաւատարիմ շունին վերայ ու կսկսի տարակուսիլ թէ ի՞նչ անէ. վերջապէս վահնալով որ շունը յանկարծ չխածնէ իրեն ու շանը սիրոյն համար իւր կեանքը կորսուի, կհասնէ մէջքէն ատրճանակը⁽¹⁾, երեսը մէկզի դարձուցած՝ կպարպէ շանը վերայ խեղճ շունը խակոյն կըմկնի ու կսկսի գետնին վերայ քաշկրուտուելով արիւնլուայ իւր տիրոջը մօտենալ: Տիրոջ սիրտը չդիմանար, կզարնէ ձիուն ու կերթայ, մտքէն ափսոսալով որ սիրուն շնիկս աւելի լաւ էր ինձ համար քան բերած ստակս: Եյս խօսքին վերայ ձեռքը կերկընցընէ փողին քսակը նայելու և կտեսնէ որ տեղը չէ: Խօկոյն միտքը կուզայ արած անխելքութիւնը, կիմանայ իւր շանը ողիկ ողիկ գալուն պատճառը, կզարձընէ ձիու գլուխը և վազընելով ուղղակի կերթայ քսակը նայելու: Յանկարծ կտեսնէ որ շունը այնպէս արիւնլուայ ու գրեթէ կիսամեռ քաշկրուտուելով գնացել է մինչև այն ստակին քովը և պահպանութիւն կանէ. ուստի իւր տէրը տեսածին պէս՝ չնայելով որ վերքի ցաւէն հազիւ թէ

(1) Пистолетъ.

շունչ կառնու, դարձեալ կաշխատի պոչը շարժել որ նորա քովն երթայ: Տէրը սաստիկ մեղքընալով կիջնայ կշոյէ իւր հաւատարիմ շունին, բայց քանի մի վայրկեանէն խեղճ շունն իւր վերջին շունչը կը փչէ:

58.

ԸՊԵՐԸՆՏՈՒԹԻՒՆ.

Մարդուս սրտին մէջ բուսնող մոլութեանց ամենէն ցածն ու անարգն է ապերախտութիւնը. բայց և այնպէս քիչ սրտեր կան որ այդ վարչելի պակասութիւնը չունենան: Ապերախտի սիրտը անապատի կը նմանի, որ երկինքէն իջած անձրևն անյազաբար կծրծէ, կուլ կուտայ ու ամենեին բան չի բուսցընէր: Շատ անգամ ապերախտն իւր բարերարին երախտիքը չճանաչելէն զատ՝ չարիք այլ կուզենայ անել նորա դէմ, ինչպէս որ Եզովպոսի հետագայ առակներէն կտեսնուի:

59.

ԵՐԿՐԸԳՈՐԾ ԵՒ ՕԶ.

Երկրագործին մէկը՝ ձիւնին մէջ մի պահած ու կիսամեռ օձ գտաւ. խղճաց վերան՝ վերուց իւր խուցը տարաւ և այնչափ խնամեց որ քիչ քիչ օձը հոգի առաւ և իւր բնական ոյժն

ստացաւ: Իայց բանն այս է, որ այն օձին առաջին գործն եղաւ իւր բարերարին դէմ ելնել ու ցաթկել որ խածնէ. „Ո՛վ ապերախտ, ասաց իրեն զարմանալով երկրագործը, այս ի՞նչ է քու արածդ, ես քու կեանքդ քեզի դարձուցի. իսկ դուն իմն առնո՛ւլ կուզես..“: Եյս ասելէն վերջը, մէկ հաստ փայտով զարկաւ գլխուն ու մեռուց:

60.

ԳՆՅԼ ԵՒ ԿՈՒՌԻՆ (1).

Ժամանակով գայլը մէկ ոչխար կ'որսայ և այնպիսի որկրամոլութեամբ կուտէ, որ ոսկոռին մէկը կոկորդին մէջ կը մնայ: Շատ կաշխատէ որ մէկ հնարքով հանէ կոկորդէն այն ոսկոռը, բայց չի կրնար. ուստի ճարահատեալ քովի կենդանիներուն ու թռչուններուն օգնութիւնը կը խնդրէ, և ոտքով ու պոչով կաղաչէ նոցա որ ազատեն զինքն այն վերահաս մահուանէն: Թռչնոց մէջէն կուռնկը՝ գայլին խեղճութիւնը տեսնելով՝ իւր երկար կտուցը գայլին բերանը խօթեց ու կոկորդին մէջէն ոսկոռին կտորը հանեց: Գայլը վտանգէն ազատեցաւ, իսկ կուռնկը փոխարէն ուզեց իրեն արած բարեացը:—

(1) Журавль, птица.

„Փոխարէ՛ն. կանչեց ծաղրելով անօրէն զաղանը. հապա կտուցդ ու յիմար գլուխդ որ բերնէս ողջ դուրս թողուցի՝ փոխարէն չէ՞ քեզի, ապերախտ: Գնա, գնա, կրկնեց գայլը, ու փառք տուր Դիոսին որ տակաւին մեռած չես“: որով ստուգուեցաւ այն առածը թէ

„Ի՛նչ որ անես ապերախտին,
Ի՛ան չերեկը իւր ծակ աչքին“:

Իսկ ապերախտ տղոց համար իմաստունին մէկն ասաց. „Իւր հօրն ու մօրը դէմ ապերախտ գտնուող տղայն՝ հրէշ (1) է, իսկ հայրենեաց կամ աղգին դէմ ապերախտը՝—գազան“:

61.

ԿԱԳՆԻՆ ՏԱԿԻ ԽՈՋԸ.

Մէկ հաստ կաղնիի ծառի տակ այնքան կաղին կերաւ անկուշտ խոզնն մէկը, որ փորի ծանրութենէն պառկեցաւ ու տըբտըբալով բուն եղաւ: Չարթելէն յետոյ աչքովը միանգամ վեր նայեցաւ ու սկսաւ կաղնիի ծառին տակը փորել:

(1) Чуховище, уродь.

»Ինչո՞ւ ծառին արմատները կփորես, ասաց վերէն ազուար, մի՛թէ չգիտե՞ս որ աղով ծառը կչորնայ:

— Թող չորնայ, պատասխանեց խոզը. այդ ծառէն ինձ ի՞նչ օգուտ: Ինձի կաղի՛ն պէտք է միայն, կաղի՛ն... կաղինն է ինձ գիրցընողը, այդ ծառին ծաղկիլն ու չորնայը ամենևին նշանակութիւն չունի ինձ համար»:

Երբ այս խօսքերս լսեց կաղնիի ծառը, համբերութիւնը հատաւ, ու դարձաւ ասաց խոզին թէ «Ո՛վ ապերախտ կենդանի, ինչո՞ւ այդպէս անհեռատեսութեամբ դատելով կը փասես ինձի. լաւ չէր լինիր որ միանգամ այդ կոպիտ գլուխդ վեր վերցընէիր ու անկուշտ աչքերովդ տեսնէիր որ այդ քեզի գիրցընող կաղններն իմ վերաս կբուսնին»:

Տգէտ մարդը՝ կոյր ու ապերախտ կլինի, որով թէ ուսումնականներուն և թէ ուսման սէր ունեցողներուն ոչ միայն կարճատեսութեամբ բանի տեղ չի դներ, այլ և շատ անգամ կաշխատի փասս տալ նոցա այն խոզին նման, չգիտնալով որ ուսման օգտաւէտ պտուղներէն ինքն այլ կվայելէ:

ԱՐՈՅՑԱԿԱՆ ԵՒ ՁՈՒՆԴԱԼԻ ԳԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

Եստուած մարդու ասաց, կասէ փիլիսոփային մէկը, դուն աշխատէ որ ես ալ քեզի օգնեմ:

Ենգործութիւնը սրտնեղութիւն ու թշուառութիւն կբերէ, և մարդու կեանքը կկարճեցընէ:

Ենգործութիւնը ժանգի կը նմանի, որ բանելէն աւելի կմաշեցընէ մարդու կեանքը:

Եմենայն օր գործածուած բանալին, փայլուն կլինի:

Պէտք եղածէն աւելի քնանալ ուզողը՝ փնաս կանէ. վասն զի քնացող աղուէսը հաւ չէ կարող որսալ:

Պարապութիւնը սիրողին ամեն բան դժուար կերևի. իսկ աշխատել սիրողին—դիւրին:

Իրիկունը կանուխ պառկելն ու առաւօտանց կանուխ ելնելը՝ թէ առողջութեան օգուտ է, թէ ապրուստի և թէ խելքի:

Եռաւօտները կանուխ ել, որ արեն աշխարքիս վերայ ծագած ժամանակը՝ ծոյլ մարդոց պէս բեզ պառկած չը գտնէ:

Դուն խանութդ պահէ, որ խանութն ալ քեզ պահէ:

Եթէ փող վաստակել կուզես՝ գործիդ գլուխը դուն կեցիր. իսկ եթէ չես ուզեր՝ ուրիշին ղրկէ:

Բանւորներու զլիսուն վրայ չկեցող աղան, իւր քսակին կառավարութիւնը նոցա ձեռքը տուած հաշուելու է:

Մանր բաներու վերայ ևս անհոգութիւն անել պէտք չէ. վասն զի շատ անգամ փոքրիկ անհոգութենէն մեծ մեծ վնասներ պատահած է: Ինչպէս զոր օրինակ ձիուն ոտքի գամը չզամուելով՝ նալը կընկնի, նալին ընկնելովը՝ ձին ոտքը կցաւցընէ, որով ձիաւորը թշնամիին ձեռքէն փախչել չկարողանալով՝ կըսպանուի. բայց թէ պատճառը հարցընես, — մէկ գամի համար իւր ժամանակին անհոգութիւն անեն է:

Հարստանալ ուզողը միայն վաստակելը սովորելու չէ, հապա վաստակն ինչպէս գործածելու է, այն ևս սովորելու է. վասն զի Սպանիացիք թէ որ Հնդկաստանը առնելէն յետոյ ևս չըկրցան հարստանալ, պատճառն այն էր որ իւրեանց արած ծախքը վաստակներէն շատ աւելի էր:

Նշխատութեան մէջ ոտքի վերայ կեցած ուամիկ մարդը, նստող ազնուականէն մեծ է:

Վարուստի համար աւելի գանգատ անողներն այնպիսի մարդիկ են, որք իւրեանց հօրենական հարստութիւնը գործածել գիտցած չեն: Մինպիսեաց համար է որ կասեն. ջուրին յարդը, ջրհորին չորնալէն վերջը կիմացուի:

Հպարտութիւն ասելով՝ կիմանանք այն անկարգ անձնասիրութիւնը, որով մէկն ուրիշներէն աւելի իրաւունք սեպհականելով իրեն, ուրիշներէն վեր ստեղծուած կհամարի ինքնիրեն: Հպարտ մարդը առհասարակ կատարելութենէ զուրկ կլինի. թէ որ ընկերութեան մէջ մտնի, եւով կըսկսի խօսքը՝ եւով կվերջացընէ. «Աս այդ բանին շատ խորունկը գիտեմ, կասէ. իմ ասածս է. ինձմէն հարցուր. դուն զեռ ինձի չես ճանաչեր. ինձ այսպէս մարդ կասեն՝ գիտե՛ս, և այն: Թէ որ խօսքը կատարելութեան վերայ լինի, ինքնիրեն օրինակ կբերէ. իսկ եթէ պակասութեան, — իսկոյն ինքնիրեն դուրս կհանէ մէջէն «Փանօք Մտուծոյ որ ես այդ պակասութիւնը չունիմ» ասելով:

Հպարտը իւր ցեղին վերայ կպարծի, որ ոչ թէ առաքինութիւն է, այլ առաքինի լինելու պարտականութիւն. վասն զի եթէ ցեղին համեմատ առաքինութիւն չունենայ, կնշանակէ որ իւր ցեղի ազնուականութիւնը իրմով կվերջանայ. բայց ինքը կծիծաղի վար ցեղէ եզոզներուն վերայ, որք շատ անգամ իրմէն աւելի արժանաւորութիւն ունին:

Իւր հարստութեան վերայ կը հպարտանայ, որ մտքի կատարելութիւններուն ու առաքինութեանց հետ և ոչ կարող է համեմատուիլ. չրգիտեր որ առաքինութիւն չունեցող հարուստը՝ ոսկիով բեռնուած անասունի կը նմանի:

Իւր իշխանութեան վերայ կը հպարտանայ՝ ուզելով որ իւր ամեն խօսքը պատգամի տեղ ընդունուի. և թէ որ պատճառը հարցընես, «Պատճառը՝ իմ հրամանս է», կասէ:

Որ և իցէ լաւութիւն անելու համար հազար աղաչանք ու պաղատանք կուզենայ. թէ որ ոտքը չընկնիս՝ խնդիրքդ չի լսեր, կարծես թէ ականջը ոտքին վերան է:

Հպարտն իշխանութեան համներուն պէս՝ իւր վար աստիճանի բարեկամներուն բարեւելը ամօթ կհամարի իրեն, և շատ անգամ այնպէս կցուցընէ, որ իբր թէ չճանչնար նոցա: Բարձր տեղ մի ելնողի պէս՝ վարի կեցողները փոքրիկ կերևնան իւր աչքին, չի մտածեր որ վարի կեցողներուն այլ ինքը փոքրիկ կերևնայ ինչպէս որ հետագայ առակէն կտեսնուի:

64.

(ԱՌԱԿ) — ՄԻՋ ԻՒՆ.

Մըրջեն մի կար բարակիկ,
Մէջըր թելի՛ ոտքը կարճիկ.
Չգիտեմ խելքին ի՞նչ փրչեց,
Խիստ բարձրերէն քալել ուղեց.
Վաղեց վաղեց հեալէն
Ելաւ ինչուան մինարէն.
Վերէն վար որ նայեցաւ,
«Օ՛», անոնք ի՞նչ են ըսաւ,
Հողի, այն ձին չէ՞ մի սա
Որ երեկ դաշտը տեսայ.
Չըսե՞ս, ես կոյր եմ եղեր,
Որ մէկ պահ առաջ խարուեր
Ու այդպէս խեղճ ճրճիներն
Մէկ մէկ հըսկայ եմ կարծեր:

Հպարտը շատ քիչ անգամ մարդու կհամարի. հաւնած ժամանակն այլ իւր կարծեացը յարմար խօսելուն համար կլինի: Ով նորա կարծեացը դէմ մտածէ կամ խօսի, որչափ այլ իրաւունք ունենայ՝ անխելք կերևի իւր աչքին: Թէ որ յանկարծ ուրիշը մէկ խելօք բան խօսի, իսկոյն «Մտքէս անցաւ, բայց չզրուցեցի» կասէ: Չերկընցընեմ, հպարտ մարդը, մանաւանդ անկերթ հպարտը փչուած տիկի կը նմանի, որ օդը պարպելուդ պէս՝ կաշիի կտոր կը մնայ:

65.

(ԱՌԱԿ).— ԲԱՂԱՔԱՑԻ ԻՇՈՒԿՆ ՈՒ ԲԱՂԱՔԱՑԻ ԻՇԵՐ.

Մէկ վարժապետ մի էշ ունէր
 Արուն վերայ միշտ կը հեծնէր,
 Ու դաս տալու երբոր ըլլար՝
 Ուսումնարանն անով կերթար,

Ու դրբան քով

Կապէր սանձով:

Եյսպէս կըրնակին իւր խնաստուն
 Մարդ մի տանել ու բերելուն

Ու վարժատան

Ուսմանց դրբան

Եմենայն օր ալ կապուելուն՝

Պարոն իշուկ միտքը դրբաւ

Որ խնաստուն մ'ալ ինքն եղաւ:

Մեր վարժապետն աղւոր օրով

Օր մի իջաւ գեղ իւր իշով,

Ու տեսնելով ի մէջ դաշտին

Որ շատ էշեր կեցեր կ'արծին,

Իրենին ալ սանձն հանեց

Ու անոնց մէջ արձակեց:

Եյն գեղացի էշերուն

Արնար հաւնել էն խնաստուն:

Մէկզի կեցեր,

„Հը՛մ, հը՛մ, կրտէր.

„Նայէ ի՛նչպէս երեսներէն

Կերևայ որ գեղացի են.

Ի՛նչ անշքնորհք կեցուածքներ

Ի՛նչպէս կուրիտ շարժուածքներ“:

Եյսպէս կրտէր

Ի՛ամօթ սեպէր

Որ անոնց քով մօտենար,

Եւ ուտէր խոտ հաւասար:

Բայց տեսնելով որ էշքն անարդ

Չէին ճանչնար իրեն մեծ յարդ,

Յանկարծ միտքը խորհուրդ մ'ինկաւ

Ու կատարել փութացաւ.

Ծանր ու վրսեմ քայլելով

Եյն էշերուն զրնաց քով:

„Եկէք ո՛վ խեղճ գեղացիներ,

„Մըտիկ ըլէք ճառ մը“ կրտէր:

Գեղացիները զըլուխնին

Եյս խրոխտ ձայնին դարձուցին,

Ու ականջնին տընկեցին

Մըտիկ ըրին ականածութեամբ,

Ու շաղբութեամբ.

Տեսան որ այն քաղըրցին ալ

Իրենց պէս լաւ գիտէ զըռալ,

Եւ ոչինչ այլ:

Իրենք ալ ձայն վերուցին

Ու զըռըռոց մի փըրցուցին.

Տեսաւ իշուկն որ իրեն

Նորա մըտիկ ընել չուզէն,

Կատաղութեամբ բըռնադատ

Եյսպէս գոչեց յուսահատ.

„Ե՛յ դուք, մարդ չէք,

Գուք էշ էք“:

Գեղացւոց մէկը չըղիմացաւ

„Եղա, ըսաւ

Եյն չէ՛ բայց Բ՞նչ ըսել կուզես

Ի՛նչ. ականջներըդ մոռցնի՛ր ես“:

Ո՞րչափ տեսել եմ այսպիսի անխեղ մարդիկ՝

Որ ինքզինքնին մեծ բանի մի տեղ զընելով,

Գիմացիներն կարհամարհեն իբրև ուսմիկ,

Ու իշուկին պէս կը լըմնան՝ ծաղը լինելով:

66.

ՉԻՆԱՑԻԲ (1).

Մտոյ ժողովոցոց մէջ ամենէն կրթեալը կհամարուին Չինացիք: Գիրք տպելը, վառօտ⁽²⁾ շինելը, կողմնացոյցը⁽³⁾ եւրոպացիներէն շատ առաջ ծանօթ եղած է իրենց. բայց նոցա երկրին դիրքը, օրէնքն ու օտարոտի սովորութիւնները թողուցած չեն օտար ազգաց հետ ծանօթանալու, որով քիչ ժամանակուայ մէջ յետ մնացին եւրոպացիներէն: Այս յետամնացութիւնը իրենց այլ զգալի լինելով՝ ասկէց քսան տարի յառաջ սկսան թողցընել եւրոպացի քարոզիչներուն քրիստոնէական կրօնքը տարածելու. իսկ ուսումնականներուն, — հետազօտութիւններ անելու տէրութեան ներսերը:

Չինացիք իւրեանց թագաւորութեան սկիզբը ասկէց 5000 տարի առաջ կհաշուեն:

Չինացւոց երկիրը մեծութեան կողմանէ Ռուսաց երկրէն յետոյ, երկրորդ տեղը կը բռնէ

(1) Китайцы.

(2) Порохъ, բարութ.

(3) Компасъ.

աշխարհիս վերայ. իսկ բազմամարդութեան կողմանէ, — առաջին տեղը. վասն զի 420 միլիոն ժողովուրդ կհամարուի բոլոր Չինաստանի մէջ:

Չինացւոց ամենէն գլխաւոր, միանգամայն և պատուաւոր պարագմունքը՝ երկրագործութիւնն է: Նոցա կայսրը խնամակալ կհամարուի երկրագործութեան. իսկ կայսրուհին, — խնամակալուհի շերամագարմանութեան⁽¹⁾: Իւրեանց հին սովորութեանը համաձայն տարին մէկ անգամ կայսրն ու նորա պաշտօնատէրները բահը ձեռքերը կառնեն ու քիչ մի տեղ հողը կփորեն և բրինձ կցանեն. նոյնպէս և կայսերուհոյն պարտաւորութիւն կհամարուի ամեն տարի քանի մի շերամի բոժոժ մեծցընելու:

Չինաստանի մէջ կշինեն նոյնպէս յախճապակէ ամենաբարակ ամաններ⁽²⁾, պատուական ներկեր ու թանաքներ, բամբակ և գրելու թղթեր. բայց իրենց արտաքին գլխաւոր առուտուրը չայի փոխանակութիւնն է, որ Ռուսաց հետ կանեն ցամաք ճանապարհով Մայմաչին և Աեախտա, իսկ Մնդղիացւոց հետ ծովով Անտոն և Շանխայ քաղաքներուն մէջ:

Չինացւոց գլխաւոր կառավարիչն է կայսրը, որ «Որդի երկնից» կհամարուի. այս պատճառաւ կայսեր անձը սուրբ և անմերձենալի է. և

(1) Покровительница шелководства.

(2) Фарфоровая посуда.

Թէպէտ նորա հրամանը երկնային պատգամի տեղ կընդունուի, բայց իրենց հին օրէնքին ու սովորութեանց համաձայն՝ նա նշանաւոր բանի ձեռք չի զարներ առանց նախարարաց և ուսումնականաց խորհրդի:

Այժմեան կայսրը Փէքինի մէջ, կը բնակի, յորում 2 միլիոն բնակիչ կայ. իսկ առաջուան կայսերները Նանքինի մէջ կը նստէին:

67.

ԾԻՆԱԳՆՈՑ ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Ծնողասիրութիւնը Չինաց ազգին մէջ ոչ միայն բնութեան բերմունք և պատշաճողութեան պարտք համարուած է, այլև իբրև մէկ կրօնքի պարտաւորութիւն և կամ մէկ հաստատուն պատուէր: Չինաց պիտաւոր կառավարութեան ամենէն մեծ կապը ծնողասիրութիւնը կարող է համարուիլ, և իրեն ուժին ու այսչափ երկար ժամանակ դիմանալուն ամենամեծ պատճառներէն մէկը: Արող ենք ասել թէ ծնողասիրութիւնը Չինաց թագաւորութեան հոգին է, ինչպէս որ հայրենեաց սէրը հին ժամանակուայ հասարակապետութեանց հոգին էր: Այս գեղեցիկ սիրոյ զգացմունքը տարածուած լինելով Չինաց երկրին մէջ, թագաւորը իւր հպա-

տակներուն վերայ՝ իբրև բուն իւր որդւոց վերայ կնայի, և հպատակները թագաւորին՝ իբրև իրենց հօր վերայ:

Չինաց թագաւորները ծնողասիրական պարտուց օրինակ տալու համար, իրենց հօր աթոռը չեն նստիր, մինչև որ նոցա մահուան սուգի ժամանակը չը լմընցընեն, որ երեք տարի կը քչէ. և նոյն միջոցին մանդարիններու⁽¹⁾ խորհրդարանը կկառավարէ տէրութիւնը:

Թագաւորը բոլոր իւր հպատակներուն օրինակ պիտի լինի թէ կրօնական պաշտամանց և թէ իւր մօրը որդիական պարտուց մէջ, որոյ մեծարանաց հանդէսը ամեն տարեգլխուն մասնաւոր հանդիսով կկատարուի, հետագայ կերպով:

Տարւոյն առաջին օրը՝ առաւօտը արևը ծագելուն պէս՝ բոլոր մանդարինները հանդէսի զգեստներ հագած կժողվուին թագաւորին պալատը, և իրենց պատուոյն աստիճանովը դրսի սրահին մէջը կշարուին. յետոյ թագաւորական իշխանազունքն այլ բոլորը հագուած կուզան նոյն տեղը, և թագաւորն իւր աթոռին վերայ նստեցուցած՝ սենեակէն դուրս կհանեն որ տանեն իւր մօր սենեակը՝ նոր տարին շնորհաւորքընելու համար. գաւիթը ժողվուած հանդիսականներն այլ նոցա հետը մէկտեղ կերթան:

(1) Տէրութեան պիտաւոր պաշտօնատէրներ.

Երբ կհասնին թագաւորամօր սենեակի դրսի սրահը, թագաւորն աթոռէն վար կիջնայ և ոտքով կերթայ նոյն սրահը: Եյն միջոցին մանդարիններու մէջէն արարողապետը⁽¹⁾ ներս կը մտնէ և թագաւորի մօր առջևը ծունկ չոզած՝ թագաւորին կողմանէ աղաչանաց թուղթ մի կուտայ, որ յանձն առնու դուրս ելնել ու իրեն դիմաւորողներն ընդունել:

Թագաւորամայրը հանդիսով դուրս ելնելէն յետոյ, արարողապետը կերթայ թագաւորին առջև ծնկան վրայ կուգայ և կաղաչէ որ երթայ իւր մօրը որդիական պատիւը տայ: Եյնուհետև թագաւորը շտակ կեցած ու ձեռքերը վար թողուցած կներկայանայ մօրը՝ իւր բոլոր հանդիսականներովը, որով երգիչները կսկսին քաղցր ու սրտաշարժ երգեր ասել:

Երգերն աւարտուելուն պէս՝ արարողապետը մէկէն կկանչէ «Ծունկ չոզեցէք», և իսկոյն թագաւորը, մանդարիններն ու իշխանները ծունկ կչոզեն. այսպէս քիչ մի կենալէն յետոյ՝ արարողապետը դարձեալ կկանչէ. «Մինչև դետին խոնարհեցէք», և ամենքը դիմացնին նայելով վար կը ծռին. յետոյ դարձեալ «Լըէք» կկանչէ, և ամենքը ոտքի կկանգնեն: Եյսպէս երէք անգամ ծունկ կչոզեն, կը ծռին ու կեղնեն:

(1) Церемониймейстеръ.

Եյնուհետև արարողապետը՝ թագաւորին մօրը աղերսազիր մի կուգայ աղաչելով որ իւր սենեակը դառնայ, որով նուագարաններով կերթայ թագաւորամայրը և հանդէսը կվերջանայ:

Եյս նոր տարուայ հանդիսէն զատ՝ թագաւորի պարտականութիւնն է հինգ օրը մի անգամ իւր մօրը այցելութեան երթալ:

68.

ԶԻՆՆՑԻՈՑ ԾՆՈՂԱՍԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ ԱՌԱԾՆԵՐ:

Ծնողասէր որդին իւր սրտին մէջ որդիական սէր կըզգայ. իւր ծնողաց ձայնը կը լսէ՝ դեռ նոքա չիօսած, և նոցա կտեսնէ՝ թէ և նոքա իւր առջևը չլինին:

Տօր խօսքը կատարելու համար, լաւ որդին պարտական է իսկոյն ամեն բան թողուլ ու երթալ:

Որդին առանց նայելու իւր հօր և մօր պակասութեանցը, պարտական է պատուել և ամենայն ջանքով նոցա պակասութիւնները ծածկել:

Ամեն չարիք գէշ որդի լինելէն կըսկսի:

Որ տղան որ իւր որդիական պարտուց վերայ չի մտածիր, նորա ամենայն առաքիսութիւնները վտանգի մէջ կհամարուին:

Ե՛յն բանը որ որդիական պարտուց կը փնասէ, հասարակաց կը փնասէ: Իւր ծնողքը պատուողը, ինքնիրեն պատուած կլինի. իսկ իւր ծնողքն արհամարհողը՝ ինքնիրեն անպատիւ արած կլինի:

69.

ՉԻՆԱՑԻՈՑ ՈՒ ՄԵՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ .

Չինացիք կկարծեն թէ մտքի գործարանը փորն է. իսկ մենք կկարծենք թէ գլուխն է:

Նոքա ձախ կողմը պատուաւոր կսեպեն, մենք—աջը:

Նոքա կանանց ոտքը ընդդէմ բնութեան կը սխմեն ու մանր կպահեն գեղեցկութեան համար, արեւմտեան քանի մի ազգերն այլ մէջքերը սխմելով կբարակցընեն, նոյնպէս գեղեցկութեան համար:

Նոքա վրայի կամ գրսի հագուստները շուտ շուտ կփոխեն. իսկ մենք—տակի կամ միջի հանդերձները:

Նոցա սուգի նշանն է ճերմակ գոյնը, իսկ մերը—սև գոյնը:

Նոցա մէջ որբեայրի կինը իւր մեծ որդուն հնազանդ պիտի լինի. իսկ մեր մէջ տղան մօրը պիտի հնազանդի:

Նոքա մանր տղաքը կշալկեն, մենք—կը գրկենք:

Նոքա երբ բարեկամի դիմաց ելնելով բարեւել ուզենան, բուն իսկ իրենց երկու ձեռքը իրար կկապեն ու կթօթուեն. իսկ արեւմտեան ազգերը իրարու ձեռք կը բռնեն ու թօթուեն:

Նոքա զինին տաք կը խմեն, բայց մենք—պաղ: Ընդ հակառակն՝ նոքա չայը պաղ կը խմեն, իսկ մենք,—տաք:

Նոքա աջ կողմէն դէպի ձախը կկարդան, իսկ մենք—ձախ կողմէն դէպի աջ:

Նոքա իւրեանց գլխուն զազաթը քիչ մի մազ կթողուն, և այն՝ մուկի պոչի նման ետևնին կկախեն. իսկ մենք—կարծ մազ կը ձգենք:

Նոցա մէջ հազարաւորներ կմեռնին քիչ ուտելէն և խմելէն. իսկ մեր մէջ կմեռնին չափէն աւելի ուտել-խմելէն:

Նոքա օձը կպաշտեն. իսկ մենք կսատկեցընենք:

Նոքա մեռած մարդոյ մարմինը կայրեն. իսկ մենք—պատուով կթաղենք:

ՊԱՊԻՆ ԹՈՒՆԵՐԸ .

Ժամանակով մէկ զառամեալ ⁽¹⁾ ծեր կար, որոյ աչքերը ծերութենէն սաստիկ տկարացած էին, ոտքերը թուլացած ու ականջները զրէթէ խլացած: Կերակուրի նստած ժամանակը հազիւ կկարողանար բռնել դգայը. ուստի և շատ անգամ արգանակը ⁽²⁾ բերանը դնելու ժամանակ կը թափթըփէր սեղանի սփռոցին վերայ: Եյս պատճառաւ որդին ու հարսը զգուելով իրմէն, տան մէկ անկիւնը վառարանին մօտ տեղաւորցուցին զինքը, ուր կերակուր կուտային իրեն մէկ հին կաւէ ամանով ⁽³⁾:

Ծերուկին աչքերէն շատ անգամ արտասուք կթափուէր, և նա վշտացած կնայէր դէպի կերակուրի սեղանը: Միանգամ, չգիտեմ ինչպէս եղաւ, այն կաւէ խոր ամանը, որ դժուարութեամբ կը բռնէր նա, ընկաւ ձեռքէն ու կտոր կտոր եղաւ: Մատաղահաս հարսը յանդիմանեց այն դժբաղդ ծերին զանազան խօսքերով և նա հիամարձակեցաւ պատասխանել, այլ միայն սրտանց հառաչեց ու գլուխը կախեց: Եյսուհետեւ որդին մէկ փայտէ աման գնեց, որով ամեն օր կերակուր կուտային:

(1) Дряхлый.

(2) Бульонъ.

(3) Глиняная посуда.

Եյս դիպուածէն յետոյ քանի մի օր անցնելով, ծերուկին որդին ու հարսը տեսան որ իրենց չորս տարեկան որդին, գետնին վերայ նստած տախտակներ կշարէ մէկմէկու քով: „Ի՞նչ կանես, հարցուցին նորա.— Ձեզի համար փայտի աման կը շինեմ, պատասխանեց նա, որ ձեր ծերութեան ժամանակը նորա մէջ կերակուր ուտէք“:

Մարդն ու կնիկը լուրթեամբ մէկմէկու երես նայեցան ու արտասուեցան. և այն օրէն սկսան առաջուան պէս իրենց սեղանակից անել վշտալի ծերին և միւսանգամ նորա սիրտը չցաւցուցին:

71.

(ԱՌԱԿ).— ԾԵՐ ԵՒ ԵՐԵՔ ՊԱՏԱՆԻՔ .

Ծերուն մէկը ծառ մը տընկելու հետ էր .

Վըրկիցներէն երեք հասուն կըրթիճներ

Օրծաղելով մեր ծերունւոյն մօրուքին

Վարձան իրեն այս բսին,

„Եյդ տարիբիդ մէջ ալ դուն ծառ կը տընկես,

Մինչդեռ աչքըդ դուրս կընայի աշխարհքէս .

Ե կը շինէիր՝ ի՞նչ և իցէ,

Նոր ծառ տընկելդ ո՞րն է .

Երկու հարիւր տարի պէտք է դուն ապրիս,

Որ այդ տընկած ծառէդ պըտուղ մը շահիս .

Ձէ նէ՞ մի այնպէս միտք ունիս, պապա,

Որ դուն ալ դառնաս նոր Մաթուսաղա :

Մէկդի՛ ձրգէ, ծերուկ, մէկդի՛ այդպիսի աշխատանքներ.
Ինչո՞ւդ պէտք են այսուհետև հեռու հեռու հաշիւներ.

Մէկ սահաթ մ'ալ ապրելըդ ուսկի՞ց յայտնի է քեզի.

Նոր բաներու ձեռք զարնելը մեզի՛ ձրգէ դուն, մեզի՛.

Մենք դեռ կէնձ ենք, ծաղկահասակ և ուժեղ.

Վեզ կը մընայ փընտսել քեզի թաղման տեղ:

— Ո՞վ բարեկամք իմ, ըսաւ քաղցրութեամբ ծերուկը անոնց,

Ես աշխատանքի վաղուց սուրած եմ այսպէս պըզտիկուց.

Եյն թողունք, ես քանի որ միտք կընեմ.

Թէ ի՛նչ բանի որ ձեռք զարնեմ

Պըտուղը ես միայն վայելելու չեմ,

Եշխատանքէս, հաւատացէք, աւելի ալ համ կանեմ:

Ո՞վ որ տէր է բարի սըրտի,

Միթէ պէտք է որ միշտ իրեն շահուն համար աշխատի:

Ես այս ծառը տընկելով՝ ուրախութիւն մը ունիմ,

Որ թէ որ ես սորա շուքին տակ նըստելու չըհասնիմ,

Իմ թողըս կը վայելէ այն շուքն իրեն ատենին.

Եւ այս ինձի համար զիտէք ինչ պըտուղ է թանկագին:

Եյս ալ կայ որ հիմկուց ըսել ո՞վ կըրնայ

Թէ մեզնէ ո՞րը առաջ կամ յետոյ ո՞րը կերթայ:

Միթէ մահը կը նայի՞ պատանութեան կամ ուժի,

Վամ գեղեցիկ երեսի:

Եհ, ես մինչև այս տարեքըս ո՞րքան սիրուն աղջիկներ,

Ի՛նչ քաջ ուժով կըտրիճներ գերեզման եմ յուղարկեր.

Ո՞ գիտէ, ձեր ատենն ալ գուցէ, քան զիմ մօտիկ է.

Եւ գուցէ թէ սև հողը քան զիս առաջ ձեզ ծածկէ՞:

Ծերուկն ի՛նչպէս որ ըսաւ, այնպէս ալ կատարեցաւ.

Պատանիներէն մէկը՝ առուտուրի պատճառաւ

Նաւով հեռու երկիրներ երթալու ճամբան բըռնեց.

Բաղդը մեծ մեծ յոյսերով զինքը երկար խաբէրբեց,

Յետոյ մէկ փոթորիկով զարկաւ նաւը խորտակեց,

Թէ կըտրիճը՝ թէ յոյսերը ծովուն յատակն ընկըղմեց:

Միւսը օտար երկրի մէջ պաշտօն գտնելու մտքով,

Շըռայլ անզուսպ վարմունքով

Եռաջ կորսընցուց առողջութիւնը,

Եւ յետոյ գընաց ի մահուն տունը:

Իսկ երրորդը տաք ատեն

Սաստիկ օղի խըմելէն

Հիւանդացաւ պառկեցաւ,

Բըժիշկներու ձեռք ընկաւ.

Վարպետ էին բըժիշկները. բայց ճար մ'ընեւ չըկըրցան,

Ու ճամբեցին գերեզման:

Երբոր նոցա մեռածը՝ բարի ծերուկն իմացաւ,

Եյն իրեքին վըրան ալ շատ կըսկըծաց ու լացաւ:

2.

ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ.

Սուրբ Գրիգոր լուսաւորչի թողան թողն էր մեր սուրբ Ներսէս Մեծ հայրապետը. այսինքն սուրբ Արթանիսի Յուսիկ որդւոյն՝ Եթա նագինէ որդւոյն զաւակն էր: Մանկութեան ժամանակէն իւր Յուսիկան պապուն ձեռքին տակը մեծնալով՝ Եստուծոյ երկիւղն ու սէրը հիմն դրած էր Ներսէս իւր դաստիարակութեանը, որով և ամենայն հարկաւոր գիտութիւնները, մանաւանդ յունարէն լեզուն և աստուածային գրոց տեղեկութիւնեքը մեծ յաջողակութեամբ սովորեցաւ Վեսարիոյ դպրոցներուն մէջ: Յետոյ Վոստանդնուպօլիս գնաց ուսմունքը կատարելագործեց, և զանազան ա-

ուաքինութիւններով այնպէս պայծառացաւ ու սիրելի եղաւ ամենուն, որ Ասպիոնէս անունով երևելի իշխանին փեսայացաւ, և մէկ որդի ունեցաւ՝ որ է սուրբ Սահակ Պարթև:

Փառներսէ՛հ կաթողիկոսի վախճանելէն յետոյ՝ մեր Արշակ երկրորդ թագաւորին հրաւիրանօքը կաթողիկոս օծուեցաւ 364 թուականին, և ձեռք զարկաւ ամենայն կողմանէ բարեկարգելու եկեղեցին. շատցուց ընտիր և գիտուն եկեղեցականները, լաւ գիտնալով որ նոցա տգիտութեամբը կկորսուի ազգն ու եկեղեցին. և նոցա ուսումնականութեամբն ու բարեկրթութեամբը կպայծառանայ և առաջ կերթայ:

Ամեն բանէ աւելի փոյթ ու խնամք ունեցաւ աղքատաց կարօտութիւնը լեցընելու Հայաստանի գաւառներուն մէջ կանոնաւոր անկէլանոցներ այսինքն կոյրերու, և անդամալոյծներու համար աղքատանոցներ շինեց, բորոտներու համար որհանոցներ, որբերու և որբեւարինու համար՝ որհանոցներ, օտարականներու և պանդուխտներու համար՝ հիւանոցներ, և ուրիշ սոցա նման բարեգործական տեղեր շինեց, որոց յարատեւութեան համար կալուածներ, այսինքն գեղեր ու արտեր սահմանեց, որ նոցա եկամուտներովը պահպանուին: Եւ այս բարեգործական տեղերուն վերայ հոգաբարձու և վերատեսուչ կարգեց իւր Խաղանունով հաւատարիմ և առաքինի սարկաւազը:

Այլև կրօնաւորութեան փափագ ունեցողներուն համար շինեց վանքեր, ճգնաւորական առանձին խուցեր՝ անապատներու մէջ, որ նոքա ևս այն խստակրօնութիւնը յանձն առնելէն յետոյ՝ իւրեանց վիճակին պահանջած զգուշաւորութենէն դուրս չէլնէն:

Այսպէս ահա մինչդեռ Մեծն Ներսէս իւր հեռատես բարեկարգութիւններովը Հայաստանը ծաղկեցընելու կաշխատէր, Յունաց Ազդենտիանոս կայսրը՝ մեր Արշակ թագաւորին դէմ՝ նեղանալով իւր Թէոդոս սպարապետը շատ զօրքով Հայոց վերայ յուղարկեց: Մեծն Ներսէս՝ Արշակայ խնդրանօքը Թէոդոսի դիմացն ելաւ քանի մի երևելի իշխաններով, շնորհալի և իմաստուն խօսքերով սպարապետին միտքը համոզեց որ պատերազմէն յետ կենայ, նորա հետ ի միասին գնաց յօժարութեամբ Արտանոշուպօլիս և իւր ճարտասան լեզուովը, քաղցր բնաւորութեամբն ու պատկառելի վարմունքովը ոչ միայն կայսեր սիրտը շահեց, այլև այնչափ սիրելի եղաւ նորան, որ կայսրը մեծամեծ պարգևներ տալէն զատ՝ որքան որ պատանդներ կային քովը Արշակայ կողմանէ յուղարկուած, յետ տուաւ թանկագին պարգևներով: Եւ որովհետև Արշակայ առաջին կինը մեռած էր, կայսրը իւր ազգականներէն Ուլտակոս անունով չքնաղ և գովելի օրիորդը Արշակայ հարսնացու ուղարկեց:

Ժամանակ անցնելով՝ Երշակը մեռաւ և նորա տեղը Մեծին Ներսէսի խնդրանքը՝ Յունաց Թէոդոս կայսրը Հայոց Թագաւոր դրաւ Երշակայ Պապ որդին. բայց որովհետև նոյն միջոցները Պարսիկները Հայաստանի մէջ մտած էին, Յունաց օգնութիւնը խնդրեց Մեծն Ներսէս և նոցա զօրքին հետ մէկտեղ կոստանդնուպօլսէն Հայաստան դարձաւ:

Պարսիկները պատերազմի պատրաստուեցան Յունաց և Հայոց դէմ Չիրաւ դաշտին մէջ, և Մեծն Ներսէս սուրբ հայրապետը քրիստոնէից զէնքն ու զօրքերը օրհնելէն յետոյ՝ ելաւ Նպատ լեռան գլուխը (որ Բայազիդու նահանգին մէջն է), ու ձեռքերը վեր բարձրացուցած աղօթքի կեցաւ Մովսէս մարգարէին նման, մինչև որ Պարսիկները սաստիկ ջարդուեցան, մնացողներն այլ փախան զնացին:

Երբ այսպիսի կերպով Հայաստանը խաղաղացաւ ամենայն կողմանէ, սուրբն Ներսէս անդադար խրատ կուտար Թագաւորին ու իշխաններուն որ Լստուծոյ օրինացն ու պատուիրանացը համաձայն վարուին ու ժողովուրդը արդարութեամբ և հայրաբար կառավարեն: Բայց մեղք որ այնուհետև շատի չբըշելով՝ յանկարծահաս մահով մեռաւ սուրբ հայրապետը 383 թուականին, որով բոլոր ազգը մեծ սգոյ մէջ ընկղմեցաւ:

Պապ Թագաւորը հրամայեց որ փառաւոր հանդիսիւ Թաղէն սրբոյն մարմինը ինքն այլ ներկայ եղաւ յուղարկաւորութեանը, մինչև որ տարին սրբոյն մարմինը Նկեղեաց գաւառի Թիւղիւղը, որ Մեծին Ներսիսի կալուածքն էր, և այնտեղ եկեղեցւոյն մէջը Թաղեցին:

3

(ԱՌԱԿ).—ՎԱՐԿ ԵՒ ԳԵՂԱԳՈՐԾ⁽¹⁾.

Պարնան աղուոր մէկ մէկ օրով
Կեղազործին մէկն իւր պարտէզն իջնելով՝
Նսկից խոտ մի կը կորզէր⁽²⁾
Ընկից տերև կը կըտրէր,
Ու կողովին⁽³⁾ մէջ կը շարէր կարգ ըստ կարգ,
Իրեն համար չէր չոր արմատն⁽⁴⁾ ալ անարգ,
Վարդին ալ մօտ որ հասաւ
Եղուոր բացուել էր տեսաւ
Ծիւ ծիւ կարմիր տերևներ
Յօղապածոյձ տարածեր,
Օրիորդի պէս քընքուշ
Նազէր հոտոյն իւր անուշ:

Երբ դանակին շողիւնը խեղճ վարդ տեսաւ
Գլուխը կախեց «Ն՛հ ըսաւ,
Ի՛մ ալ փախձանըս հասաւ...
Խնայէ, պարոն, խնայէ յիս,
Խնայէ ծաղիկ հասակիս»:

(1) Аптекарь.

(2) Պակեղ փոքրեկ.

(3) Корзина.

(4) Корень.

Ու մարգարտէ արտասունքներ

Տերեններէն կը թափէր:

—Մի՛, մի տըրտմիր, ո՛վ զեղաշուք ազնիւ վարդ,
Պատասխանեց իրեն մարդ,

Այս է բարեաց ճակատագիր, չը զիտնն.

Ամեն լաւ բան՝ բեզի պէս

Ուրիշներուն աղէկութեանն է համար.

Թէ որ բու կեանքդ չէ երկար,

Բայց ուրիշի օգտին համար որ զոհես՝

Երկարագոյն զայն կանես.

Մէկուն աչքին դեղ կըլլաս,

Միտում անուշ իւղովըդ սիրտ կը բանաս.

Տերեներովդ ալ փափկիկ

Լինիս դու դեղ ու քաղցրահամ ուտելիք՝:

Ու արդին բաղդէն սովրեցէք

Ո՛վ որ ազգին կամ ընկերաց օգուտ կանէք.

Ո՛հ չ լինելու ծրնել էք...

Բայց ո՛վ չուզեր թողուլ վարդին պէս անուշ

Ենուն մը հոս ու յիշատակ քաղցրայուշ:

74.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ.

Մարդուս բնական է սիրել այն երկիրը,
որուն մէջ կըծնի, կը մեծնայ, իւր մանկու-
թեան ընկերներ կունենայ, և իւր ազգակիցնե-
րուն ու արիւնակիցներուն հետ մէկտեղ կը
բնակի: Այն երկիրը մայր և դայեակ կհամարի
իրեն և վրան այնչափ սէր կկապէ, որ մէկը

նորա դէմ և կամ նորա միջի բնակչաց վերայ
խօսեցած ժամանակը՝ իսկոյն պահապան զինուո-
րի մի պէս տէր կէշնէ նորան և կըցածին չափ
պաշտպանել կջանայ:

Հռովմայեցւոց համար աստուածներէն յե-
տոյ՝ հայրենիքն էր ամեն բանէն աւելի ցանկա-
լին ու սիրելին: Ար և իցէ վեշտ կամ հարստա-
հարութիւն չէր կարող Հռովմայեցւոց սրտէն
հանել հայրենեաց սէրը. վասն զի ի մանկու-
թենէ հետէ իրենց կհասկըցընէին մայրերն ու
դաստիարակները որ ամեն մարդ պարտական
է իւր հայրենեաց բարօրութեանը, թէև նա
ապերախտ գտնուի իրեն դէմ: Այս պատճա-
ռաւ նորա պատրաստ էին միշտ հայրենեաց
ազատութեանը, փրկութեանն ու երջանկու-
թեանը համար ամեն բանի ձեռք զարնել, ամեն
տեսակ նեղութիւն կրել և ամենայն բան նուի-
րել, այնպէս՝ որ հարստութիւն, հանգիստ,
կեանք, փառք, բարեկամք, ազգականք, որդիք
և որևիցէ զոհ իրենց համար նշանակութիւն
չունէին:

յազմի բաշխանց միջին ազում հարմ. մ. հ. ի. ք. ազում
 ուսումիք մարտ. հարմ. մ. հ. ի. ք. ազում
 75. Գլխամասում ծագման
 փայ միջնադրի մ. հարմ. մ. հ. ի. ք. ազում

ՀԱՅԻՆՍՏԵՐԻՔ.

Թէմիստոկլ աթենացին իւր հայրենիքէն
 արտորուելով՝ Պարսից Երտաշէս երկայնաբա-
 զուկ թագաւորէն մեծ ընդունելութիւն գտած
 էր. և մեծ պատուով քովը կը բնակէր. սակայն
 երբ տեսաւ որ թագաւորը հայրենեացը դէմ
 պատերազմ բացաւ և իրեն յանձնեց զօրաց
 սպարապետութեան պաշտօնը, աւելի ուղեց
 հայրենեաց սիրոյն համար թոյն խմելով մեռ-
 նիլ, քան թէ նորա դէմը դէնք առնելով փա-
 ռաւորուիլ: Եւ մեռնելու ժամանակ աղաչեց
 բարեկամներուն որ ոսկոռներն առնուն տանեն
 իւր հայրենիքն Ետտիկէ, որպէս զի գոնէ ոսկոռ-
 ները վայելէն այն քաղցը հայրենիքն՝ յորմէ
 ինքը զրկուեցաւ:

**

Նոյնպէս արաւ և մեր սուրբ Արարչի Արարչի
 միկոնեան մեծ սպարապետը, որ երբ Պարսից
 Յազկերտ թագաւորը 700 պարսիկ մոգերու
 հետ Հայաստան զրկեց, որ իւր հայրենեացը
 դէմ պատերազմի. Արարչի Յազկերտի տուած
 բոլոր պարգևներն ու նորա խոստացած պատիւ-
 ները ոչինչ համարեց ու Հայաստան մտնելուն
 պէս՝ իւր համազգեաց հետ միացաւ, այն անօ-
 րէն թագաւորին դէմ մեծամեծ քաջութիւ-

ներ արաւ, և պատերազմի դաշտին մէջ երբ
 իւր հայրենեացը սիրոյն համար վերաւորուած՝
 վերջին շունչը տալու վրայ էր, «Ե. յապիսի մահը
 շատ աւելի ցանկալի է ինձ, ասաց. քան հայ-
 րենեաց դէմ ապերախտ գտնուելով՝ Պարսից
 տուած մեծութիւններն ու հարստութիւնները:

Եւ յապիսի մահը
 **
 Լակեղեմոնացիք երբ բռնեցին Պարսից
 Քսերքսէս թագաւորի դեսպաններն սպաննեցին,
 պատգամ ելաւ որ եթէ շուտով այս մեղքը
 չբաւեն, իրենց գլուխը մեծամեծ չարիք պիտի
 գան: Երկու քաջ սպարապետք իրենց անձը
 հասարակաց փրկութեանը նուիրեցին: Յօժա-
 րակամ սիրով վնացին Քսերքսէսին ասին որ
 իրենց մահովը դեսպանաց սպանութեան վրէժն
 առնու: Չարմացաւ թագաւորը նոցա քաջու-
 թեան վերայ, և ոչ միայն իրենց փնաս չհաս-
 ցուց, այլ և ինչդրեց որ իւր արքունեաց մէջ
 մնան: Իայց հայրենասէր լակեղեմոնացիք պա-
 տասխանեցին թէ «Մենք, որ հայրենեաց սի-
 րոյն համար մեռնելու եկած ենք, մի՞թէ կա-
 րո՞ղ ենք մեր հայրենիքէն դուրս ապրել»:

**

Լակեղեմոնացի կնոջ մէկն իւր որդին պա-
 տերազմի յուղարկելու ժամանակ ձեռքը կու-
 տայ Ահա՛նն ու կասէ. «Նայէ, կամ դու
 պիտի բերես այս և կամ վրան պիտի բերուիս»:

Հռովմայեցի Պոմպոնիոս անունով զօրականը մեծ քաջութեամբ պատերազմելէն յետոյ զերի կը բռնուի և մեր Միհրդատայ առջևը կտարուի: Քաղցրութեամբ կընդունի իրեն թագաւորը ու մեծ խնամքով վերքերը դարմանել կուտայ, և երբ կառողջանայ, իրեն կհարցընէ թէ՛ իրեն արած լաւութեան փոխարէն կարո՞ղ է նորա բարեկամութեան վերայ վստահանալ:— Բարեկամդ եմ, կպատասխանէ Պոմպոնիոս, քանի որ Հռովմայեցւոց հետ բարեկամ լինիս. բայց եթէ իմ հայրենեաց դէմ ունեցած ատելութիւնդ շարունակես, գիտցիր որ անհաշտ թշնամիդ պիտի լինիմ միշտ“:

76.

ՀԱՅՐԵՆԵԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱԵՐԱՑ ՆՇԱՆԱՌԻ ԽՕՍՔԵՐ.

Հայրենեաց համար մեռնիլը քաղցր ու փառաւոր բաղդ է: Որստեոս.

Ո՛վ որ հայրենեաց համար մեռնելէն կվախնայ, կը նշանակէ թէ վատ անուն ժառանգելու կջանայ: Ս. Վ. Թէոփորեան.

Հայրենեաց դէմ պատերազմողը՝ բնութեան դէմ կգործ է: Փենլուծ.

Հայրենասիրութիւնը այնպիսի վսեմ ու զօրաւոր ջերմ մի է, որ բռնած ժամանակը՝ բնու-

թեան կյաղթէ: Արանի նոցա որ այսպիսի ջերմով կը տանջուին, որոյ արգասիքն է իրենց յաւերժական պարծանք, և ազգին օգուտ, կենդանութիւն, պայծառութիւն և փառք: Ս. Ե. Այլաղեան.

Ի՞նչպէս կարող եմք չնուիրել հայրենեաց՝ մեր բոլոր ստացուածքը, երբ կը մտածեմք որ մեր ամեն ունեցածը իրմէն առած եմք:

Հայրենեաց դէմ բարկանալը՝ մեծ յանցանք է: Կէլերն.

Միտքդ բեր միշտ որ հայրենիքդ անտնօրինելի և սրբազան իրաւունք ունի հանձարիդ, առաքինութեանդ, զգացմունքիդ և բոլոր գործերուդ: Ի՛նչ վիճակի մէջ որ գտնուիս, պահապան զինուոր ես հայրենեաց, և պարտքդ է միշտ նորա վերայ հսկել, և որ և իցէ վտանգի ժամանակ նորա օգնութեանը վազել: Բարեկէլի.

Հայրենեաց ծառայելու ժամանակ պէտք է որ բոլոր մեր անձնական թշնամութիւնները, կրքերն ու վրէժխնդրութիւնները զազդին, առանձնական սէրն ու գորովը լռեն. մարդս պիտի ոչընչանայ, և քաղաքացին միայն պիտի մնայ բոլորանուէր հայրենեաց:

Մի հարցընէր թէ ի՞նչ է քու պարտքդ առ հայրենիս: Սիրէ ու կսովօրիս:

Իշխան էս, հայրենեացդ իշխել զհոցիր զինուոր,—հայրենեացդ ծառայել մտածէ. արուեստաւոր,—հայրենիքիդ համար ունեցած ճարտարութիւնդ բանեցուր. զիտուն,—հայրենեացդ օգուտը մտածէ ու սովօրեցուր. տգէտ,—գէթ հայրենիքդ սովրէ ու պահէ:

Առ հայրենիս պարտքն ոսկի շղթայ մի է, որ անճուրաց և վսեմախոհ քաղաքացիք միայն կփափաքին իրենց վիզը անցած տեսնել, և իրենք միայն արժանի են. վասն զի այն գերապանծ շղթային ամեն մէկ օղակը օր մը անթառամ փառաց մէկմէկ պսակներ պիտի լինին:

Ա. Վ. Գալֆայեան.

Այն փառքը՝ որ հայրենեացդ փնասովը կը փնտռես, ոչ միայն անցաւոր է կորստական, հապա նաև դու իսկ նորա հետը կկորսուիս. և ուրիշ բանի համար չես յիշուիր, բայց զի հայրենեացդ փնասել աշխատեցար: Օրինակ քեզ լինին և խրատ զգուշութեան բոլոր հայրենատեաց և աղգատեաց մարդոց զարշելի ու նզովելի յիշատակը:

Խ. Ե. Գալֆայեան.

77.

ԱՌԱԿԱՒՕՍՈՒԹԻՒՆՔ ՅԻՍՈՒՍԻ.

ՍԵՐՄԱՆԱՑԱՆԻ ԱՌԱԿԸ.

(Մ. Գ. Գլ. ԺԳ. 1—35.)

1 Յաւուր յայնմիկ էլեալ Յիսուս ի տանէն՝ նստաւ առ ծովեզերն:

2 Եւ ժողովեցան առ նա ժողովուրդք բազումք, մինչև մտանել նմա ի նաւ և նստիլ. և ամենայն ժողովուրդն կայր առ ծովեզերն:

3 Եւ խօսէր ընդ նոսա բազումս առակօք և ասէր.

4 Ահա ել սերմանահասն սերմանել. և ի սերմանէն իւրում, էր որ անկաւ առ ճանապարհաւ, և եկն թռչուն երկնից և էկեր զնա:

5 Եւ այն անկաւ յապառածի, ուր ոչ գոյր հող բազում. և վաղվաղակի բուսաւ՝ առ ի չգոյէ հիւթոյ երկրին:

6 Ի ծագել արևու տապացաւ. և զի ոչ գոյին արմատք, չորացաւ:

7 Եւ այն անկաւ ի մէջ փշոց. և էլին փուշքն և հեղձուցին զնա:

8 Եւ այն անկաւ յերկիր բարի, և տայր զպտուղ՝ էր որ հարիւրաւոր, և էր որ վաթմնաւոր, և էր որ երեսնաւոր:

9 Որ ունիցի ականջս լսելոյ, լուիցէ:

10 Եւ մատուցեալ աշակերտքն ասէն ցնա. Բնդէր առակօք խօսիս ընդ նոսա:

11 Նա պատասխանի ետ և ասէ ցնոսա. Քանզի ձեզ տուեալ է գիտել զխորհուրդ արքայութեան երկնից. և նոցա չէ տուեալ:

12 Օ, ի ոյր գուցէ՛ տացի նման և յաւելցի. և ոյր ոչն գուցէ, և զոր ունիցին՝ բարձցի ի նմանէ:

13 Այսն այդորիկ առակօք խօսիմ ընդ նոսա. զի տեսանեն՝ և ոչ տեսանեն. և լսեն՝ և ոչ լսեն, և ոչ առնուն ի միտ:

14 Եւ կատարի առ նոսա մարգարէութիւնն, Եսայեայ՝ որ ասէ. լսելով լուիջիք՝ և մի՛ իմասջիք. և տեսանելով տեսջիք՝ և մի՛ տեսջիք:

15 Օ, ի թանձրացաւ սիրտ ժողովորդեանս այսորիկ՝ և ականջօք իւրեանց ծանունս լուան. և զաչս իւրեանց կափուցին, զի մի՛ երբէք տեսցեն աչօք՝ և ականջք լուիցեն, և սրտիւք իմացին, և դարձցին, և բժշկեցից զնոսա:

16 Բայց ձեր երանի է աչաց՝ զի տեսանեն, և ականջաց ձերոց՝ զի լսեն:

17 Եւ մէն ասեմ ձեզ. զի բազում մարգարէք և արդարք ցանկացան տեսանել՝ զոր տեսանէքդ՝ և ոչ տեսին. և լսել՝ զոր լուայքդ՝ և ոչ լուան:

18 Եւ արդ լուարուք դուք զառակ սերմանացանին:

19 Եւ մենայն որ լսէ զբան արքայութեան՝ և ոչ առնու ի միտ, գայ չարն՝ և յափշտակէ զսերմանեալն ի սիրտ նորա. այն է՝ որ առ ճանապարհան սերմանեցաւ:

20 Եւ որ յապառաժին սերմանեցաւ, այն է՝ որ իբրև լսէ զբանն՝ և վաղվաղակի ինդութեամբ ընդունի զնա:

21 Բայց բանզի ոչ ունի արմատս յինքեան, այլ առ ժամանակ մի է. ի լինել նեղութեան և հալածանաց վասն բանին՝ վաղվաղակի գայթազղին:

22 Իսկ որ ի մէջ փշոցն սերմանեցաւ՝ այն է, որ իբրև լսէ զբանն, և հոգք աշխարհիս, և պատրանք մեծութեան հեղձուցանեն զբանն. և լինի անպտուղ:

23 Իսկ որ յերկիրն բարի սերմանեցաւ. այն է, որ իբրև լսէ զբանն, և ի միտ առնու և տայ զպտուղ. է՝ որ հարիւր, և է՝ որ վաթսուն և է՝ որ երեսուն:

24 Եւ լ առակ էարկ առ նոսա և ասէ. Նմանեցաւ արքայութիւն երկնից առն, որ սերմանիցէ զսերմն բարի յազարակի իւրում:

25 Եւ ի քուն լինել մարդկան, եկն թշնամին նորա. և ցանեաց ի վերայ զորոմն ի մէջ ցորենոյն՝ և զնայ:

26 Եւ իբրև բուսաւ խոտն՝ և արար զպտուղ. ապա երևեցաւ և որոմն:

27 Մատուցեալ ծառայք տանուտեառնն ասեն ցնա. Տէր, ո՞չ սերմն բարի սերմանեցեր յագարակին քում, արդ՝ ուստի՞ ունիցի զորոմնն:

28 Եւ նա ասէ ցնոսա՝ Այր թշնամի արար զայն. ասեն ցնա ծառայքն. Կամի՞ս, զի երթիցուք քաղեցուք զայն ի բաց:

29 Եւ նա ասէ ցնոսա՝ Մի. գուցէ մինչ քաղիցէք զորոմնն. և զցորեանն ընդ նմին ի բաց խլիցէք:

30 Թոյլ տուք երկոցունցն աճել ի միասին մինչև ի հունձս. և ի ժամանակի հնձոցն՝ ասացից ցհնձողն. քաղեցէք նախ զորոմնդ, և կապեցէք զայդ խրճուսս առ ի յայրել. և զցորեանն ժողովեցէք ի շտեմարանս իմ:

31 Այլ առակ էարկ առ նոսա՝ և ասէ. Նման է արքայութիւն երկնից հատոյ մանանխոյ. զոր առեալ մարդոյ սերմանեաց յագարակի իւրում:

32 Որ փոքր է քան զամենայն սերմանիս. և յորժամ աճիցէ, մեծ է քան զամենայն բանջարս. և լինի ծառ՝ մինչև գալ թռչնոց երկնից՝ և հանդէլ յոստս նորա:

33 Այլ առակ խօսեցաւ ընդ նոսա և ասէ. Նման է արքայութիւն երկնից խմորոյ, զոր առեալ կնոջ թագոյց ի գրիւս երիս ալեր՝ մինչև ամենայն խմորեցաւ:

34 Օչայս ամենայն խօսեցաւ Յիսուս առակօք ընդ ժողովուրդն. և առանց առակի ոչինչ խօսէր ընդ նոսա:

35 Օի լցցի ասացեալն ի մարգարէէն. բացից առակօք զբերան իմ, բղխեցից զծածկեալն ի սկզբանէ աշխարհի:

78.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ПЕРЕВОДЪ.

1 Այն օրը Յիսուս տունէն ելնելով՝ ծովուն եզերքը նստաւ:

2 Եւ շատ ժողովուրդներ քովը ժողովեցան, այնպէս՝ որ ինքը նաւը մտաւ ու նստաւ. և բոլոր ժողովուրդը ծովեզերքը կանգնած էր:

3 Ու շատ բաներ խօսեցաւ նոցա առակներով, և ասաց.

4 Ահա սերմ ցանողը ելաւ որ սերմ ցանէ. ու երբ կցանէր՝ բանի մի հասը ձամբուն բռնէ ընկան, և թռչունները եկան ու կերան:

5 Եւ ուրիշը բարոս սեղերու վերայ ընկաւ, ուր շատ քիչ հող կար. և շուտով բուսաւ հողը խորունկութիւն չունենալուն համար:

1 Вышедши же въ день тотъ изъ дома, Иисусъ сѣлъ у моря.

2 И собралось къ нему множество народа, такъ что онъ вошелъ въ лодку, и сѣлъ; а весь народъ стоялъ на берегу.

3 И поучалъ ихъ много притчами, говоря:

4 Вотъ, вышелъ сѣятель сѣять; и когда онъ сѣялъ, иное упало при дорогѣ; и налетѣли птицы, и поклевали то.

5 Иное упало на мѣста каменистыя, гдѣ не много было земли; и скоро взошло, потому что земля была не глубока.

6 Սակայն արևու ծագած
ժամանակը թողմեցաւ ու ար-
մատ չունենալուն համար չը-
րացաւ :

7 Եւ ուրիշն ընկաւ փու-
շերու մէջ . և փուշերը ելան
ու խեղդեցին նորան :

8 Եւ քանի մի հատն ալ
ընկան լաւ հողի մէջ, ու պտուղ
կուտային՝ ո՛րը (մէկուն տեղը)
հարիւր, որը վաթսուն և որը
երեսուն :

9 Ո՛վ որ լսելու օտկան ջ
ունի, թող լսէ :

10 Եւ աշակերանները մտե-
նալով ասին իրեն . „Ի՞նչ
պատճառաւ առականերով կիս-
տիս նոցա հետը“ :

11 „Ե՛յն պատճառաւ, պա-
տասխանեց Յիսուս, որ ձեզի
արուած է զիտնալ երկնքի թա-
գաւորութեան խորհուրդները,
իսկ նոցա՝ ոչ :

12 Վասն զի ո՛վ որ ունի
նորան պիտի արուի ու պիտի
աւելնայ, և ո՛վ որ չունի՝ ու-
նեցածն ալ անկէջ պիտի առնուի :

13 Ե՛յն պատճառաւ ա-
ռականերով կիստիմ նոցա հե-
տ որ աչք ունեն ու չեն տեսներ,
ականջ ունեն ու չեն լսեր,
միտք ունեն ու չեն հասկընար :

14 Եւ նոցա վերայ կկատարուի
Եսայիի մարգարէութիւնը որ

6 Когда же взошло солнце;
увяло, и, какъ не имѣло
корня, засохло.

7 Иное упало въ терніе.
и выросло терніе, и заглу-
шило его.

8 Иное упало на добрую
землю, и принесло плодъ:
одно во сто кратъ, а другое
въ шестьдесятъ, иное же
въ тридцать.

9 Кто имѣетъ уши слы-
шать, да слышитъ!

10 И приступивъ, ученики
сказали ему: „Для чего прит-
чами говоришь имъ“?

11 Онъ сказалъ имъ въ
отвѣтъ: „Для того, что вамъ
дано знать тайны царства
небеснаго, а имъ не дано.

12 Ибо кто имѣетъ, тому
дано будетъ и приумножится;
а кто не имѣетъ у того
отнимется и то, что имѣетъ.

13 Потому говорю имъ
притчами, что они видя не
видятъ, и слыша не слы-
шатъ, и не разумѣютъ.

14 И сбывается надъ ними
пророчество Исаи, которое

կատէ . „Վսերով պիտի լսէր ու
պիտի չիմանար, և տեսնելով
պիտի տեսնէր ու պիտի չտես-
նէր“ :

15 Վասն զի այս ժողովուրդին
սիրտը թանձրացաւ, և իրենց
ականջներովը ծանր լսեցին ու
աչքերնին փակեցին, որ չլինի՞
թէ բնաւ աչքերով տեսնեն և ա-
կանջներով լսեն և սրտով
իմանան ու զարձի գան, և ես
նոցա բժշկեմ“ :

16 Բայց երանի ձեր աչքե-
րուն՝ որ կտեսնեն, ու ձեր ա-
կանջներուն՝ որ կը լսեն :

17 Վասն զի ճշմարտորդ կա-
տեմ ձեզ, որ շատ մարգարէ-
ներ և արդարներ ցանկացան
ձեր տեսածները տեսնելու՝ ու
չտեսան, և ձեր լաւածները լսե-
լու՝ ու չը լսեցին :

18 Ե՛յժմ դուք սերմ ցանու-
ղին առակը լսեցէր :

19 Ե՛յն մարդը, որ թագա-
ւորութեան խօսքը կը լսէ ու
չհասկանար, չարը կուգայ նորա
սրտին մէջ ցանուածը կյա-
ւիշտակէ . սա այն է որ ցանուե-
լու ժամանակ ձամբուն քովն
ընկաւ :

20 Եւ քարոտ տեղերու վերայ
ցանուածն այն է, որ երբ կը
լսէ խօսքը, շուտ մը ուրախա-
թեամբ կընդունի այն .

говорить: Слухомъ услыши-
те, и не уразумѣете; и гла-
зами смотрѣть будете, и не
увидите.

15 Ибо огрубѣло сердце
людей сихъ, и ушами съ
трудомъ слышатъ, и глаза
свои сомкнули, да не уви-
дятъ глазами, и не услышатъ
ушами, и не уразумѣютъ
сердцемъ, и да не обратятся,
чтобы я исцѣлилъ ихъ.

16 Ваши же блаженны очи,
что видятъ, и уши ваши,
что слышатъ.

17 Ибо истинно говорю
вамъ, что многіе пророки и
праведники желали видѣть,
что вы видите, и не видѣли;
и слышать, что вы слыши-
те, и не слышали.

18 Вы же выслушайте зна-
ченіе притчи о сѣятелѣ.

19 Ко всякому, слушаю-
щему слово о царствіи и не-
разумѣющему, приходитъ лу-
кавый, и похищаетъ посѣян-
ное въ сердцѣ его: вотъ,
кого означаетъ посѣянное
при дорогѣ.

20 А посѣянное на каме-
нистыхъ мѣстахъ означаетъ
того, кто слышитъ слово, и
тотчасъ съ радостію прини-
маетъ его;

21 Բայց իւր մէջը արմատ չունենալով՝ քիչ ժամանակ կկենայ, ու երբ նեղութիւն կամ հարածանք լինի խօսքին համար, խկոյն կը գայթակղի:

22 Եւ փուշերուն մէջ ցանուածն այն է, որ երբ կը լսէ խօսքը, աշխարհիս զբաղմունքն ու հարստութեան խաբէութիւնը խօսքը կը խեղդեն ու անպտուղ կլինի:

23 Իսկ լաւ հողի մէջ ցանուածն այն է, որ երբ կը լսէ խօսքը, միտք կառնէ, և պտուղ կուտայ, որը հարիւր, որը վաթսուսն ու որը երեսունսն:

24 Մէկ ուրիշ առակ ալ մէջ բերաւ ու ասաց նոցա.

„Երկնքի թագաւորութիւնը նմանեցաւ այն մարդուն, որ իւր արտին մէջ բարի սերմ ցանեց:

25 Եւ երբ մարդիկը կը քնանային, իւր թշնամին՝ եկաւ ու ցորենի (արտին) մէջ որոմ ցանեց ու զնայ:

26 Երբոր խոտը բուսաւ ու պտուղ տուաւ, խկոյն որոմն ալ երեցաւ:

27 Ուստի ամառը ծառանները մտեցան ու ասին

21 Но не имѣтъ въ себѣ корня и непостояненъ, когда настанетъ скорбь или гоненіе за слово, тотчасъ соблазняется.

22 А посѣянное въ тернии означаетъ того, кто слышитъ слово, но забота въѣка сего и обольщеніе богатства заглушаетъ слово, и оно бываетъ безплодно.

23 Посѣянное же на доброй землѣ означаетъ слышащаго слово и разумѣющаго, который и бываетъ плодоносенъ, такъ что иной приноситъ плодъ во сто кратъ, иной въ шестьдесятъ, и иной въ тридцать“.

24 Другую притчу предложилъ онъ имъ, говоря: Царство небесное подобно человеку, посѣявшему доброе сѣмя на полѣ своемъ.

25 Когда же люди спали; пришелъ врагъ его, и посѣялъ между пшеницею плевелы, и ушелъ.

26 Когда взошла зелень и показался плодъ, тогда явились и плевелы.

27 Пришедши же, рабы домовладыки сказали ему:

իրեն. „Տէր չէ՞ որ դուն քու արտիդ մէջ բարի սերմ ցանեցիր. ուրեմն որոմը ուսկից է:

28 Եւ նա ասաց նոցա. „Թշնամի մարդու գործ է այդ“: Ծառաներն ալ ասին. „Այժմ կուզենք որ երթանք քաղնք արտէն որոմը“:

29 „Ու, ասաց նա, չեցէ թէ որոմը քաղած ժամանակը ցորենն ալ նորա հետը փրցընէք:

30 Թողուցէք որ երկուքն ալ աճին մինչև հունձքի ժամանակ, ես այն ատենը հնձողներուն կասեմ. Առաջ որոմը քաղեցէք և խուրձ խուրձ կապեցէք այրելու համար. իսկ ցորենը իմամբարս ժողովեցէք“:

31 Մէկ ուրիշ առակ ալ մէջ բերաւ ու ասաց նոցա. „Երկնքի թագաւորութիւնը մանանեխի հատին նման է, որ մարդուն մէկն առաւ իւր արտին մէջը ցանեց:

32 Որ ամեն սերմերէն փոքր է, ու երբ աճի՝ ամեն խոտերէններէն մեծ է ու ծառ կլինի, այնպէս որ երկնքի թռչունները կուզան և նորա ծիւղերուն վերայ կհանդիսին“:

Господинъ! не доброе-ли сѣмя сѣялъ ты на полѣ своемъ; откуда же на немъ плевелы?

28 Онъ же сказалъ имъ: Врагъ человекъ сдѣлалъ это. А рабы сказали ему: Хочешь ли, мы пойдемъ, выберемъ ихъ?

29 Но онъ сказалъ: Нѣтъ; чтобы, выбирая плевелы, вы не выдергали вмѣстѣ съ ними пшеницы.

30 Оставьте расти вмѣстѣ то и другое до жатвы; и во время жатвы, я скажу жнецамъ: Соберите прежде плевелы, и свяжите ихъ въ связки, чтобы сжечь ихъ; а пшеницу уберите въ житницу мою“.

31 Иную притчу предложилъ онъ имъ говоря: Царство небесное подобно зерну горчичному, которое человекъ взялъ и посѣялъ на полѣ своемъ.

32 Которое, хотя меньше всѣхъ сѣмянъ, но когда выростетъ, бываетъ больше всѣхъ злаковъ, и становится деревомъ, такъ что прилетаютъ птицы небесныя, и укрываются въ вѣтвяхъ его“.

33 Ուրիշ առակ ալ ասաց թէ, Երկնքի թագաւորութիւնը խմորի կը նմանի, որ կնկան մէկն առաւ երեք չափ ալւերի մէջ պահեց, մինչև որ ամենն ալ խմորեցաւ:

34 Յիսուս այս ամեն բաները առակներով խօսեցաւ ժողովուրդին, ու առանց առակի բան չասաց նոցա:

35 Որպէս զի կատարուի մարգարէին բերնով ասուած խօսքը թէ «Առակներով պիտի բանամ բերանս, և աշխարհի սկիզբէն ի վեր ծածկուած բաները յառաջ պիտի բերեմ»:

33 Иную притчу сказалъ онъ имъ: Царство небесное подобно закваскѣ, которую женщина, взявъ, положила въ три мѣры муки, доколѣ не вкисело все.

34 Все сіе Іисусъ говорилъ народу притчами, и безъ притчи не говорилъ имъ.

35 Да сбудется реченное чрезъ пророка, который говоритъ: Отверзу въ притчахъ уста мои, изреку сокровенное отъ созданія міра.

79.

ԹԵՎԻՍԻՆԻ ԵՒ ՆՈՐԱ ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ԱՌԱՎԸ

(Մ. Բ. ԳԼ. ԺԸ. 23—35).

23 Վասն այսորիկ նմանեցաւ արքայութիւն երկնից առն թագաւորի, որ կամեցաւ համար առնուլ ի մէջ ծառայից իւրոց:

24 Եւ իբրև սկսաւ առնուլ, մատուցաւ առ նա պարտապան մի բիւր քանքարոյ:

25 Իբրև ոչ ունէր հատուցանել, հրամայեաց՝ զնա վաճառել տէրն նորա. և զկին նորա և զորդիս և զամենայն որ զինչ և ունիցի՝ և հատուցանել:

26 Եւ անկեալ ծառայն երկիրպագանէր նմա և ասէր. «Երկայնամիտ լեր առ իս՝ և զամենայն հատուցից քեզ»:

27 Գթացեալ տէր ծառային այնորիկ՝ արձակեաց զնա. և զփոխն եթող նմա:

28 Եւ ելեալ ծառայն այն եգիտ զմի ի ծառայակցաց իւրոց, որ պարտ էր նմա հարիւր դահեկան. և կալեալ զնա խեղդէր՝ և ասէր. «Հատո՛ ինձ զոր պարտիսդ»:

29 Երբ՝ անկեալ ծառայակցին առ ոտս նորա, աղաչէր զնա և ասէր. «Երկայնամիտ լեր առ իս՝ և հատուցից քեզ»:

30 Եւ նա ոչ կամէր. այլ չողաւ էարկ զնա ի բանտ՝ մինչև հատուցէ զպարտան:

31 Իբրև տեսին ծառայակիցքն նորա, որ ինչ եղևն՝ տրտմեցան յոյժ. և եկեալ ցուցին տեառն իւրեանց զամենայն որ ինչ եղևն:

32 Յայնժամ կոչեաց զնա տէրն իւր և ասէ. «Ծառայ չար, զամենայն զպարտան թողի քեզ, վասն զի աղաչեցեր զես.

33 Իսկ արդ՝ ոչ էր պարտ և քեզ ողորմիլ ծառայակցին քում, որպէս և ես քեզ ողորմեցայ»:

34 Եւ բարկացեալ տէրն նորա՝ մատնեաց զնա դահճաց. մինչև հատուցէ զամենայն զպարտան:

35 Նոյնպէս և հայր իմ՝ որ յերկինս է՝ արասցէ ձեզ, եթէ ոչ թողուցուք իւրաքանչիւր եղբօր իւրում ի սրտից ձերոց զյանցանս նոցա:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.— ПЕРЕВОДЪ.

23 Այս պատճառաւ երկնքի արքայութիւնը նմանեցաւ մէկ թագաւորի, որ կուզէր իւր ծառաներէն հաշիւ առնուլ:

24 Եւ երբ սկսեց առնուլ, նորա քովը տասը հազար քանքարի պարտական մի բերին:

25 Երբ չունէր որ վճարէ, նորա տէրը հրամայեց որ նորան, իւր կնիկը, նորա որդիքը և ամեն ունեցածը ծախեն՝ որ պարտքը վճարէ:

26 Եւ ծառան երեսի վերայ ընկնելով դուրս կուտար նորան և կասէր. „Միամիտ կաց ինձ համար. ես բոլոր պարտքս կը վճարեմ քեզ“:

27 Տէրը խղճաց այն ծառային վերայ, արձակեց իրեն. և բոլոր պարտքը բաշխեց նորան:

28 Եւ երբ այն ծառայն դուրս ելաւ, իւր ընկերակից ծառաներէն մէկուն հանդիպեցաւ, որ իրեն հարիւր դահեկան պարտական էր, և նորան ամուր բռնելով՝ կասէր. „Վճարէ ինձ՝ ինչ որ պարտական ես“:

23 Посему царство небесное подобно царю, который захотѣлъ сосчитаться съ рабами своими.

24 Когда началъ онъ считаться; приведенъ былъ къ нему нѣкто, который долженъ былъ ему десять тысячъ талантовъ.

25 А какъ онъ не имѣлъ, чѣмъ заплатить; то государь его приказалъ продать его, и жену его, и дѣтей, и все, что онъ имѣлъ, и заплатить.

26 Тогда рабъ тотъ палъ, и, кланаясь ему, говорилъ: „Государь! потерпи на мнѣ, и все тебѣ заплачу“.

27 Государь, умилосердившись надъ рабомъ тѣмъ, отпустилъ его, и долгъ простилъ ему.

28 Рабъ же тотъ, вышедши, нашель одного изъ товарищей своихъ, который долженъ былъ ему сто динаривъ, и, схвативъ его, душилъ, говоря: „Отдай мнѣ, что долженъ“.

29 Այդ մասին այն ծառայակիցը նորա ոտքն ընկնելով՝ կաղաչէր ու կասէր. „Միամիտ կաց ինձ համար. ես բոլոր պարտքս կը վճարեմ քեզ“:

30 Եւ նա չյօժարացաւ. ուստի զնայ զանգատեցաւ ու բանտ զնել տուաւ նորան, մինչև որ պարտքը վճարէ:

31 Երբ տեսին նորա ընկեր ծառաներն այս բանս, շատ տրամեցան. և եկին ամեն եղածը՝ իրենց տիրոջը պատմեցին:

32 Այն ժամանակը նա ալ կանչեց իւր ծառային և ասաց. „Ով չար ծառայ, ես ամեն պարտքդ բաշխեցի քեզ, աղաչածիդ համար“.

33 Ուրեմն պէտք է՞ր քեզ ալ որ քո ընկեր ծառայիդ ողորմէիր, ինչպէս որ ես քեզ ողորմեցայ“:

34 Եւ նորա տէրը բարկացաւ. և նորան դահիճներու ձեռքը մատնեց, մինչև որ ամեն պարտքը վճարէ:

35 Այսպէս կվաբուի ձեզ հետ, իմ շայր՝ որ երկիրքն է, թէ որ ձեզմէ ամեն մէկը իւր եղբոր յանցանքն ի սրտէ չննրէ:

29 Тогда товарищъ его палъ къ ногамъ его, умолялъ его, и говорилъ: „Потерпи на мнѣ, и все отдамъ тебѣ“.

30 Но тотъ не захотѣлъ, а пошелъ, и посадилъ его въ темницу, пока не отдастъ долга.

31 Товарищи его, видѣвъ происшедшее, очень огорчились, и, пришедши, рассказали государю своему все бывшее.

32 Тогда государь его призываетъ его, и говорить: „Злой рабъ! весь долгъ тотъ я простилъ тебѣ, потому что ты упросилъ меня;

33 Не надлежало-ли и тебѣ помиловать товарища своего, какъ и я помиловалъ тебя“?

34 И разгнѣвавшись, государь его отдалъ его истязателямъ, пока не отдастъ ему всего долга.

35 Такъ и отецъ мой небесный поступить съ вами, если не проститъ каждый изъ васъ отъ сердца своего брату своему согрѣшеній его.

81

ՏԱՍՆ ԿՈՒՍԱՆԱՑ ԱՌԱԿԸ:

(Մատթ. Գլ. ԻԵ. 1—12.)

1 Յայնժամ նմանեսցի արքայութիւն երկնից տասն կուսանաց, որոց առեալ զլապտերս իւրեանց ելին ընդ առաջ փեսայի և հարսին:

2 Հինգն ի նոցանէ յիմարք էին, և հինգն իմաստունք:

3 Յիմարքն առին զլապտերսն, և ձէթ ընդ իւրեանս ոչ բարձին:

4 Իսկ իմաստունքն առին ձէթ ամանովք ընդ լապտերս իւրեանց:

5 Եւ ի յամել փեսային, նիրհեցին ամենեքեան՝ և ի քուն մտին:

6 Եւ ի մէջ գիշերի եղև բարբառ՝ «Ահա փեսայ գայ՝ արիք ընդ առաջ նորա»:

7 Յայնժամ յարեան ամենայն կուսանքն՝ և կազմեցին զլապտերս իւրեանց:

8 Եսն յիմարքն ցիմաստունսն. «Տուք մեզ յիւղոյդ ձերմէ, զի ահա շիջանին լապտերքս մեր»:

9 Պատասխանի ետուն իմաստունքն, և ասեն. «Պուցէ ոչ իցէ մեզ և ձեզ բաւական, այլ երթայք ի փաճառականս՝ և գնեսցիք ձեզ»:

10 Իբրև նորա գնացին գնել, եկն փեսայն՝ և պատրաստքն մտին ընդ նմա ի հարսանիսն, և փակեցաւ դուռնն:

11 Յետոյ՝ զան և այլ կուսանքն՝ և ասեն. Տէր՝ Տէր, բաց մեզ:

12 Նա պատասխանի ետ և ասէ. «Ամէն ասեմ՝ ձեզ՝ թէ ոչ զիտեմ զձեզ»:

82

ՔԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.— ПЕРЕВОДЪ.

1 Եյն ժամանակը երկնքի արքայութիւնը կը նմանի տասն կուսանաց, որ իրենց լապտերներն առնելով՝ զուրս ելան փեսայի ու հարսի առաջը:

2 Եւ նոցանէ հինգը յիմար էին և հինգն իմաստուն:

3 Յիմարները լապտերներն առած ժամանակ՝ ձէթ չառին հետերը:

4 Իսկ իմաստուններն իրենց լապտերներուն հետ ամաններով ձէթ ալ առին:

5 Եւ երբ փեսան ուշացաւ, ամենքը թմրեցան ու քուն եղան:

6 Եւ գիշերուան միջոցին ձայն մի եկաւ որ կասէր. «Ահա փեսան կուգայ, ելեք զիմաստունեցէք»:

7 Եյն ժամանակը բոլոր կուսանքն ելան ու իրենց լապտերները պատրաստեցին:

1 Тогда подобно будетъ царство небесное десяти дѣвамъ, которыя, взявъ свѣтильники свои, вышли на встрѣчу жениху.

2 Изъ нихъ пять было мудрыхъ, и пять неразумныхъ.

3 Неразумныя, взявъ свѣтильники свои, не взяли съ собою масла.

4 Мудрыя же, вмѣстѣ со свѣтильниками своими, взяли масла въ сосудахъ своихъ.

5 И какъ женихъ замедлилъ; то задремали всѣ и уснули,

6 Но въ полночь раздался крикъ: „Вотъ женихъ идетъ, выходите на встрѣчу ему“.

7 Тогда встали всѣ дѣвы тѣ, и поправили свѣтильники свои.

8 Յիմարներն ասին իմաստուններուն թէ „Ձեր իւղէն մեզ ալ տուէք. վասն զի մեր լապտերները մարելու վրայ են“:

9 Իմաստունները պատասխանեցին թէ „Շատ կարելի է որ մեզ ու ձեզ ալ չբաւականանայ. ուստի գնացէք ծախողներուն մօտ ու ձեզ համար գնեցէք“:

10 Արբ նոքա գնացին որ գնին, փեսան եկաւ և պատրաստ եղողները՝ նորա հետ մէկտեղ հարսանեաց տունը մտան և դռները փակուեցաւ:

11 Յետոյ այն միւս կուսանքն ալ եկան և ասին. „Տէր, տէր. բաց մեզ“:

12 Եւ պատասխան տուաւ ու ասաց. „Չճմարիտն ասեմ, որ ձեզ չեմ ճանչնար“:

8 Неразумныя же сказали мудрымъ „Дайте намъ вашего масла, потому что свѣтильники наши гаснутъ“.

9 А мудрыя отвѣчали: „Чтобы не случилось недостатка и у насъ и у васъ, пойдите лучше къ продающимъ, и купите себѣ“.

10 Когда же пошли онѣ покупать, пришелъ женихъ, и готовыя вошли съ нимъ на брачный пиръ, и двери затворились.

11 Послѣ приходятъ и прочія дѣвы, и говорятъ: „Господи! Господи! отвори намъ“.

12 Онъ же сказалъ имъ въ отвѣтъ: „Истинно говорю вамъ, не знаю васъ“.

83.

ԱՆՅԵԱԿ ՎԻՐԱՌՈՐԻ ԵՒ ՍԱՄԱՐԱՅԻՑ ԱՌԱՅԸ
(Գ. Գ. Ժ. 30-35).

30 Ե՛ր մի իջանէր յերուսաղեմէ յարիբով. և անկաւ ի ձեռս աւաղակաց, որք մերկացուցին զնա՝ և վերս ի վերայ եղին. թողին կիսամահ և զնացին:

31 Դէպ եղև քահանայի միոջ իջանէլ ընդ նոյն ճանապարհ, և տեսեալ զնա՝ զանց արար:

32 Նոյնպէս և Ղևտացի մի եկեալ ընդ նոյն տեղի, ետես և զանց արար:

33 Սամարացի ոմն ճանապարհորդեալ եկն ընդ նոյն առ նովաւ. և տեսեալ զնա՝ զթացաւ:

34 Եւ մատուցեալ պատեաց զվերս նորա, արկեալ ի վերայ զձէթ և զգինի. և եղեալ ի վերայ գրաստու իւրոյ՝ էած զնա ի պանդոկ մի, և դարմանեաց զնա:

35 Եւ ի վաղիւ անդր իբրև ելանէր անտի, հանեալ ետ ցպանդոկապետն երկուս դահեկանս. և ասէ. Դարման տար դմա. և զոր ինչ ծախեսցես ի դա, ի միւսանգամ՝ գալստեանս իմում հատուցից քեզ:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.— ПЕРЕВОДЪ.

30 Մարդուն մէկը Լերուսաշէմէն Երիզով կիջնէր ու աւազակներու ձեռք ընկաւ, որոնք մերկացուցին նորան ու վերաւորելով՝ կիսամեռ թողուցին ու գնացին:

31 Եւ այնպէս պատահեցաւ որ մէկ քահանայ նոյն ճանապարհէն կիջնէր, ու նորան տեսնելով՝ անդի կողմէն անցաւ:

32 Նոյնպէս ևս մէկ Ղևտացի հասնելով այնտեղը՝ գնաց ու տեսաւ, ու անդի կողմէն անցաւ:

33 Բայց Սամրացիին մէկը՝ որ ճամբորդութիւն կանէր, եկաւ նորա քովը ու նորան տեսնելով՝ խղճաց:

34 Եւ մօտեցաւ նորա վերքերը փաթըթեց՝ վրան ձէթ և զինի թափելով, ու իւր էշին վերայ դնելով՝ տարաւ նորան մէկ պանդոկ և խնամեց նորան:

35 Ու հետեւեալ օրը, երբ կռզեր ելնել անկէց, երկու դահեկան հանեց պանդոկապետին տուաւ ու ասաց նորան. «Խնամք տար դորա վերայ, և ի՞նչ որ աւելի ծախք անես, յետ դարձածոյս կը վճարեմ»:

30 Нѣкоторый человек шел изъ Иерусалима въ Иерихонъ, и попался разбойникамъ, которые сняли съ него одежду, изранили его и ушли, оставивъ его едва живымъ.

31 По случаю одинъ священникъ шелъ тою дорогою, и, увидѣвъ его, прошелъ мимо.

32 Также и Левитъ, бывъ на томъ мѣстѣ, подошелъ, посмотрѣлъ и прошелъ мимо.

33 Самарянинъ же нѣкто, проѣзжая, нашелъ на него и, увидѣвъ его, сжалился.

34 И подошедши, перевязалъ ему раны, возливая масло и вино; и, посадивъ его на своего осла, привезъ его въ гостиницу, и позаботился о немъ.

35 А на другой день, отѣзжая, вынулъ два динарія, далъ содержателю гостиницы, и сказалъ ему: „Позаботься о немъ; и если издержишь что болѣе, я, когда возвращусь, отдамъ тебѣ“.

ԱՆՈՒԱԿ ՈՐԴԻՈՑ ԱՌԱՎԸ.

(Ղ. Բ. Գ. ԺԵ. 11—32.)

11 Առն միոջ էին երկու որդիք:

12 Ատէ կրտսերն ի նոցանէ ցհայրն. «Հայր, տուր ինձ բաժին, որ անկանի յընչեցդ» և նա բաժանեաց նոցա զկեանսն:

13 Եւ յետ ոչ բազում աւուրց՝ ժողովեալ զամենայն կրտսեր որդւոյն՝ գնաց յաշխարհ հեռի. և անդ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ:

14 Եւ իբրև սպառեաց զամենայն, եղև սով սաստիկ յաշխարհին յայնմիկ. և սկսաւ ինքն չքաւորիլ:

15 Եւ գնացեալ յարեցաւ ի մի ոմն ի քաղաքացոց աշխարհին այնորիկ. և յղեաց զնա յագարակ իւր արածել խոզս:

16 Եւ ցանկայր ընուլ զորովայն իւր յեղջերէն՝ զոր խողքն ուտէին. և ոչ ոք տայր նմա:

17 Եւ եկեալ ի միտս իւր, ասէ. Քանի՞ վարձկանք իցեն ի տան հօր իմոյ հացալիցք. և ես աստ սովամահ կորնչիմ:

18 Յարուցեալ գնացից առ հայր իմ, և ասացից ցնա. Հայր, մեղայ յերկինս՝ և առաջի քո:

19 Եւ ոչևս եմ արժանի կոչել որդի քո. արա՛ զիս իբրև զմի ի վարձկանաց քոց:

20 Եւ յարուցեալ եկն առ հայր իւր. և մինչդեռ հեռագոյն էր, ետես զնա հայրն՝ և զթացաւ. յարեալ, և ընթացաւ ընդառաջ. անկաւ զպարանոցան նորա, և համբուրեաց զնա:

21 Եւ ասէ ցնա որդին. «Հայր, մեղայ յերկինս՝ և առաջի քո. ոչ ևս եմ արժանի կոչիլ որդի քո»:

22 Եւ ասէ հայրն ցծառայս իւր. Ազդվաղակի հանէք զպատմութեանն առաջին, և ազուցէք նմա. և տուք զմատանին ի ձեռս նորա. և կոչիկս յոտս նորա:

23 Եւ ասէք զեզն պարարակ, և զենէք. կերիցուք, և ուրախ լիցուք:

24 Օ, ի այս որդի իմ մեռեալ էր՝ և եկաց. կորուսեալ էր՝ և գտաւ. և սկսան ուրախ լինել:

25 Եւ էր երէց որդին նորա յազարակի. և մինչդեռ գայր՝ և մերձ եղև ի տունն, լուաւ զձայն երգոց և պարուց:

26 Եւ կոչեցեալ առ ինքն զմի ի ծառայիցն հարցանէր՝ թէ զինչ իցէ այն:

27 Եւ նա ասէ ցնա. Օ, ի եղբայր քո եկեալ է և եղեն հայր քո զեզն պարարակ. զի ողջամբ ընկալաւ զնա:

28 Բարկացաւ՝ և ոչ կամէր մտանել. և հայրն ելեալ արտաքս՝ աղաչէր զնա:

29 Պատասխանի ետ և ասէ ցհայրն. Ե, յս քանի՞ ամբ են՝ զի ծառայեմ քեզ. և երբէք զպատուի-

րանաւ քով ոչ անցի. ուլ մի երբէք ոչ ետուր ինձ՝ զի ուրախ եղեց ընդ բարեկամս իմ:

30 Յորժամ եկն որդիդ քո այդ՝ որ եկեր զկեանս քո ընդ պոռնիկս, զեներ դժա զեզն պարարակ:

31 Եւ ասէ ցնա. Որդեակ, դու հանապազ ընդ իս ես. և ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է:

32 Եւ ուրախ լինել՝ և խնդալ պարտ էր. զի եղբայր քո այս մեռեալ էր՝ և եկեաց, կորուսեալ էր՝ և գտաւ:

86.

ԲԱՐԿԱՆՈՒԹԻՒՆ — ПЕРЕВОДЪ.

11 Մարդուն մէկը՝ երկու որդի ունէր:

12 Ենոնցմէ մէկն ասաց հօրը. «Հայր, քու ստացուածքէդ ինձի ընկնելու բաժինը՝ տուր ինձի. և նա բաժնեց նորա իւր ունեցածը:

13 Բիւջ ժամանակէն՝ փոքր որդին բոլոր բաները ժողովեց ու մէկ հեռու երկիր գնաց, ուր անառակութեամբ ապրելով՝ իւր ունեցածը փձայուց:

14 Եւ երբ ամենը հասցուց, այն երկրին մէջ մէկ սաստիկ սով եղաւ, ու ինքն սկսաւ աղբատանալ:

11 У некотораго челоѣка было два сына.

12 И сказалъ младшій изъ нихъ отцу: Отче! дай мнѣ слѣдующую мнѣ часть имѣнія. И отецъ раздѣлилъ имъ имѣніе.

13 По прошествіи немногихъ дней, младшій сынъ, собравъ все, пошелъ въ дальнюю сторону, и тамъ расточилъ имѣніе свое, живя распутно.

14 Когда же онъ прожилъ все, настала великій голодъ въ той странѣ, и онъ началъ нуждаться.

15 Եւ գնաց այն երկրին քաղաքացիներէն մէկուն քովը մտաւ. որով նա ալ իւր գեղը զրկեց նորան իւր խոզերն արծեցընելու համար:

16 Եւ կիսափազէր խոզերուն կերած կերակուրէն ուտելու, և չէին տար իրեն:

17 Վերջապէս խելքը զուրկը Ժողովրով՝ ասաց. Ո՛րչափ բանուորներ կան իմ հօրս տունը կուշտ փորով ապրող, իսկ ես այստեղ քաղցածութենէս մեռնելու վրայ եմ:

18 Եւ ննեմ երթամ իմ հօրս և ասեմ թէ՛ „ձայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո“:

19 Եւ յուհեակ արժանի չեմ որդիդ կոչուելու. ինձ քու ծառաներէդ մէկը հաշուէ՛:

20 Եւ ելաւ իւր հօրը եկաւ. հայրը տեսաւ իրեն հեռուէն ու զուժը շարժեցաւ, և առաջ երթալով՝ նորա վեղովը փաթաթուեցաւ ու պագեց նորան:

21 Որդին ալ ասաց նորան. „ձայր, մեղանչեցի երկնից դեմ ու քու առջեդ. ուստի և արժանի չեմ այսուհեակ որդիդ կոչուելու“:

15 И пошелъ, присталькѣ одному изъ жителей страны той; а тотъ послалъ его на поля свои пасты свиней.

16 И онъ радъ былъ наполнить чрево свое рожками, которые ѣли свиньи; но никто не давалъ ему.

17 Пришедши же въ себя, сказалъ: Сколько наемниковъ у отца моего избыточествуютъ хлѣбомъ, а я умираю отъ голода!

18 Встану, пойду къ отцу моему, и скажу ему: „Отче! я согрѣшилъ противъ неба и предъ тобою“.

19 И уже недостоенъ называться сыномъ твоимъ; прими меня въ число наемниковъ твоихъ“.

20 Всталъ, и пошелъ къ отцу своему. И когда онъ былъ еще далеко, увидѣлъ его отецъ его, и сжалился; и побѣжавъ, палъ ему на шею, и цѣловалъ его.

21 Сынъ же сказалъ ему: „Отче! я согрѣшилъ противъ неба и предъ тобою, и уже недостоенъ называться сыномъ твоимъ“.

22 Բայց հայրը ասաց ծառաններուն. „Ձանեցէք ամէլաւ հագուստներ ու հաղցուցէք նորան. և մատանի անցուցէք մատը ու կոշիկներ հաղցէք ոտը“:

23 Եւ զիրուէ եղբերէք մերթեմէք որ ուտենք և ուրախանանք:

24 Վասն զի այս որդիս մեռած էր ու կենդանացաւ, կորսուած էր ու գտնուեցաւ“:

25 Եւ նորա մեծ որդին՝ որ ազարակին մէջն էր, երբ եկաւ տունին մտնեցաւ, նուազարաններու և պարերու ձայները լսեց:

26 Ու ծառաներէն մէկն իրեն մտ կանչելով՝ կհարցընէր թէ՛ Եյս ի՞նչ է:

27 „Եղբայրդ եկաւ պատասխանեց ծառան, ու հայրդ զիրուէ եղբ մերթեմէ հրամայեց. վասն զի ողջ առողջ տեսաւ նորան“:

28 Իսկ ինքը բարկացաւ ու չէր ուզեր ներս մտնել. ուստի իւր հայրը զուրս ելնելով՝ կաղաչէր նորան:

29 Եւ նա պատասխան տալով՝ ասաց հօրը. „Եհա այսչափ ասրի է որ քեզի կը ծառայեմ ու ամենին խօսքէդ

22 А отецъ сказалъ рабамъ своимъ: „Принесите лучшую одежду, и одѣньте его, и дайте перстень на руку его, и обувь на ноги.“

23 И приведите откормленнаго теленка, и заколите; станемъ ѣсть, и веселиться!

24 Ибо сей сынъ мой былъ мертвъ, и ожилъ; пропадалъ, и нашелся“. И начали веселиться.

25 Старшій же сынъ его былъ на полѣ; и, возвращаясь, когда приблизился къ дому, услышалъ пѣніе и ликованіе.

26 И, призвавъ одного изъ слугъ, спросилъ. Что это такое?

27 Онъ сказалъ ему: „Братъ твой пришелъ; и отецъ твой закололъ откормленнаго теленка, потому что принялъ его здоровымъ“.

28 Онъ осердился, и не хотѣлъ войти. Отецъ же его, вышедши, звалъ его.

29 Но онъ сказалъ въ отвѣтъ отцу: „Вотъ, я столько лѣтъ служу тебѣ, и никогда не преступалъ приказанія

դուրս ելած չեմ, և ինձի մէկ այծու ձագ անգամ չտուիր, որ իմ բարեկամներուս հետ ուրախութիւն անէի:

30 Բայց երբ դարձաւ այդ քու որդիդ, որ քու ունեցածդ անառակութեամբ կերաւ, նորա համար դիրուկ եղը մորթեցիր:

31 Եւ նա ասաց նորան. „Որդեակ, դու միշտ իմ հետս ես, և իմ բոլոր ունեցածս քուկդ է:

32 Բայց պէտք էր քեզ ուրախանալ. վասն զի այս եղբայրդ մեռած էր ու կենդանացաւ, կորսուած էր և գտնուեցաւ“:

твоего; но ты никогда не далъ мнѣ и козленка, чтобы мнѣ повеселиться съ друзьями своими;

30 А когда этотъ сынъ твой, расточившій имѣніе твое съ блудницами, пришелъ; ты закололъ для него откормленнаго теленка.

31 Онъ же сказалъ ему: „Сынъ мой! ты всегда со мною, и все мое, твое“:

32 А о томъ надобно было радоваться и веселиться, что братъ твой сей былъ мертвъ, и ожилъ; пропадалъ, нашелся.

87.

ՄԵԾԱՏԱՆ ԵՒ ԱՂՔԱՏ ՂԱԶԱՐՈՒ ԱՌԱԿԸ.

(Գ. . Գ. . 22. . 19—31.)

19 Եւր ոմն էր մեծատուն և ազանէր բեհեզս և ծիրանիս, և ուրախ լինէր հանապազ առատապէս:

20 Եւ աղքատ ոմն անուն Ղազարոս անկեալ դնէր առ դրան նորա վերաորեալ:

21 Եւ ցանկայր յազել ի փշրանացն՝ որ անկանէին ի սեղանոյ մեծատանն. այլ և շունք և սգային և լեզուին զվերս նորա:

22 Եւ եղև մեռանել աղքատին, և տանել հրեշտակաց զնա ի գոգն Երրահամու. մեռաւ և մեծատունն՝ և թաղեցաւ:

23 Եւ ի դժոխսն ամբարձ զաչս իւր մինչ ի տանջանսն էր. ետես զԵրրահամ ի հեռաստանէ, և զՂազարոս ի գոգ նորա հանգուցեալ:

24 Եւ նա աղաղակեաց և ասէ. Հայր Երրահամ, ողորմեաց ինձ. և առաքեալ զՂազարոս զի թացցէ զծագ մատին իւրոյ ի ջուր, և զովացուցցէ զլեզու իմ. զի պապակիմ ի տապոյ աստի:

25 Եւ ասէ ցնա Երրահամ. Որդեակ, յիշեալ զի ընկալար անդէն զբարիս քո ի կեանս քում, և Ղազարոս նոյնպէս զչարչարանս. արդ ասատ մխիթարի, և դու այդր պապակիս:

26 Եւ ի վերայ այսր ամենայնի վիհ մեծ է ընդ մեզ և ընդ ձեզ. եթէ կամիցին աստի առ ձեզ անցանել՝ ոչ կարեն. և ոչ այտի ոք առ մեզ անցանել:

27 Եւ ասէ. Երդ աղաչեմ զքեզ հայր, զի արձակեսցես զդա ի տուն հօր իմոյ:

28 Եւն իմ անդ եղբարք հինգ, որպէս զի տացցէ նոցա վկայութիւն. զի մի և նոքա գայցեն յայս տեղի տանջանաց:

29 Եւ ասէ Աբրահամ. ունին զՍովսէս և զմարգարէս, նոցա լուիցեն:

30 Եւ նա ասէ. Ո՛չ՝ հայր Աբրահամ. բայց եթէ ի մեռելոց ոք երթիցէ առ նոսա, և արաշխարեսցեն:

31 Եւ ասէ ցնա. եթէ Սովսէսի և մարգարէից ոչ լսեն. և ո՛չ թէ ի մեռելոց որ յառնիցէ՝ հաւատասցեն:

88.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՍԵՐԵՎՈԾԷ.

19 Հարուստ մարդ մի կար որ ծիրանի ու բեհեզ կհագնէր, և ամենայն օր փառաւորագէտ ուրախութիւն կանէր:

20 Եւ Ղազարոս անունով ազբատ մի կար վերբով լեցուն, որ նորա դրան առջևը ընկած էր:

21 Եւ կուգէր որ այն հարուստին սեղանէն ընկած փրշրանքներէն իւր փորը կշտացրնէ. և շուներն ալ կուգային ու նորա վերբերը կկիգէին:

22 Եւ այնպէս եղաւ որ այն ազբատը մեռաւ, ու հրեշտակ-

19 Нѣкоторый человекъ былъ богатъ; одѣвался въ порфиру и виссонъ, и каждый день пиршествовалъ блистательно.

20 Былъ также нѣкоторый нищій, именемъ Лазарь, который лежалъ у воротъ его въ стружьяхъ.

21 И желалъ напитаться крошками, падающими со стола богача; и псы, проходя, лизали стружья его.

22 Умеръ нищій, и отнесенъ былъ ангелами на ло-

ները Աբրահամին գողը տարին նորան. հարուստն ալ մեռաւ ու թաղուեցաւ:

23 Եւ զժոխքին մէջը երբոր տանջանքի մէջ էր, իւր աչքերը վերցրնելով՝ հեռուէն տեսաւ Ղազարոսին, որ Աբրահամու գողը հանգիստ նստած էր:

24 Եւ ինքը կանչեց ու ասաց. «Հայր Աբրահամ, ողորմէ՛ ինձ ու խրիէ Ղազարոսը, որ իւր մասին ծայրը ջուր թաթիկէ ու զովացրնէ իմ լիզուս, վասն զի այս կրակիս մէջը կտանջուիմ»:

25 Եւ Աբրահամ ասաց. «Որդեակ, միտքդ բեր, որ դուն քու կեանքիդ ժամանակը քու բարիքներդ առիր, նոյնպէս ալ Ղազարոս չարիքներ. հիմա նա այս սեղ կը մտիթարուի, իսկ դուն կտանջուիս:

26 Ասկէց զատ՝ մեր ու ձեր կեցած սեղին մէջը մեծ անդունդ կայ հասաստուած, այնպէս, որ ո՛չ ասկէց ձեզի գալ կարելի է, և ո՛չ ադկէց մեզի գալ»:

27 Նա ալ ասաց. «Ուրեմն կաղաչեմ քեզի, հայր, որ նորան իմ հօրս սունը զրկէք»:

28 Ղամն զի հինգ եղբայր ունիւմ. երթայ նոցա ասէ, որ

но Авраамово. Умеръ и богатъ, и похоронили его.

23 И въ адѣ, будучи въ мукахъ, онъ поднѣлъ глаза свои, увидѣлъ вдали Авраама, и Лазаря на лонѣ его.

24 И возопивъ, сказалъ: «Отче Авраамъ! умилосердись надо мною, и пошли Лазаря, чтобы омочилъ конецъ перета моего въ водѣ, и прохладилъ языкъ мой; ибо я мучусь въ пламени семь».

25 Но Авраамъ сказалъ: «Чело! вспомни, что ты получилъ уже доброе свое въ жизни своей, а Лазарь злое; нынѣ же онъ здѣсь утѣшается, а ты страдаешь».

26 И сверхъ всего того, между вами и нами утверждена великая пропасть, такъ что хотящіе перейти отсюда къ вамъ не могутъ, также и оттуда къ намъ не переходятъ.

27 Тогда сказалъ онъ: Такъ прошу тебя, отче, пошли его въ домъ отца моего;

28 Ибо у меня пять братьевъ; пусть онъ засвидѣтель-

չեցէ թէ նորա ալ ապրտան-
ջանաց տեղս գան: Ե՛րբ և արտ

29 Այս Աբրահամ ասաց նո-
րան: ,,Նորա Մովսէսն ու
մարգարէներն ունին: Թող նո-
ցա լինեն: Ե՛րբ և արտ

30 Նա ալ ասաց. ,,2է,
հայր Աբրահամ, թէ որ մե-
ռեղներէն մէկը նոցա երթայ,
կապաշխարեն: Ե՛րբ և արտ

31 Այս Աբրահամ պատաս-
խանց. ,,Թէ որ Մովսէսին ու
մարգարէներուն չեն լիներ, գիտ-
ցած եղեր որ մեռելներէն յայ-
րու թիւն առնող խօսքերէն ալ
չեն համարուիր: Ե՛րբ և արտ

32 Այս Աբրահամ խօսեցաւ
նոր հետ և արտ
և արտ

СТВУЕТЪ ИМЪ, ЧТОБЪ И ОНИ НЕ
ПРИШЛИ ВЪ СІЕ МѢСТО муче-
нія.

29 Авраамъ сказалъ ему:
,,У нихъ есть Моисей и про-
роки: пусть слушаютъ ихъ: Ե՛րբ և արտ

30 Онъ же сказалъ: ,,Нѣтъ,
отче Авраамъ! но если кто
изъ мертвыхъ придетъ къ
нимъ, покаются: Ե՛րբ և արտ

31 Тогда Авраамъ сказалъ
ему: ,,Если Моисей и проро-
ковъ не слушаютъ, то если
бы кто и изъ мертвыхъ
воскресъ, не повѣрятъ: Ե՛րբ և արտ

32 И онъ говорилъ
съ нимъ и արտ
և արտ

89.

ՏԱՆՏԻՈՆ ԵՒ ՎԱՐՉԵԱՆ ՄՇԱԿԻՆ ԱՌԱՍԷ:

(Մատթ. Գլ. Ի 1-15).

1 Քանզի նման է արքայութիւն երկնից
առն տանուտեառն. որ էլ ընդ առաւօտս ի
վարձու ունիլ մշակս յայգի իւր:

2 Աւ էարկ վարձս մշակացն աւուրն դահե-
կան. և առաքեաց զնոսա յայգի իւր:

3 Աւ ելեալ զերրորդ ժամու՝ ետես այս՝ զի
կային դատարակք ի հրապարակս:

4 Ասէ և ցնոսա. Երթայք և դուք յայգի իւր.
և որ ինչ արժան իցէ՝ տաց ձեզ:

5 Գնացին և նորա. և դարձեալ ելեալ զվեց
ժամու՝ արար նոյնպէս:

6 Աւ զմտասաներորդ ժամու ելեալ եգիտ
այս, զի կային դատարակք. ասէ և ցնոսա՝
Ընդէր կայք աստ զօրս ցերեկ դատարկք:

7 Ասեն ցնա՝ զի ոչ ոք կալաւ զմեզ ի վարձու.
ասէ ցնոսա՝ Երթայք և դուք յայգին. և որ-
ինչ արժան է՝ առնուցուք:

8 Աւ իբրև երեկոյ եղև՝ ասէ Տէր այգւոյն
ցգաւառապետ իւր. Առչեա՛ զմշական՝ և տուր
նոցա զվարձս՝ սկսեալ ի յետնոցն մինչև ցա-
ռաջինսն:

9 Իբրև եկին որք զմտասաներորդ ժամուն,
առին մէն մի դահեկան:

10 Եկեալ և առաջինքն համարէին թէ աւե-
լի առնուցուն. և առին մէն մի դահեկան և
նորա:

11 Իբրև առին, տրտնջէին զտանուտեառնէն
և ասէին.

12 Թէ դուքա յետինքդ մի ժամ գործեցին՝
և հասարակորդս մեզ արարեր զդոսա. որք
զճանրութիւն աւուրն բարձաք և զտօթ:

13 Նա պատասխանի ետ միում ի նոցանէ և
ասէ՝ Ընկեր չզրկեմ զքեզ. ո՛չ դահեկանի միոջ
սակ արկեր ընդ իս:

14 Առ զքոյդ՝ և երբ եթէ կամիցիմ յետնոցս տալ որպէս և բեզ:

15 Աթէ չիցէ՞ ինձ իշխանութիւն յիմսս առնել զինչ և կամիմ. կամ թէ ակնքո չար է, զի ես առատս եմ:

90.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ПЕРЕВОДЪ.

1 Արիւրի թագաւորութիւնը այն տանուտիրոջը կը նմանի, որ մէկ առատ կանուխ ելաւ որ իւր այգիին համար մշակներ բռնէ:

2 Աւ բանորներուն հետ որը մէկ դահեկանի խօսք կապեց և յուղարկեց նոցա իւր այգին:

3 Յետոյ ժամը երեքին միջոցները ելաւ և ուրիշ մշակներ տեսաւ, որ փողոցին մէջ պարապ կանգնած էին:

4 Աւ ասաց նոցա. «Վուր ալ զնացէք իմ այգիս և ինչ որ արժէքներդ է՝ կվաճարեմ ձեզ»:

5 Նորա զնացին. ու նորէն ժամը 6-ին և 9-ին ելաւ, առաջուան պէս արաւ:

1 Царство небесное подобно хозяину дома, который вышел рано поутру нанять работников въ виноградникъ свой.

2 И договорившись съ работниками по динарію на день, послалъ ихъ въ виноградникъ свой.

3 Вышедши около третьяго часа, онъ увидѣлъ другихъ, стоящихъ на торжищѣ праздно.

4 И имъ сказалъ: Идите и вы въ виноградникъ мой, и что слѣдовать будетъ, дамъ вамъ.

5 Они пошли. Опять вышедши около шестаго и девятаго часа, слѣлалъ тотъ же.

6 Յետոյ ժամը տասնմէկին ելաւ, և ուրիշ մարդիկ տեսաւ որ պարապ կանգնած էին, և ասաց նոցա. «Ինչո՞ւ հոս բոլոր որը պարապ կանգնած էք»:

7 Նորա պատասխանեցին թէ «Նորա համար որ մեզ բռնող չէրաւ:—Վուր ալ զնացէք այգիս աշխատելու, և ինչ որ ձեր վարձն է՝ կրտաւ նաք» ասաց:

8 Արբ իրիկուն եղաւ, այգիին տէրն ասաց իւր անտեսին, որ մշակները կանչէ ու նոցա վարձքը տայ՝ հարկներէն սկսելով մինչև առաջինները:

9 Արբ եկան նորա, որ ժամը տասնմէկին զնացել էին աշխատելու, մէկ մէկ դահեկան առին:

10 Աւ առաջինները գալով՝ կկարծէին որ աւելի պիտի առնեն. բայց նորա ալ մէկ մէկ դահեկան առին:

11 Աւ երբ առին իրենց վարձը, տանուտիրոջ դէմ՝ զանգատեցին ու ասին.

12 «Վորա մէկ ժամ միայն աշխատեցին, և ի՞նչպէս հաւասար արիւր մեզի, որ ամբողջ օրուան ծանրութիւնն ու տարութիւնը քաշեցինք»:

6 Наконецъ, вышедши около одиннадцатаго часа, онъ нашель другихъ, стоящихъ праздно, и говорить имъ: Что вы стоите здѣсь цѣлый день праздно?

7 Они говорятъ ему: Никто насъ ни нанялъ. Онъ говоритъ имъ: Идите и вы въ виноградникъ мой, и что слѣдовать будетъ, получите.

8 Когда же наступилъ вечеръ; говоритъ господинъ виноградника управителю своему: Позови работниковъ, и отдай имъ плату, начавъ съ послѣднихъ до первыхъ.

9 И пришедшіе около одиннадцатаго часа получили по динарію.

10 Пришедшіе же первыми думали, что они получатъ больше; но получили и они по динарію.

11 И получивъ стали роптать на хозяина дома, и говорили:

12 Сіи послѣдніе работали одинъ часъ, и ты сравнялъ ихъ съ нами, перене-спшими тягость дня и зной.

13 Նա պատասխան տուաւ այն զանգատող մշակներէն մէկուն ու ասաց. «Ինկեր, ես քեզ չեմ զրկեր, միաբոլ չէ որ դուն իմ հետս մէկ դահեկանի ծախս արիր:

14 Ան ուրեմն քեզ պատկանելիքն ու զնա. իմ կամքս այն է որ այս ետքի եկողներուն ալ քեզն տուածիս չափ տամ:

15 Մի՛թէ ես իշխանութիւն չունիմ իմ բաներուս վերայ, ի՛նչ որ ուզեմ անելու. կամ թէ քու աչքդ ինչո՞ւ չի վերցըներ որ ես առատութիւն կանեմ»:

13 Онъ же въ отвѣтъ сказалъ одному изъ нихъ: Другъ! я не обижаю тебя; не за динарій ли ты договорился со мною?

14 Возьми свое, и пойдн; я же хочу дать этому послѣднему тоже, что и тебѣ.

15 Развѣ я не властенъ въ своемъ дѣлатъ, что хочу? Или глазъ твой завистливъ отъ того, что я добръ?

91.

ԱՆԻՐԱԻ ԳԱՏԱՌԻ ԱՌԱԿԸ.

(Դ-Է. Գ. ԺԸ. 2-5.)

2 Գատաւոր մի էր ի քաղաքի ուրումն, Մստուծոյ ո՛չ երկնչէր, և ի մարդկանէ ո՛չ ամաչէր:

3 Նւ այրի մի էր ի նմին քաղաքի, գայր առ նա և ասէր. Գատ արա ինձ յոտիս իմմէ:

4 Նւ ո՛չ կամէր ի բազում ժամանակս. յետ այնորիկ ասէ ի մտի իւրում. Նի՛թէ և Մստուծոյ ո՛չ երկնչեմ, և ի մարդկանէ ո՛չ ամաչեմ.

5 Գոնէ վասն աշխատ առնելոյ զիս այրւոյն՝ արարից նմա դատ. զի մի իսպառ եկեալ թախանձիցէ զիս:

92.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ՍԵՐԵՎՈԾԷ.

2 Ժամանակով մէկ դատաւոր կար, որ ո՛չ Աստուծմէ կվախնար ու ո՛չ մարդէ կամաչէր:

3 Նորա կեցած քաղաքին մէջ մէկ որբւարի կին ալ կար, որ կուգար և այն դատաւորին կասէր ու կաղաչէր՝ որ իւր գործը քննէ և պէտք եղածը անօրինէ:

4 Բայց նա երկար ժամանակ ուշադրութիւն չդարձուց նորա աղաչանքին. և յետոյ ասաց ինքնիրեն. «Թէև Աստուծմէ չեմ վախնար ու մարդէ չեմ ամբնար,

5 Գոնէ այս որբւարիին ինձի անհանգիստ արածին համար, վճիռ տամ՝ վերջացընեմ սորա գործը, որ այսուհետև չգայ աղաչանքը կրկնելու»:

2 Въ нѣкоторомъ городѣ былъ судья, который Бога не боялся, и людей не стыдился.

3 Въ томъ же городѣ была нѣкоторая вдова; и она приходя къ нему, говорила: „Защити меня отъ соперника моего“.

4 Но онъ долгое время не хотѣлъ. А послѣ сказалъ самъ въ себѣ: „Хотя я и Бога не боюсь, и людей не стыжусь;

5 Но какъ вдова сія не даетъ мнѣ покоя, защищу ее, чтобы она не приходила больше докучать мнѣ.“

ՏԻԿԱՅՔ ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ.

Իսկ կանայք երանելի առաքիներեացն և կապելոցն և անկելոցն ի պատերազմին՝ ընդ ամենայն աշխարհն Հայոց համօրէն համարել ես ոչ կարեմ. զի բազում այն են՝ զոր ոչ գիտեմ, քան թէ զխտիցեմ: Օ, ի հինգ հարիւրով չափ յականէ յանուանէ ճանաչեմ. ոչ որ միայն աւագագոյնքն էին, այլ զբազումս ի կրտսերագունաց անտի:

Ամենքեան միահամուռ զերկնաւոր նախանձ բերելով, ոչ ինչ ընդհատ երևեցան յայնցանէ՝ որ ոչ ճաշակեցին զաշխարհ: Քանզի եթէ աւագագոյնք էին, և եթէ մանկագոյնք, զմի առաքիներով ինն հաւատոյ զգեցան: Ոչ ինչ յիշեցին ամենեին զանուն փափկութեան մայրենի ազատութեանն, այլ իբրև մարդք՝ որ վշտամբերք լեալ իցեն անգստին ի շինական սովորութեանցն տանջելով վարեալ զկեանս աշխարհիս, անդրագոյնք ևս քան զնոսա յանձն առին զհամբերութիւն վշտաց:

Ոչ միայն յողիսն միխթարեալ կացին առ աներևոյթ զօրութիւնն յուսոյն յախտենից, այլ և մարմնոյ նեղութեամբք առուել ևս բարձին զբեռն ծանրութեան: Օ, ի թէպէտ և

ունէին զիւրաքանչիւր ձեռնասուն սպասաւորս, ոչ ոք երևէր ի նոցանէ՝ թէ որ տիկինն իցէ և կամ որ նաժիշտն. մի հանդերձ էր հասարակաց, և միապէս գետնախշտիք երկոքեան: Ոչ ոք ումեք անկողնարկ լինէր. քանզի և չճանաչէին իսկ զխոտեղէնան ընտրել ի միմեանց. մի գոյն թխութեան փսրայիցն, և մի գոյն սեւութեան սնարից բարձիցն:

Ոչ գոյր նոցա համեմ խախամոքք անուշարար առանձինն, և ոչ հացարարք որոշեալ ի պէտս սպասու ըստ ազատաց կարգի, այլ հասարակաց էր: Շաբաթամուտն ըստ կարգի միայնակեցաց, որ յանապատ բնակեալ են: Ոչ ոք ումեք ջուր ի ձեռս արկանէր, և ոչ կրրութեք աւագաց դաստառակս մատուցանէին. չանկաւ օշնան ի ձեռս փափկասուն կանանց, և ոչ մատուցաւ եղ ի զուարթութիւն խրախութեան: Չեղան առաջի սուրբ սկտեղք, և ոչ անկան բաժակակալք յուրախութիւն. չեկաց ուրուք նոցա նուիրակ առ դուրս, և ոչ կոչեցան պատուականք յարանց ի տաճարս նոցա. չյիշեցան նոցա՝ թէ զուցէ ոք ամենեւին ի բնականունդ դայեկաց և կամ բնաւ ի սիրելի հարազատաց:

Փոշոտեցան և ծխոտեցան սրահակք և սրսկապանք նորեկ հարսանց, և սարդի ոստայնք ձգեցան ի սենեակս առագաստաց նոցա. կոր-

ծանեցան բարձրագահք տաճարաց նոցա, և խանդարեցան սպասք երեխանացնոցա. անկան կործանեցան ապարանք նոցա, և տապալեալ աւերեցան ամուրբ ապաստանի նոցա: Չորացան ազազեցան բուրաստանք ծաղկոցաց նոցա, և դաշտախիլ եղեն որթք զինէբեր այգեաց նոցա:

Աչօք իւրեանց տեսին զյափշտակութիւն արարոց իւրեանց, և ականջօք իւրեանց լուան զչարչարանս վշտից սիրելեաց իւրեանց. առան գանձք իւրեանց յարքունիս, և ոչ մնացին ամենևին զարդք երեսաց իւրեանց:

Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին, որ զրգեալք և զգուեալք էին յիւրաքանչիւր բաստեռունս և ի գահաւորակս, հանապազ բոկ և հետի երթային ի տունս աղօթից, անձանձրոյթ ինդրեալ ուխտիւք՝ զի համբերել կարացեն մեծի նեղութեանն: Ար ի մանկութենէ իւրեանց սնեալ էին ուղղովք զուարակաց և ամճովք էրէոց, խոտաբուտ կենօք իբրև զվայրենիս ընդունէին զկերակուրն մեծաւ ինդութեամբ, և ոչ յիշէին ամենևին զսովորական փափկութիւնն: Սեացեալ ներկան մորթք մարմնոյ նոցա. վասն զի ցերեկ արևակեզք էին և զամենայն գիշերսն գետնաբեկք:

Սաղմոսք էին մշտնջենաւորք՝ մրմունջք ի բերանս նոցա, և մխիթարութիւնք կատա-

րեալք ընթերցուածք մարգարէիցն: Միաբանեցին երկու երկու իբրև ամուրբ հաւանք և հաւասարք՝ ուղիղ տանելով զակօսն արքայութեանն, զի առանց վրիպելոյ հասցեն ի նաւահանգիստն խաղաղութեան:

Մոռացան զկանացի տկարութիւն, և եղեն արուք առաքինիք ի հոգևոր պատերազմին. մարտ եղեալ կռուեցան ընդ մեղսն կարևորս, հատին կտրեցին և ընկեցին զմահաբեր արմատս նորա: Միամտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեանն, և սուրբ սիրով լուացին զկապուտակ ներկուածս նախանձուն. հատին զարմատս աղահուլութեան, և չորացան մահաբեր պտուղք ուտոց նոցա: Խոնարհութեամբ կռփեցին զամբարտաւանութիւն, և նովին խոնարհութեամբ հասին երկնաւոր բարձրութեանն: Աղօթիւք բացին զփակեալ դրունս երկնից, և սուրբ ինդրուածովք իջուցին զհրեշտակս ի փրկութիւն. լուան աւետիս ի հեռաստանէ, և փառաւորեցին զԱստուած ի բարձունս:

Այրիք որ ի նոսա էին՝ եղեն վերստին հարսունք առաքինութեան, և բարձին յանձանց զնախատինս այրիութեանն: Իսկ կանայք կապելոցն կամօք կապեցին զմարմնաւոր ցանկութիւնս, և եղեն կցորդ չարչարանաց սուրբ կապելոցն. ի կեանս իւրեանց նմանեցին քաջ նահատակացն մահուամբ, և ի հեռաստանէ

եղեն վարդապետք մխիթարիչք բանտարգելեացն: Մատամբք իւրեանց վաստակեցին և կերակրեցան, և զկարգեալ ոռճիկ նոցա յարքունուստ՝ ամ յամէ թոշակ առնէին և տային տանել նոցա ի մխիթարութիւն: Մնարին ճպռանց նմանեցին, որ երգոյն քաղցրութեամբ առանց կերակրանաց կեան, և կենդանի են միայն զօրն ծծելով, զանմարմնոցն բերեն զնմանութիւն:

Բազում ձմերաց հալեցան սառնամանիք, եհաս զարուն և եկին նորեկ ծիծեռունք. տեսին և ինդացին կենցաղասէր մարդիկ, և նոքա ոչ երբէք կարացին տեսանել զանձկալիսն իւրեանց: Օտարիկք զարնանայինք յիշատակեցին զպսակասէր ամուսինս նոցա, և աչք իւրեանց կարօտացան տեսանել զցանկալի գեղ երեսաց նոցա: Սպառեցան բարակք որսականք, և խցեալ կուրացան արշաւանք որսորդաց: Բնագրօք յիշատակեցան նոքա, և ոչ մի տօնք տարեկանաց ոչ ածին զնոսա ի հեռաստանէ. ի ճաշակատեղս նոցա հայեցան և արտասուեցին, և յամենայն յատեանս յիշեցին զանուանս նոցա: Բազում արձանք կանգնեալ էին յանուն նոցա, և անուանք իւրաքանչիւր նշանակեալ ի նոսա:

Եւ իբրև այնպէս յամենայն կողմանց ալեկոծ լինէին միտք նոցա, ոչ ինչ կասեալ թուլացան յերկնաւոր առաքինութենէն: Արտաք-

նոցն երևէին իբրև այրիք սգաւորք և չարչարեալք, և յողիս իւրեանց զարդարեալք և մխիթարեալք երկնաւոր սիրով: Ոչ ևս սովորեցին հարցանել զեկեալ ոք ի հեռաստանէ, եթէ երբ լինիցի մեզ տեսանել զսիրելիսն մեր. այլ այն էին իղճք աղօթից նոցա առ Աստուած, եթէ որպէս սկսանն՝ քաջութեամբ ի նմին կատարեսցին լի երկնաւոր սիրով:

Եւ մեք և նոքա հասարակ ժառանգեսցուք զբաղաբամայրն բարեաց, և հասցուք խոստացելոց սիրելեացն Աստուծոյ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր:

94.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Ես չեմ կարող հաշուել բոլոր Հայոց երանելի առաքիներաց, կապեալների և պատերազմի մէջ սպանուածների բոլոր կանայքը. վասն զի ինձ անձանօթները աւելի շատ են՝ քան թէ ծանօթները: Հինգ հարիւրի չափ անձամբ կճանաչեմ, որոց մեծ մասը մեծամեծներ են, իսկ մնացածը՝ հասարակ ժողովուրդ:

Նոքա ամենը միասին երկնաւոր նախանձով վառուած՝ ոչինչ պակաս չը մնացին այն աղջիկներէն, որք աշխարհ չէին մտած: Վասն զի թէ մեծերը և թէ փոքրերը առ հասարակ մէկ սուրբ հաւատոյ առաքինութեամբ զինուորուեցան: Նոքա ամենեկին չյիշեցին մայրենի ազատութեան փափկութիւնը, այլ ինչպէս գեղը մէջ մեծցած մարդիկ, որք սովոր են իրենց

տղայութեան ժամանակէն չարչարանք ու տանջանք կրելով անցընել իրենց կեանքը. նոյնպէս և նորա յանձն առին ի նոցանէ առաւել ևս համբերութեամբ դիմանալ ցաւերին :

Նորա յճ միայն իրենց հոգւոյ մէջը կը մխիթարուէին յաւիտեանական աներևոյթ յուսովը, այլև մարմնոյ նեղութիւններովը աւելի ևս հեռացուցին իրենցմէ ծառայութեան բեռը: Թէպէտ նոցա ամեն մէկը ձեռնասուն սպասաւորներ ունէր, բայց բոլորովին չէր կարելի նշմարել՝ թէ ո՞րն է տիկինը և ո՞րը աղախինը. ամենուն հագուստը միակերպ էին և ամենքն ալ հաւասարապէս չոր գետնի վերայ կպառկէին: Մէկը միւսի համար անկողին չէր պատրաստեր. վասն զի նոցա չգիտէին խոտեղէնները մէկմէկէ զանազանելը, այն պատճառաւ որ բոլոր խախնները մէկմէկու նման թուխ զոյն ունէին. իսկ նոցա զլիսի տակի բարձերը՝ մէկմէկու նման սև:

Չկային նոցա համար առանձին խոհանոցներ անուշ կերակուր պատրաստելու, և ոչ յատուկ հացթուխներ նշանաւոր գերդաստանաց սովորութեանց համեմատ. այլ ամենի ուտելիքը միևնոյն էր: Նոցա շաբաթամուտը կանցնէր այն ճրգնաւորաց պէս, որք անապատներու մէջ կը բնակին: Չկար մէկը որ միւսի ձեռքին ջուր լեցընէր, և փոքրերը մեծերուն երեսբբիչ չէր տային: Սապուն չգիտաւ այն փափկասուն կանանց ձեռքերուն և հոտաւէտ իւղ չգործադրուեցաւ նոցա զուարթութեան համար: Նոցա առջևը չղբուեցան մաքուր ամաններ և չգործածուեցան ուրախութեան բաժակակալներ. մէկը չկեցաւ նոցա զոանը հիւրեր ընդունելու և նոցա հոյակապ սուռների դռները չբացուեցան պատուական հիւրերի առջև. մէկն ի նոցանէ չսիշեց թէ ունեցած է մէկ ժամանակ ընտանեկան սիրով մեծցընող դայեակներ կամ սիրելի հարազատներ:

Փոշոտուեցան ու ծխոտուեցան նորահարսանց սենեակներն ու վարադոյրները, և մամուկը բոյն դրաւ նոցա հարսանեաց սենեակներուն մէջ: Մործանուեցան նոցա աները զարդարող աթոռները և կտորբառուեցան նոցա սեղանները զարդարող ամանները, ընկան ու քանդուեցան նոցա մեծաչէն տները և

աւերակ դարձան նոցա ապահովութեան ամրոցները: Չորացան, ոչընչացան նոցա ծաղկեայ բուրաստանները, և արմատէն դուրս հանուեցան նոցա այգիների զինի բերող խաղողի որթերը:

Նորա իրենց աչքովը տեսան իրենց կայքի յափշտակութիւնը և իրենց ականջովը լսեցին իրենց սիրելիներու ցաւակեց չարչարանքի հառաչանքը. նոցա փողերը առնուեցան յոգուտ թագաւորի, և նոցա զլիսի զարդարանքներէն ոչ մէկ բան չը մնաց նոցա քովը:

Այսպէս ահա՝ Հայոց աշխարհի փափուկ մեծցած խաթունները, որք դուռած ու դրկուած էին ամեն մէկը կակուղ ու փափուկ նստարաններու վերայ, միշտ բուսիկ ոտքով եկեղեցի կերթ ային, ուրախութեամբ խնդրելով Աստուծմէ՝ որ կարողութիւն տայ իրենց համբերութեամբ տանել այն մեծ նեղութիւնները: Նորա՞ որ իրենց մանկութենէն ի վեր մեծցած էին հորթերի ուղեղներովն ու թռչնոց փափուկ միտքովը, վայրենեաց նման ուրախութեամբ կուտէին խոտեղէն կերակուրները, այնպէս՝ որ կարծես թէ մոռցած էին իրենց առաջուան սովորական փափկութիւնը: Աւնալով ներկուեցան նոցա մարմնոյ կաշիները, վասն զի ցորեկը արևու սաստիկ տաքութիւնը կներգործէր, իսկ զիշերը գետնի վերայ պառկած ժամանակ բաց օդը:

Սաղմոսներն էին նոցա ամենօրեայ ցաւերը թեթևացընող երգերը. և մարգարէից գրուածներն էին նոցա կատարեալ մխիթարութիւնները, Նորա երկերիւ հաստ միացան իբրև հաւասար լծակիցներ արքայութեան ճանապարհին մէջ, որ առանց սխալուելու հասնեն խաղաղութեան նաւահանգիստը:

Նորա մոռացան իրենց կանացի տկարութիւնը և առաքինի տղամարդիկի դարձան հոգևոր պատերազմին մէջ. սաստակութեամբ կուռեցան մեղքերու դէմ, և քաջութեամբ ջարդեցին ու դուրս ձգեցին նորա մահաբեր արմատները: Միամտութեամբ յաղթեցին խորամանկութեանը, և սուրբ սիրովը լուացան նախանձու կապոյտ ներկերը. կտրեցին ազահութեան արմատները, և չորցուցին նոցա ճիւղերու մահաբեր պտուղ-

ները : Խոնարհութեամբ ջարդեցին ամբարաւանութեան գլուխը ու նոյն խոնարհութեամբը հասան երկնաւոր բարձրութեանը : Իրենց աղօթքովը բացան երկնքի փակուած դռները , և սուրբ խնդրուածքովը հրեշտակներ իջուցին փրկութեան համար : — Հեռաւոր տեղէ ուրախացուցիչ համբաւ լսեցին , և փառք սուին Աստուծոյ բարձրելոյն :

Նոցա մէջ դանուած այրի կանայքը կրկին առաքինութեան հարսունք դարձան , որով իրենցմէ հեռացուցին այրիութեան նախատինքը : Իսկ բանտի մէջ եղողներու կանայքը՝ ժուժկալութեամբ կապեցին իրենց մարմնաւոր ցանկութիւնները , որպէս զի մասնակից լինին սուրբ կապուածների տարած չարչարանքին : Նորա իրենց խիստ կեանքովը քաջութեամբ մեռնող նահատակներու նմանեցան , և բանտարկուածներու համար հեռուէն միթարիչ քարողչներ դարձան : Իրենց ապրուստը՝ քրտինքով վաստակեցան . և իրենց համար տէրութենէն նշանակուած ոռձիկները ստարուէ տարի բանտարկուածներուն յուղարկեցին՝ նոցա սիրտը շահելու համար : Նորա անարիւն ձուլուներուն նմանեցան , որ քաղցրութեամբ կերգեն և առանց կերակուրի կապրեն միայն օդը ծծելով , անմարմին հոգիներու նմանելով :

Շատ ձմեռներու սառոյցներ հալեցան . հասաւ դարունը և եկան նոր ծիծեռնակներ , կեանք սիրող մարդիկը տեսան նոցա և ուրախացան . բայց նորա երբէք չկարողացան տեսնել իրենց սիրելիները : Գարնան ծաղիկները Հայոց խաթուններու միտքը բերին նոցա երիտասարդ ամուսինները , և նոցա աչքը կարօտացաւ տեսնելու նոցա երեսի ցանկալի զեղեցկութիւնը : Մէկմէկու ետէէ անհետացան որսի զնացող թաղիները (շունները) , և դադարեցան որսորդներու արշաւանքները : Խեղճ կանայքն ուրիշ յիշատակ մի չունեցան իրենց մարդիկներէն , բայց ի նոցա կենդանազրերէն (պատկերներէն) . տարւոյն հանդիսաւոր օրերն ու մեծ տօներն անցան , ու հայ կանանց աչքը ճանապարհի մնաց թէ արդեօք երբ կդառնան իրենց սիրելիներն այն հեռաւոր երկրէն : Խեղճ կանայքն արտասուք

թափեցին՝ տեսնելով նոցա պարպուած դահլիճները , որոց մէջ արձաններ դրել և ի յիշատակ նոցա իրենց անունները գրած էին :

Չնայելով որ ամենայն կողմանէ այն քաջասիրտ կանանց մտքերն այսպիսի կերպով կը պղտորուէին , նորա երբէք չթուլացան ու չհեռացան երկնաւոր առաքինութենէն : Յիրաւի , թէպէտև արտաքուստ տեսնողներու աչքին նորա սգաւորի պէս կերևէին , բայց ի ներքուստ սրտայնդուած ու քաջալերուած էին աստուածային սիրով : Նորա վերջապէս դարբեցան հարցանել հեռու տեղէ եկողներէն՝ թէ „Ախ , երբ պիտի տեսնենք մեր սիրելիները“ : Այլ նոցա առ Աստուած աղօթելու գլխաւոր նպատակն այն էր , որ ինչպէս սկսան , նոյն երկնաւոր սիրովը լցուած՝ քաջութեամբ մեռնեն :

Աշխատենք ուրեմն , որ մենք ալ նոցա նման կարողանամք ժառանգել երկնային երջանկութիւնը , որ խոստացուած է Աստուծոյ ձգմարիա ծառաներուն , մեր Փրկչին ողորմութեամբ :

ՄԵԿՆԱԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ТОЛКОВЫЙ ПЕРЕВОДЪ.

Եւ չեմ կարող մէկմէկ յիշել այն քաջասիրտ կանանց անունները , որոց էրկիներէն ոմանք բանտարկուած՝ և ոմանք Հայաստանին խեղճութիւն պատճառող մեծ պատերազմին մէջը սպանուած էին :

Հինգհարիւրի չափ անձամբ կձանաչեմ , բայց կան և շատերը , որոց ես չեմ ճանաչել :

Ճանչցածներուս մէջէն մեծ մասը մեծամեծներ են . իսկ

Мнѣ невозможно назвать поименно доблестныхъ женъ плѣнниковѣ, павшихъ въ великомѣ сраженіи, столь пагубномѣ для Арменіи.

Я знаю поименно около пяти сотѣ, но есть еще множество, которыхъ я не знаю.

Между тѣми, которыхъ я знаю, большую часть со-

մնացածները ստոր աստիճանի մարդիկ :

Մորա ամենը միասին երկնային նախանձով վառուելով՝ աշխարհիս փառքն ու զուարճութիւնը ոչինչ համարեցին, որով թէ մեծամեծաց և թէ հասարակ մարդկանց կանայքը քաջութեան յատկութիւն սեպհականելով իրենց, առհասարակ հաւատոյ առաքինութեամբ զինուորուեցան :

Մորա իրենց մտքէն ջնջուկաշխատէին այն յիշատակները, որ կարող էին մտքերնին բերել իրենց առաջուան ճոխութիւնը :

Մորա կտանէին իրենց կենաց ծանր բեռը, ինչպէս աշխատութեան վարժած կոշտ երկրագործներ, այնպէս՝ որ կարծես թէ իրենց մանկութենէն ի վեր սովորած էին աղքատութեան դրած ծանր զրկանքներուն համբերելու :

Ո՛րքան որ այն առաքինի կանանց հոգիքն ամբցած էին յաւիտենական սիրովն ու յուսով, այնքան ալ նոցա մարմինները լքուած էին իրենց անտանելի կեանքին ծանրութեամբը :

ставляют знатныя, другія же принадлежатъ классу низшему.

Все они были объаты ангельскимъ соревнованіемъ отказаться отъ благъ и удовольствій міра, и жены благородныя, и жены простолюдиновъ облеклись въ одно мужество вѣры и въ одно терпѣніе добродѣтели.

Онѣ изгладили изъ своей памяти все, что могло напоминать имъ прежнюю пышность.

Онѣ несли бремя своей жизни, какъ закоснѣлыя въ трудахъ земледѣльцы, и какъ будто съ самаго младенчества привыкли выносить тяжкія лишенія, налагаемыя бѣдностью.

Сколько душъ этихъ добродѣтельныхъ женъ были подерѣцляемы благодатью и надеждою на вѣчность, столько же и тѣла ихъ удручены были бременемъ жизни, которое имъ было тяжело выносить.

Ամեն մէկ տիկին, ըստ սովորութեան երկրին քովը ազախին կպահէր, որ ի մանկութենէ հետէ իրենց մեծաշէն սուներուն մէջ կգաստիարակէին. այժմ կարելի չէր զանազանել ազախներ տիկինէն, վասն զի նորա հաւասարապէս միևնոյն կոպիտ հագուստները կհագնէին. և երեկոյին մէկը միւսին անկողին չէր պատրաստեր, այն պատճառաւ՝ որ նոցա հասարակաց անկողինը չորութենէն սեցած խտան էր :

Մորա հագուստը մէկ հաստ ու սե ծածկոց էր, և զուսներուն տակը կարծր բարձեր կը դնէին :

Ե՛լ չկար այն համով եփուած ընտիր կերակուրները, որ նոցա համար կպատրաստուէին. չկար նոցա քովը նաև առանձին հացթուխներ, որոց պահելը սովորական բան դարձած էր նոցա տիկիններուն :

Ե՛յն կանանց ամեն մէկը, առանց մեծ ու սղտիկի զանազանութեան, սուներն մէջ իրեն կամքովը կշարժէր, կիրակի օրերը պահեցողութիւն կանէր, ինչպէս որ ճգնաւորներն անապատի մէջ :

Չկար մէկը որ այն տիկիններուն ձեռքին ջուր լեցընէր. և

Каждая знатная госпожа, по обычаю страны, держала при себѣ женщинъ, съ дѣтскихъ лѣтъ въ великолѣпномъ домѣ ея воспитанныхъ; теперь нельзя было отличить елужанокъ отъ госпожъ; онѣ носили все одинаково грубое платье и вечеромъ никто не стлалъ постели для другой: нельзя было различить общую ихъ постель — черное сѣно.

Онѣ одѣвались однимъ жесткимъ чернымъ покрываломъ и клали свои головы на одно жесткое изголовье.

Не было болѣе изысканныхъ блюдъ для нихъ приготовляемыхъ, не было при нихъ особыхъ хлѣбниковъ, по обычаю знатныхъ домовъ.

Каждая изъ этихъ женщинъ, безъ всякаго различія званій, имѣла свою долю въ хозяйствѣ, соблюдала въ дни воскресные воздержаніе какъ монахи пустынные.

Никто не подносилъ воды знатымъ госпожамъ, чтобъ

չկար աղախին մի՛ որ բարակ երեսարբիչ մի տար նոցա ձեռքերը սրբելու համար :

Նոցա փափուկ ձեռքերը դադրեցան հոտաւէտ սապոններով լուացուելէն, և նոցա պատուական մարմինները՝ տօն օրերու ժամանակ՝ զանազան անուշահոտ ջրերով սրտուելէն :

Նոցա սեղանները առաջուան պէս գեղեցիկ ամաններով չզարդարուեցան, և կենաց խմելու մեծազին բաժակակալները նոցա տուներու մէջէն անհետացան :

Նոցա հոյակապ դահլիճներու դռներուն դիմացը՝ առաջուան պէս հիւրընկալ չկանգնեցաւ. նոցա մեծաչէն պալատները այլ ևս չբացուեցան իշխաններ ընդունելու, այնպէս՝ որ ամեն տեսնող խելոյն կասէր թէ նոցա մարքին մէջ իրենց առաջուան ճոխութեան յիշատակն անգամ չէ մնացած, և կկարծէր թէ նորա աշխարհիս մէջ եղբարք կամ մօտիկ ազգականներ չեն ունեցած :

Փոշին ու ծուխի սև մուրերը նստան նոր հարսանց պչրանքներու, ծածկոցներու և անկողնոց վարագոյրներու վերայ. նոցա հարսնարանաց մէջ բուն դրին մամուկները. պատուաւոր

օն՛ք արհեստները, և դրոշմները, որոնք նոցա ձեռքերը սրբելու համար օգտագործուելէն, և նոցա պատուական մարմինները՝ տօն օրերու ժամանակ՝ զանազան անուշահոտ ջրերով սրտուելէն :

Օն՛ք արհեստները, և դրոշմները, որոնք նոցա ձեռքերը սրբելու համար օգտագործուելէն, և նոցա պատուական մարմինները՝ տօն օրերու ժամանակ՝ զանազան անուշահոտ ջրերով սրտուելէն :

На столахъ не красовалось уже прекрасной посуды, и богатые кубки заздравные были съ нихъ изгнаны.

Церемоніймейстеръ уже не стоялъ у дверей великолѣпныхъ залъ для приѣма гостей; дворцы не отворялись для принятія особъ знатныхъ: всякій сказалъ-бы, что въ памяти ихъ не осталось ничего, напоминающаго имъ, что въ мірѣ есть у нихъ родные братья и друзья близкіе.

Пыль и копотъ лежали на туалетахъ, покрывалахъ, и занавѣсахъ постелей молодыхъ супруговъ, въ опочивальняхъ растилали ткань свою науки, почетныя кресла и

արդկանց համար դրուած բազկաթոռներն ու ամուհոյնինները մէկդի ձգուեցան. փառաւոր անօթները կտորտուեցան և լայնարձակ պալատները սոսկալի ակերակներու պէս մնացին :

Վերջապէս նոցա ամուր բերդերը, թագաւորին հրամանաւր, հիմն ի վեր փորուեցան :

Նոցա այգիներու բազմերանդ ու հոտաւէտ ծաղիկները թաւամեցան, և խաղաղի պաղարբեր որթերը արմատներէն հանուեցան :

Իրենց սեպհական աչքովը տեսան նորա իրենց կայքի յաշտակութիւնն ու կողոպտուիլը, և իրենց ականջներովը լսեցին իրենց բարեկամներու սոսկալի չարչարանքով տանջուիլը :

Նոցա կանացի թանկագին զարդարանքներն առնուեցան յօգուտ թագաւորի, այնպէս՝ որ ոչ մէկ մարդրիս չմնաց նոցա քաջասիրտ կուրծքին վերայ շարելու և ոչ մէկ գոհար նոցա ազնուական ճակատները զարդարելու :

Հայոց աշխարհի փափուկ մեծցած տիկիները, որք ի մանկութենէ հետէ քնքշութեամբ պահուած էին ծանրագնի հազուատներով և դաստի-

парадные балдахины лежали опрокинутыми, великолѣпные сервизы были перебиты и обширные дворцы стоялы въ страшномъ заустѣннн.

Наконецъ укрѣпленные ихъ замки были, по повелѣнію царскому, срыты до основанія.

Душистые цвѣты роскошныхъ садовъ поблекли, плодоносныя виноградныя лозы были вырваны.

Собственными глазами видѣли онѣ, какъ грабили и разоряли ихъ, и до слуха ихъ доходили только рассказы о страданіяхъ ихъ друзей.

Всѣ сокровища женскія и украшенія были конфискованы въ пользу царя. Не оставалось ни одной жемчужины для украшенія доблестной груди ихъ, ни одного камешка для благороднаго чела ихъ.

Нѣжныя жены Армянской страны, возлелѣянныя съ дѣтства въ нѣгѣ и роскоши, воспитанныя на софахъ и мягкихъ подушкахъ, ходили

արակուած էին ճոխ բազմոցներու և փափուկ բարձերու վերայ, այժմ՝ իրենց թաց բնակարաններէն բոսիկ ոտքով եկեղեցի կամ աղօթատուն կերթային՝ ջերմեռանդ սրտով Աստուծոյ խնդրելու, որ կարողութիւն տայ համբերութեամբ տանել իրենց թշուառ կեանքի վնշան ու չարչարանքը:

Նորա, որք իրենց մանկութենէն ի վեր սովորած էին ընտիր ընտիր կերակուրներ ուտելու, այժմ՝ մոռացութեան տալով իրենց առաջուան փարթամութիւնը, վաղրենիաց պէս ուրախութեամբ կուտէին խոտեղէն կերակուրներ:

Թուռմեցաւ նոցա երեսներուն գոյնը և կոպիտ ձև ստացաւ նոցա կերպարանքը. ցերեկը՝ աշխատանքի ժամանակ՝ արևուտաքութենէն, և գիշերը՝ որովհետև բաց օդի մէջ աղտոտ խոտերուն վերայ կպառկէին, հարաւային քամիներէն սեցան նոցա մարմինները:

Նոցա շրթանց գլխաւոր գործը սաղմոսերգութիւնն էր, և նոցա միայնակ մխիթարութիւնը մարգարէից զրուածքը:

Նորա շատ անգամ մէկմէկուհետ կմիանային, որպէս զի

теперь изъ сырыхъ жилищъ своихъ босыми въ церковь Божию или молельню — испрашивать у Бога пламенными молотвами благодатную силу выносить терпѣливо тяжкое горе жизни.

Тѣ, которыя съ юныхъ лѣтъ привыкли къ изысканной пищѣ, съ радостью утоляли свой голодь травами и овощами, вовсе не вспоминая о прежнихъ вкусныхъ блюдахъ.

Увяль цвѣтъ лица ихъ и загрубѣла кожа, цѣлый день подвергались онѣ загару на солнцѣ, а ночью склоняли головы на грязное сѣно, брошенное на землю.

Уста ихъ произносили только стихи псалмовъ, и единственнымъ утѣшеніемъ ихъ было чтеніе пророковъ.

Онѣ сходились часто между собою, чтобы вѣрно нести

հաւասարապէս տանելով իրենց լուծը արքայութեան ճանապարհին մէջ, առանց սխալուելու հասնին խաղաղութեան նաւահանգիստը:

Նորա կամաւ մոռացան իրենց կանացի սկարութիւնը, և այն հոգեւոր պատերազմին մէջ մէկմէկ քաջամարտիկ զինուորներ դարձան:

Նորա առաքինութեան սրովը կուռելով այն մեղքերուն դէմ, որոց մէջ կրնին մարդկանց շատերը, բարոյական քաջութեամբ դուրս ձգեցին նոցա մահաբեր արմատները:

Աղաւնիական միամտութեամբ յաղթեցին նորա իրենց հանդիպող խորամանկները և սուրբ սիրով լուացան նախանձու սերիծերը:

Նորա կտրեցին ազահութեան արմատները և չորցուցին նոցա ճիւղերու թռնաւոր պտուղները:

Նորա իրենց խոնարհութեամբը ամօթով թողուցին հպարտութեան գլուխը, և այն առաքինութեամբը հասան երկնաւոր բարձրութեանը:

Իրենց աղօթքովը բացան նոցա երկնքի փակուած դռները, և փրկարար հրեշտակներ իջու-

свое иго, идти по одному пути въ рай и достигъ, не сбиваясь съ пути, обители мира и покоя.

Онѣ сбросили слабость пола своего и стали доблестными воинами на духовной войнѣ.

Онѣ боролись съ грѣхами, къ которымъ кланила ихъ невольно природная слабость, и вырывали ихъ съ смертоноснымъ корнемъ.

Онѣ побѣдили обманъ простотою голубя и святою любовью своею выбѣлили багровыя пятна ревности.

Онѣ срѣзали корни скудости и ядовитые плоды ихъ высохли на отрѣзанныхъ вѣтвяхъ.

Онѣ простыдили гордость своимъ смиреніемъ и этою добродѣтелью возвысились до небесъ.

Своими молитвами онѣ отверзли замкнутыя врата неба, и ангелы спасители

ցին իրենց սուրբ մաղթանքներով:

Մորա վերջապէս հեաւոր տեղերէ ուրախացուցիչ լուրեր առին, որուն անհամբերութեամբ կը սպասէին. և փառք տուին ամենողորմ Մատուծուն:

Մորա մէջը գտնուող այրիները՝ առաքինութեան մէկմէկ հարսուէր դարձան:

Իսկ բանտարկուած մեծանուն իշխանաց կանայքն ինքնակամ յօժարութեամբ արհամարելով իրենց մարմնաւոր ցանկութիւնը, իրաւամբ մանակից եղան իրենց քաջահամբաւ էրիկներուն չարչարանացը:

Մորա իրենց ժուժկալութեամբը սուրբ նահատակներուն մանեցան, որք մինչև իրենց վերջին շունչը կուռելով՝ յաւելանական երանութեան արժանացան:

Մորա հեռուէն կը մտիթարէին բանտարկուածները. իրենց ճակտի քրտինքովը կվաստակէին իրենց ապրուստին պէտք եղածները. և այն չնչին ուձիկը, որ թագաւորէն կառնէին, առանց վրայէն բան պակեցընելու կը պահէին, որպէս զի իբրև նիւթական օգնութիւն՝ տարեց տարի իրենց էրիկներուն յուղարկեն:

сопли на землю, привлеченные ихъ мольбами.

Наконецъ онѣ получили добрыя вѣсти, которыхъ ожидами нетерпѣливо изъ далекихъ странъ, и прославили милосерднаго Бога.

Вдовы, находившіяся между ними, сдѣлались супругами добродѣтели.

Жены именитыхъ князей— пленниковъ добровольно заглупали желанія плоти, изнуряли и умерщвляли свое тѣло и причастились мукъ доблестныхъ супруговъ своихъ.

Жизнью своею онѣ уподобились святымъ мученикамъ, борющимся до послѣдняго мгновенія жизни.

Изъ далека утѣшали онѣ плѣнныхъ и трудами рукъ своихъ вырабатывали средства для пропитанія, и ничтожное жалованье, получаемое ими отъ царя, берегли, ничего для себя не истрачивали, чтобы ежегодно посылать его въ помощь своимъ супругамъ.

Մորա անարիւն ճպուռներուն ման միայն օգով ու երգերով ապրելով, մեր դիմացը մէկմէկ անմարմին հրեշտակներու նմանեցան:

Հատ ձմեռներու սառցոյցներ հալեցան. քանի մի գարուն անցաւ և նոր նոր ծիծեռնակներ եկան ու կենցաղասէր մարդկանց սրտերը փառաւորեցին. բայց բանտարկեալ քրիստոնէից կանայքը ի զո՛ւր սպասեցին իրենց ամենասիրելի էրիկներու ուրախաւ իթ վերադարձին:

Գարնան ծաղիկներու գեղազուարճ երևոյթը շայ տիկիներու միտքը բերաւ իրենց հուզեկից ամուսինները, որոց աչքը կարօտ մնաց տեսնելու նոցա ցանկալի կերպարանքը:

Ազնուական մեծամեծներու որսորդ թաղիները (շունները)՝ մէկմէկու ետեւէ անհետացան, իրենց տէրերու բացակայութեան պատճառաւ և նոցա ամեհի ձիերուն ետեւէն՝ վեր վար վազելով յոխորդաբար հաչելէն դադրեցան:

Այն խեղճ քրիստոնէից կանայքը՝ իրենց էրիկներէն ուրիշ յիշատակ մի չունէին, բայց ի նոցա կենդանագրերը:

Онѣ походили на стрекозъ, не имѣющихъ въ себѣ крови, которыя живутъ воздухомъ и мелодіей, онѣ представляютъ намъ собою образъ духовъ безтѣлесныхъ.

Ледь многихъ зимъ растаялъ; весна нѣсколько разъ уже возвращала ласточекъ: все радовало сердце человека; но жены плѣнныхъ христіанъ тщетно ждали радостнаго возврата возлюбленныхъ своихъ супруговъ.

Видь цвѣтовъ весеннихъ напоминалъ имъ ангельскую нѣжность святой любви возлюбленныхъ и взоры ихъ жаждали отдохнуть на прекрасныхъ ихъ образахъ.

Охотничьи гончія собаки благородныхъ вельможъ погибли одна за другою въ отсутствіи своихъ господъ, и перестали ржать борзые кони ихъ.

Бѣдныя жены христіанскія не имѣли другихъ воспоминаній о супругахъ своихъ, кромѣ ихъ портретовъ.

Մեծահանդէս ժողովներն ու մեծամեծ տօներն անցան, և Հայ կանանց աչքը ճանապարհի մնաց՝ թէ արդեօք Երբ կտեսնեն իրենց սիրելիներուն այն հեռաւոր երկրէն վերադարձած:

Արտասոււաց աղբիւր կհոսէր նոցա անմխիթար աչքերէն՝ երբ իրենց աւերակի նմանած դահլիճներէն անցնելով՝ իրենց սիրելեաց անունները կխիշէին: Այն դահլիճներուն մէջ ի յիշատակնոցա անդրիներ դրուած էին, և ամէն մէկուն վերայ նոցա անունները դրուած:

Այսպէս ահա, չնայելով որ ամենայն կողմանէ այն քաջասիրտ կանանց մօքերը կը պրզտորուէին, նորա երբէք չթուլացան իրենց առաքինական պարտաւորութիւնը կատարելու սրբազան դիտաւորութենէն:

Նորա դրսէն ուրիշներու աչքին տխուր ու սևազգեստ որբւնաբիներու կը նմանէին. բայց ներսէն երկնային սիրովը վառուած՝ յաւիտենական երանութեան յուսովը սրտապնդած էին:

Նորա վերջապէս դադրեցան հարցանել հեռու տեղերէ եկողներէն՝ թէ „Ա՛խ, երբ կլինի այն փամանակը, յորում կտեսնեմք մեր հոգեկիցները“:

Торжественныя собранія, дни великихъ праздниковъ, проходили и не приносили имъ свиданія съ милыми и возврата ихъ изъ земли отдаленной.

Бѣдныя проливали слезы, проходя опустѣлыя залы, и звали ихъ по именамъ: въ этихъ залахъ поставлены были статуи въ память ихъ, и на каждой было вырѣзано имя отсутствующаго.

И такъ, все волновало тоскою убійственнойо душу этихъ доблестныхъ женъ; но онѣ неутомимо исполняли святой долгъ добродѣтели.

Въ глазахъ другихъ онѣ казались печальными вдовами въ траурѣ и унылыми; но внутренно были утѣшены любовью божественною.

Онѣ наконецъ перестали спрашивать путешественниковъ, возвращавшихся изъ земель далекихъ. „Увы, когда увидимъ мы прекрасныхъ друзей нашихъ!“

Մէկ էր նոցա գլխաւոր ուխտը, և մէկ բանի համար կաղաչէին առ Աստուած, որ իրենց երկնային լքեալ սիրովը կարողանան դիմանալ աշխարհիս անցաւոր խեղճութիւններուն մինչև իրենց առօրեայ կենաց վերջին շունչը:

Աշխատենք ուրիմն և մենք, որ նոցա նման արժանանալք երկնային երջանկութեան և ջանալք անդադար հասանել այն երանութեանը, որ Քրիստոսի Տեառն մերոյ անսուս բերնովը խոստացուած է Աստուծոյ ճշմարիտ ծառաներուն:

Одно было предметомъ ихъ обѣтовъ, объ одномъ молили онѣ Бога, чтобы онѣ, исполненные небесной любви, терпѣливо вынесли до конца свои мученія.

Постараемся же и мы, подобно имъ, быть достойными блаженства небеснаго. Будемъ и мы непрерывно трудиться, чтобы достичь покоя, обѣщаннаго вѣрнымъ служителямъ Божиимъ милостію Господа нашего Иисуса Христа. (1).

(1) История Египте Варданета въ Русскомъ переводѣ П. С. Шаншьева. Тифлисъ, 1853, стр. 337—344.

ՎՐԻՊԱԿԷ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ.

Տպուած է		Կարգա,	
Երևո	8, տող 12	Երբմարտը,	Երբ մարտը .
	9	11 Մարգս	Մարգս .
	66	32 յաւիտան	յաւիտան .
	131	8 Գեղեգործ	Գեղեգործ .
	132	12 Միտում	Միտմն .

Одно дело...
из отчета...
наименование...
термина...
на свои...

Построение...
достоинств...
составляет...
и не...
которых...
существенно...
иногда...

Весь...
и...
и...
и...
и...
и...
и...

С...
и...
и...
и...
и...
и...
и...

Итого...

1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930

187. 1p

4392

2013

« Ազգային գրադարան »

NL0061047

